

HOOFSTUK 5

RESULTATE

5.1 INLEIDING

In die volgende hoofstuk word die resultate van die navorsing aangebied. Gesien in die lig daarvan dat die data vanuit verskillende bronne verkry is en besonder omvangryk is, sal alle resultate en analyses elektronies beskikbaar wees, indien verdere insae daarin verlang word. Data is tydens die periode van 2001 en 2002 van die volgende deelnemers bekom:

- Die bestuurspan en onderwysers
- Tradisionele leiermodel:
 - Graad 7-leerders wat nie gekies is as leiers in die tradisionele model nie.
 - Graad 7-leerders wat gekies is as leiers in die tradisionele model.
- Nuwe leierskapmodel: fokusgroepe met graad 7-leerders

Elkeen van die groepe data se resultate sal weergegee word met temas en verduidelikings soos deur die navorser geïdentifiseer volgens die metode wat in die voorafgaande hoofstuk bespreek is. In hierdie hoofstuk word daar vervolgens aandag gegee aan die metode van navorsing (5.2), selektiewe kodering van data ten opsigte van die bestuurspan en onderwysers (5.3), resultate wat betref die tradisionele leierskapmodel (5.4) en resultate rakende die fokusgroepe (5.5).

5.2 METODE EN VOORBEELD VAN DATA-ONTLEDING

Die prosedure van data-ontleding het kortliks soos volg verloop:

- Stap 1: In 'n proses van oop kodering word die data versplinter en opgedeel in soveel as moontlike sinvolle subkategorieë.
- Stap 2 : Tydens die proses van aksiale kodering word die breë kategorieë wat tydens oop kodering geskep is, tematies gegroepeer om 'n sentrale gedagte te illustreer In Atlas.Ti word na hierdie proses verwys as die skep van kodefamilies.
- Stap 3: Tydens selektiewe kodering word die kategorieë geïntegreer, verfyn en met aanhalings geïllustreer.

Uit die onderhoud met die bestuurspan word die tema bekend as die *leierskaptitel* gebruik ter illustrasie van stap 1.

Tabel 5.1: Die leierskaptitel (Aksiale kodering)(stap 2)

Aanhaling (primêre bron of data)	Oop kodering (stap 1)
<p>Hulle gaan kyk nou na hulle maats wat leiers is en hulle moet nou weer stem, dan gaan hulle ...</p> <p>Mnr. X: Jy gaan 'n ander groep kry!</p> <p>Mnr. Z : Jy gaan 'n hele ander groep kry. Hulle sê dit voor mekaar in die klas.</p> <p>Kyk daai een. Dis mos nie 'n leier nie. So daar is nie twyfel daaraan</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Herverkiesing sal 'n ander leiersgroep meebring. • Leiers wat terugsit en niks doen word beskou as die vrot appels in die leiersgroep. • Sekere leiers kleef aan die titel. • Die "vrot appel"-leiers kan nie meer dissipline handhaaf nie.

<p>nie. Dat hulle die appels wat bietjie vrot geraak het gedurende die jaar, wat teruggesit het en niks gedoen het nie en aan die spesifieke titel gekleef het. Hulle het hulle klaar uitgesorteer. Inteendeel, daardie persoon kry nie eers nie dissipline – hulle luister nie eers na daardie persoon nie.</p>	
<p>Wat sou jy sê is die verandering wat dan plaasvind by 'n titeltoekenning?</p> <p>Nee, uit ondervinding, nou vir 10 jaar daarvan is dit 'n kwessie van ... baie kinders het 'n ... is vreeslik selfbewus oor die titel en werk baie hard daarvoor en konstant deur die jaar.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Titel is belangrik vir baie kinders. • Titel laat kinders hard en konstant werk. • Titel maak kinders selfbewus.
<p>En graad sesse kan stem. Maar die graad sessie sien nie die outjie in die klassituasie nie. So waar sien hulle die outjie ... wat 50 keer oor die verhoog is omrede hy 'n goeie atleet is / goeie rugby speler was. Daardie kinders is nie noodwendig die sterk leiers nie. So nou sit hy terug. Hy het dit mos gekry. Nou ons het nie ... of moet ek sê die model het nie vir hom 'n doelwit gesê nie. Ons het nie vir</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kinders wat vir leiers stem het nie volledige beeld van potensiële leiers nie. • Bekendheid en populariteit verhoog kinders se kans om gekies te word. • Gewilde leerder beskik nie noodwendig oor leierseienskappe nie. • Leierskapkriteria is subjektief volgens individue. • Model dra by tot verdraaide doelwitte.

<p>hom gesê dit moet jy kan bemeester teen daardie tyd nie.</p>	
<p>Sommige “leiers” het agteroor gesit en nie hulle verpligtinge nagekom nie of die regte voorbeeld gestel sodra hulle benoem is nie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sommige gekose leiers laat na om hulle verpligtinge na verkiesing na te kom. • Leiers stel nie meer die regte voorbeeld na die verkiesing nie.
<p>Leerders gebruik dit as ‘n magsposisie vir hulle eie voordeel, om net uit sekere situasies weg te kom. Hulle sien dit asof van die reëls nie op hulle van toepassing is nie. Hulle kry “grootkop” en dink hulle is beter as ander en sien neer op die ander leerders.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Leiers misbruik magsposisie tot eie voordeel en in sekere omstandighede. • Leiers tree op asof hulle verhef is bo reëls. • Leiers dink hulle is beter as ander leerders. • Leiers sien neer op ander leerders.
<p>‘n Handjievol leiers het later die idee gekry hulle het ‘n posisie en dan was die werk nie gedoen nie, veral aan die einde van die jaar was geen leier meer op hul pos nie.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Sommige leiers dink hulle magsposisie verhef hulle, sodat hulle nie hulle verantwoordelikhede nagekom het nie. • Veral aan die einde van die termyn was leiers se afwesigheid opvallend.

5.3 RESULTATE: BESTUURSPAN EN ONDERWYSERS (selektiewe kodering)

'n Fokusgroep is met die bestuurspan van die skool onder die voorsitterskap van die adjunk-skoolhoof gevoer. Die onderwerp van bespreking is om die bestuurspan se persepsies van die tradisionele leierskapmodel en die voorgestelde nuwe leierskapmodel te bekom. Onderwysers se skriftelike kommentaar is ook tematies geanaliseer en by hierdie resultate geïnkorporeer. Aanhalings word gegee om die besprekings te begrond in die data. Vervolgens word die geïntegreerde bespreking van data van die bestuurspan en onderwysers weergegee, met verwysing na die konsep *leierskap* (5.3.1), die rasionaal vir leierskap (5.3.2), die preadolesente ontwikkelingsperspektief (5.3.3), operasionalisering van leierskap (5.3.4), die kwessie van die titel wat met leierskap geassosieer word (5.3.5), voorbereiding en vaardighede (5.3.6) en die operasionalisering van die nuwe model (5.3.7).

5.3.1 Die konsep *leierskap*

Die wyse waarop die begrip *leierskap* gekonseptualiseer word bepaal die kriteria en eise wat aan leiers gestel word. Vervolgens word sekere persepsies van leierskap bespreek, soos dit deur die bestuurspan beskryf is.

Die bestuur het nie 'n werkende definisie of 'n bewuste teoretiese raamwerk waarbinne die konsep *leierskap* as 'n proses verstaan kan word nie. Elke lid het sy eie persepsie van die konsep. Hierdie persepsies is gebaseer op eie ervaring en leierskappe wat oor jare as jongmens bygewoon is. Geen formele opleiding binne die onderwyskundige strukture ten opsigte van leierskap of leierskap by preadolesente is ondergaan of beskikbaar nie. Geen opvoedkundige vakliteratuur oor die onderwerp is geraadpleeg tydens die besluitnemingsproses om die leierskapmodelle te verander nie. Die volgende data is hieroor ingesamel:

Mnr. X: Oukei, dit is dan belangrik dat ons 'n definisie vir leierskap moet hê. Wat is ons definisie van leierskap en leiers?

Mnr. Y: Ek dink 'n mens sal kommuni ... ons het net nou gesê kommunikasie, konflikhantering, dienslewering het ons ook gesê.

Mnr. X: Wat is daar wat 'n mens nog kan noem?

Mnr. Y: Hm, ek dink 'n evaluering van ...

Mnr. X: Julle vra nou heeltyd die vraag, gee julle nou vir ons die antwoord.

Onderhoudvoerder: Nee, dit gaan oor wat julle doen, julle identifiseer kinders as leiers op grond van wat?

Mnr. Y: Ek dink dit hang af van 'n persoon se persoonseienskappe.

Onderhoudvoerder: Maar soos wat? Want hy sê medemenslikheid, maar dalk nie as deel van leierskap nie.

Leierskap word geassosieer met persoonlikheidseienskappe en geaardheid van die kind. Erkenning word gegee dat leierskap "tot 'n mate" aangeleer kan word, maar tot watter mate word nie aangedui nie. Persoonlikheidseienskappe speel 'n rol in die keuse van leiers. Die kind moet voorbeeldig en behulpsaam wees en iets beteken vir die skool. Ander eienskappe kan genoem word, maar soos wat die gesprek vorder is dit onduidelik wanneer watter persoonlikheidseienskappe deel is van leierskap of nie:

“ 'n Kind gaan byvoorbeeld baie medemenslik wees of aangenaam en vriendelik reageer, maar dit het niks met leierskap te doen nie.”

‘n Sterk fundamentalistiese en deterministiese godsdienstige perspektief en gesindheid onderlê die kriteria vir die keuse van leiers en skep ‘n gevoel van geen beheer oor die uitkoms nie. Die gegewe word slegs aanvaar:

“Leierskap kan tot ‘n mate aangeleer word, maar God bepaal wie sal sy dienaar wees vir die omstandighede.”

Leierskap word as ‘n groot eer beskou en word geassosieer met status, sukses, prestasie en beloning. Leierskap impliseer om aan die top van die hiërargie te wees. Dit is egter nie beskore vir elke mens nie, maar slegs vir ‘n uitsonderlike groep:

“Al die kinders het leierskappotensiaal ... Ja [maar] nie almal het soos by die hoëprofielleiers nie. Almal is seker nie staatspresidente nie.”

Waar leierskap ter sprake is, is eksklusiwiteit en uitsluiting altyd ter sprake. Dit is ‘n gegewe – ‘n lewensles wat deur almal geleer moet word:

- “Daar is nie plek vir almal om eerste te kom nie.”
- “Die beste leiers is nie noodwendig nr.1 in die rangorde nie.”
- “Kinders gaan in die lewe ook uitgesluit wees.”

Teen die agtergrond van bogenoemde elitistiese persepsie van leierskap word die volgende aksies deur die bestuurspan geloods:

Eerstens word kinders wat nie gekies is as leiers nie met die gedagte en argument getroos dat elke kind leierskappotensiaal het en dat “almal reeds leiers is”. Hierdie stellings kan as ‘n

misleiding geïnterpreteer word en is 'n aanduiding van die filosofiese en teoretiese teenstrydighede wat vervat is die denke van die beplanners van die nuwe model:

“Ek dink nie daar word baie erkenning gegee aan die ander (die wat nie gekies is nie) nie, maar die eerste woorde wat ons byvoorbeeld nou die dag gebruik het is dat almal wat reeds hier sit is reeds leiers.”

Die teenstrydigheid uit die bogenoemde stelling is duidelik wanneer die bestuurspan beweer dat nie alle kinders leierseienskappe toon nie:

Onderhoudvoerder: Hoekom kry al die kinders nie 'n sertifikaat om te sê jy het leierskappotensiaal getoon in hierdie en hierdie areas nie?

Bestuur: Ek stem saam met die eienskappe, maar nie saam met die feit dat jy dit ['n sertifikaat] vir almal gee vir leierskap nie, want 'n kind, nie ... 'n kind gaan byvoorbeeld baie medemenslik wees of aangenaam en vriendelik reageer, maar dit het niks met leierskap te doen nie. Nie almal het hoëprofielleierseienskappe nie.

Leierskap word deurgaans bespreek in die manlike voornaamwoordvorm:

- “Jy gaan na 'n leierskamp toe waar 'n kind uit sy comfort zone is, dan word daar na *hom* gekyk op 'n avontuurbaan.”
- “Ja, ek dink net met die ou stelsel, as die kind eers verkies is as leier, dan hoef *hy* *homself* nie verder te bewys nie.”

Die kriteria waaraan kinders moet voldoen om gekies te word is enersyds onduidelik en andersyds verskil die opinie van wat die onderwysers dink die kriteria behoort te wees en van wat onderwysers dink die kinders se kriteria vir leierskap is. Kinders kies meesal die gewilde en bekende kinders wat uitblink in bekende sportsoorte of aktiwiteite waaraan erkenning gegee word binne skoolkonteks, en nie noodwendig die voorbeeldige kinders nie. Die bestuur maak staat op die “algemene begrip” wat kinders het van leierskap tydens stemmingprosedures om vir die regte kinders te stem:

- “Maar dis nie noodwendig altyd die mense waarvoor hulle kies nie. Die praktyk wys – dat hulle partykeer die gewilde kinders kies wat byvoorbeeld die rugbyspan se ster is of wat ook al.”
- “Ons het in die verlede vir die kinders in die saal gesê in die ou model dat hulle maar moet kyk na leierskap en nie of die ou die ster in die eerste span is nie, want dit is nie leierskap nie.”
- “Ons het maar vir hulle gesê wat om nie te doen nie.”
- “Die kinders het tog maar ‘n algemene breë begrip van wat ‘n leier is. ‘n Voorbeeldige kind wat kan leiding neem en iets kan beteken as ‘n leier.”

Volgens die bestuurspan moet leiers ‘n diens kan lewer aan die skool. Die skool moet ‘n “beter plek” wees met die leiers se teenwoordigheid en dienste. Dienslewering moet plaasvind binne ‘n bepaalde aanvaarbare waardesisteem, soos byvoorbeeld voorbeeldigheid. Die skool word beskou as ‘n groot gesin. Kinders is leiers, maar steeds ondergeskik aan die outoriteit van die ouers. So ‘n kind moet kan “organiseer, werk uitdeel en dinge laat gebeur” en in staat wees om toesig te hou oor ander kinders asook dissipline kan bewerkstellig. Die kind moet vir die skool kan werk. Indien die leier ‘n suksesvolle werker in die diens van die skool was, dan is hy/sy ‘n suksesvolle leier:

- “Soos ek net nou gesê het, die kinders se dienslewering gaan vir jou ‘n aanduiding gee van hoe hulle ... want ons soek tog ‘n leier wat kan diens lewer.”
- “ ... verantwoordelikheid en om te help om van die skool ‘n beter plek te maak.”
- “Leierskap gaan vir ons om dienslewering. Ek dink in ‘n laerskool – ‘n leier lewer maar ‘n diens. Hy moet leiding neem as ‘n leier.”
- “Skoolgeleenthede moet bygewoon word en akademiese prestasie word in ag geneem.”

Bogenoemde is kriteria wat deur die bestuurspan geïdentifiseer word, maar die bestuur kan nie verduidelik hoe hierdie kriteria dan in werking gestel word tydens die verkiesing nie. Dit is met ander woorde onduidelik hoe daar seker gemaak gaan word dat kinders wat dan oor hierdie vermoëns beskik, gekies gaan word deur die massa kinders wat stem.

5.3.1.1 Verwagtings van leiers

Die bestuurspan stel ‘n reeks verwagtings aan kinders wat leiers is en wil wees. Die aspek van diensbaarheid word sterk beklemtoon. “Dienslewering” beteken dat leiers hulle pligte en take moet uitvoer. Leiers moet lojaal wees aan die skool en hulleself diensbaar stel. Hulle moet hulleself te alle tye kan dissiplineer, asook dissipline kan handhaaf onder medeleerders. Hulle moet te alle tye ‘n navolgingswaardige voorbeeld stel, verantwoordelik optree, behulpsaam wees, hulle pligte nakom en op ‘n deurlopende basis leiding neem. Leierskap moet konsekwent toegepas word; hulle moet hulle take konsekwent, deurlopend en doelgerig uitvoer, hulleself bewys en bo dit alles medeleerders aanspoor om dieselfde te doen:

- “Hy kom in ‘n roetine in, van hy moet diens doen op daai spesifieke dag en van die tweede kwartaal af dan is hy moeg om die diens te doen. Dit is dan nie meer lekker nie, want dan begin dit arbeid raak. Dit is dan nie meer ‘n plesier nie.”
- “Daar is leemtes in ons huidige stelsel wat betref die dienslewering van die kinders, want ‘n leier moet tog maar ‘n diens lewer.”

Leiers moet toesien dat orde geskied waar ‘n opvoeder nie kan wees nie. Suksesvolle toesighouding oor medeleerders blyk ‘n kernverwagting te wees. Leiers moet die ore en oë van die onderwysers wees in hulle afwesigheid:

“Leierskap gaan vir ons ook om dienslewering. Ek dink in ‘n laerskool – ‘n leier lewer maar ‘n diens. Hy moet leiding neem as ‘n leier. Die basiese pligte wat ‘n leier het is goed soos hys die vlag, hou die kinders stil by aantree, hou hulle stil wanneer hulle in die saal inkom, stel ‘n voorbeeld in die klasse.”

Binne die komiteeverband en andersins word kreatiwiteit en inisiatief verwag van kinders:

“Die voogde gaan meer op die agtergrond wees om te kyk dat die dinge darem reg verloop. Hulle moet die vergadering bywoon. Die voogde gaan fasiliteer. Hulle gaan basies ‘n fasiliteerder wees. Elke komitee gaan sy eie ... dan gee jy vir die kind daardie geleentheid om homself te bewys en leiding te neem, self die vergadering te lei, self inisiatief te neem. Want as ‘n mens weer te veel riglyne gee aan die ander kant weer dan beperk jy kreatiwiteit, dan gee jy nie vir hulle die kans om hulle eie dinge te doen nie.”

Kinders moet normaal optree voor 'n leiersverkiesing ten spyte van die feit dat hulle dopgehou word. Hulle moenie vriendeliker wees en personeel en maats probeer beïndruk nie, ten spyte van die belangrikheid wat aan die leierskaptitel toegeken word. Kinders moet ook hulleself deurlopend, konsekwent en doelgerig as leiers deur die verloop van die hele jaar:

- “So, nou moet hy homself bewys reg deur die jaar. Hy kan nie laat slaplê nie, want as hy doelgerig werk, werk hy na die leerlingraad toe aan die einde van die jaar om dan as 'n hoëprofielleier aangewys te word.”
- “dan wys hy jy weet – hy is konsekwent of hy kan deurlopend die leiding neem.”
- “'n Kind wat altyd getrou sy verantwoordelikheid nakom sal hom/haarself in die stelsel kan in presteer.

Die bestuurspan verwag van leiers en toekomstige leiers om ten spyte van die magsposisie waarin hulle aangestel word, nie hulle mag te misbruik nie. Hulle moet nie hulleself bevoordeel nie, ten spyte van die voor die hand liggende geleenthede daartoe:

“Leerders gebruik dit as 'n magsposisie vir hulle eie voordeel, om net uit sekere situasies weg te kom. Hulle sien dit asof van die reëls nie op hulle van toepassing is nie. Hulle kry 'grootkop' en dink hulle is beter as ander en sien neer op die ander leerders.”

Daar was 'n duidelike opinie deur onderwysers in die navorsingsgroep wat aangedui het dat versigtigheid aan die dag gelê moet omdat te hoë verwagtinge 'n negatiewe effek op leiers kan hê en dat leiers nie aan die verwagtinge kan voldoen nie. Die bestuurspan verwag dat leiers wat konsekwent, volhoubaar en onberispelik vir die volle duur van die jaar kan presteer, geïdentifiseer en gekies moet word. Volgens die bestuurspan kan kinders hulleself nie werklik

as skoolleiers bewys voordat hulle gekies word nie. Leiers word aan die einde van graad 6 gekies en daarna moet die leiers begin werk. Die leiers se geskiktheid en bruikbaarheid as leiers in die skool kan eers na die verkiesing in die dienstydpark bepaal word:

“dan wys hy jy weet – hy is konsekwent of hy kan deurlopend die leiding neem.”

In die proses word kinders wat wel die werk goed sou kon doen of sodanig ontwikkel dat hulle dit sou kon doen, in die bestuur se eie woorde “berooft van die leierskapgeleentheid”. Dit word bevestig deurdat die bestuurspan aandui dat indien ‘n nuwe leiersgroep gekies sou kon word, ‘n heel ander groep gekies sou word deur personeel en kinders. Die prosedure om by slegs een geleentheid leiers te kies bring mee dat kinders met potensiaal uitgesluit word en keusefoute nie reggestel kan word nie.

5.3.1.2 Take van leiers

Dit blyk dat daar ‘n magdom take is waarmee leiers help om die skool te laat funksioneer. Die basiese take binne skoolverband wat enige kind kan doen word verhef tot “leierstake”. Om hierdie take te kan doen verleen leierstatus aan kinders.

Toesighouding blyk die vernaamste aktiwiteit van die leier se take te wees. Dit sluit in:

- kinders stilhou in klasse, tydens saal byeenkomste, op aantreevlakke en in rye; hulp met die toepassing van dissipline waar die opvoeders nie teenwoordig is nie;
- orde handhaaf en kinders oppas by die snoepwinkel, speelgrond en op stoepe tydens klaswisseling;
- sorg dat medeleerders die korrekte skoolklere dra;

- die terrein skoonhou en medeleerders aanmoedig om die terrein skoon te hou;
- toesien dat leerders nie papiere rondstrooi nie; toesien dat medeleerders die skoolreëls nakom;
- ander leerders aanspoor ten opsigte van verantwoordelikheid en netheid;
- toesig op busse;
- sorg dat leerders nie in klasse rondloop nie;
- medeleerders moet gehelp indien hulle verkeerd optree;
- leerders in nood bystaan;
- toesig in badkamers.

Basiese pligte tydens uitsonderlike geleenthede is onder meer:

- tydens skoolfunksies die parkering reël,
- gaste ontvang en eregaste begelei, help met bediening, organisering en die uitdeel van werk aan medeleerders;
- hulle moet dinge laat gebeur;
- moet leiding kan neem, byvoorbeeld met saalopening;
- reël van sekere funksies, soos 'n kultuuraand;
- moet onderwysers se regterhand wees, bv. boeke uitdeel;
- moet as voogde optree vir die nuwe graad 1-leerders.

Basiese daaglikse roetinepligte is onder andere:

- vlaghysing;
- reël van vergaderings;

- vergaderings kan lei;
- klasse skoonmaak;
- nuwe leerders verwelkom en akkommodeer.

Leiers moet getuies wees tydens interne dissipline-aksies indien leiers self oortree het. Leiers moet 'n voorbeeld stel en leiding neem op 'n deurlopende en konsekwente basis sodat die skool 'n beter plek word. Hulle moet betrokke wees by skoolfunksies en moet nie nalaat om akademies hulle verpligtinge getrou na te kom nie. Die take van leiers is deel van hulle indiensopleiding as leiers.

5.3.2 Rasionaal vir leierskap

Soos reeds aangedui, is hierdie spesifieke skool in 'n oorgangstydperk wat betref die implementering van 'n nuwe leierskapmodel. Die proses van verandering soos deur die bestuur voorsien en die fasette wat die veranderingsproses onderlê, word bespreek en weergegee. Daar word in die besonder gefokus op die bevestiging en instandhouding van die status quo (5.3.2.1), die statutêre motivering vir die verandering van die leierskapmodel (5.3.2.2), demokrasie en deelname (5.3.2.3), regverdigheid (5.3.2.4) en die ontwikkeling van lewensvaardighede (5.3.2.5).

5.3.2.1 Bevestiging en instandhouding van die status quo

Vanuit die perspektief van die bestuur maak sommige leerders 'n groot sukses van die leiersposisie. Dit gee sommige kinders die ervaring van selfverwesenliking en hulle werk dwarsdeur die jaar hard en konstant om die verpligtinge van die leiersrol na te kom. Hulle stel 'n uitmuntende voorbeeld, ontwikkel hulle eienskappe en bevestig hulle vermoë om binne die

raamwerk van die skool die leiersrol te vervul. Die “ware leiers” is opmerkbaar deur hulle voorbeeld en dien as ‘n model vir ander kinders:

- “Daar is leerders wat die geleentheid aangegryp het en ‘n groot sukses daarvan gemaak het. Hulle het gewys hoekom hulle in daardie posisies is, en dat hulle leierseienskappe nog meer uitgebou en versterk het.”
- “Baie leierskap ontwikkeling is gedoen met die leiersgroep en kinders het daarby gebaat.”
- “Daar is baie leierskapsontwikkeling gedoen en die kinders het baie daarby gebaat.”
- “Dit het goed gewerk. Dit was ‘n eer vir ‘n leerder om ‘n leier te word. Hulle kon gewerk het daarvoor en het hulle ‘n gevoel van selfverwesenliking gegee.”

5.3.2.2 Statutêre basis vir verandering van leierskapmodel

Dit blyk uit die analise dat die hoofmotief vir die verandering van die leierskapmodel statutêr geïnduseer is. Alle ander redes is ondergeskik tot die statutêre dryfveer. Wetgewing bepaal dat leerlingrade aan hoërskole vervang moet word deur ‘n verteenwoordigende studenteraad:

“As ‘n mens kyk waar het dit begin. Dit het eintlik gekom as gevolg van die hoërskole wat nie eintlik meer ‘n prefektemodel mag hê nie. Dit moet net ‘n verteenwoordigende Student Representative Council wees. Die wetgewing sê mos dit moet Student Representative Council wees.”

Dit blyk dat laerskoolhoofde in reaksie hierop tydens ‘n hoofdesimposium besluit het om die struktuur van leerlingrade by die laerskole te verander. Die hoofdesimposium het riglyne

voorgestel vir watter komitees gebruik moet word en die samestelling van die skoolraad en dagbestuur.

5.3.2.3 Demokrasie en deelname

Dit blyk dat slegs sekere waardes wat die instelling van die verteenwoordigende studenteraad onderlê ook by die bestuursplan byval gevind het, naamlik die demokratiese beginsel en massadeelname:

- “Kyk, dit gaan om massadeelname. Massadeelname is mos ‘n redelike ‘buzzword’ deesdae. As ons almal betrek het en almal voel hulle het ‘n kans gehad om hulle uit te leef in die komitee, dan voel ek dan het ons geslaag in die massadeelname.”
- “En dan kan ‘n mens aan die einde van volgende jaar vir die kinders so ‘n vorm gee en vir hulle vra of hulle dink dis meer demokraties.”
- “Die skoolraad wat aan die einde van volgende jaar gekies gaan word met jou hoëprofielleiers. Dink hulle dit is meer demokraties. Ek is seker daarvan hulle gaan dink hulle het meer insae gehad.”

Die nuwe model moet die beginsel van demokrasie weerspieël. Demokrasie word gedefinieer as “om ‘n inset te kan lewer”, om hom-/haarself verkiesbaar te stel, meer insae in ‘n proses te kan hê en dat leiers gekies word oor ‘n langer tydperk uit ‘n groter groep. Weliswaar is die fokus steeds op die belang van die skool (“ ‘n beter leiersgroep”) en prestasie (“bewys”), as die volgende opmerking in ag geneem word:

“En ons bestuur het ook in vergadering besluit as jy vir ‘n groter hoeveelheid kinders die kans gee om hulleself uit te leef dan gaan jy op die ou einde met ‘n beter leiersgroep wat hulleself bewys het as hoëprofielleiers.”

Die konsep van geleentheid vir deelname en insluiting van meer leerders in die leierskapproses vind byval. Die nuwe model word aan kinders gemotiveer en bemark deurdat baie klem gelê word op die voordele van deelname, geleentheid vir almal, ‘n kans vir elkeen om ‘n leier te wees en om te werk vir hoëprofielleierskap. Die doel van die deelnamebeginsel is dat almal betrokke kan wees en dat daar geleentheid is sodat leerders hulleself kan bewys en deur prestasie kan deel word van die hoëprofielleiersgroep aan die einde van die jaar:

- “Dan moet kinders nie kla oor uitsluiting nie. Skaam kinders ook kan deel wees en die hele groep betrek is.”
- “ ... omdat elkeen ‘n kans gegun word om homself te bewys en daardeur bewys lewer of hy pligsgetrou is of nie.”

Dit is twee losstaande beginsels wat nie binne ‘n duidelike teoretiese raamwerk gemotiveer word nie. Daar is ook nie ‘n beredenering oor wat die twee beginsels – veral demokrasie – binne die opvoedkundige konteks van die skool impliseer nie.

Die snykant van die demokratiseringsproses word ook aangedui. As deel van die demokratiese verkiesingsproses moet daar steeds kinders aangewys word as leiers en per implikasie word die res dus nie aangewys nie. Binne die nuwe model word die voorsitters van die komitees op die skoolraad gekies, wat dieselfde werk gaan doen as die tradisionele leerlingraad, en aan die einde van die jaar word slegs 30 hoëprofielleiers “geïdentifiseer”. ‘n Duidelike hiërargiese struktuur word derhalwe geskep. Die gevolg kan wees dat hierdie opvoedkundige sisteem kan

voorgee om demokraties te wees, maar dat dit die teenoorgestelde modelleer en onderrig. Daar word soos volg verwys na die realiteit van uitsluitingsaspek van die demokratiese verkiesingsprosedure:

- “Daar is nie plek vir almal om eerste te kom nie.”
- “Die beste leiers is nie noodwendig nr. 1 in die rangorde nie.”
- “Die leierskaprangorde is ‘n gegewe.”
- “Kinders gaan in die hoërskool ook uitgesluit wees uit komitees.”

5.3.2.4 Regverdigheid

Aan die een kant word die nuwe model as meer regverdig beskou. Per implikasie word aangedui dat die tradisionele model onregverdig was teenoor ‘n groot gros kinders. Elke kind kan nou deel van die leierproses wees. Die doel is dat elke kind nou “iemand” of “iets” kan wees. Dit verwys na die sterk oortuiging dat die leiers die spesiale groep oftewel die room van die skool is. Sterk leiers wat nie uitgewys is in die tradisionele model nie, sal nou ook ‘n kans kry om gekies te word:

- “Elkeen kry regverdige kans.”
- “Elke [leerder] kry die geleentheid om iets te wees. Dit hang nou van hom af of hy dit op sy beste gaan doen.”
- “Dit gee, nie net sommiges nie, maar almal ‘n geleentheid om verantwoordelik te wees. Nou kom die [leerder] se regte leierskapspotensiaal uit. Die wat ‘n mens nog nooit die kans gegee het nie wys dat hulle het ook baie leierseienskappe.”

Wanneer die hiërargiese en ingeboude elitistiese aard van die nuwe model egter aan die bestuur uitgewys word, volg die volgende argumente in respons:

- “Dit is maar ‘n ding wat – jy weet ‘n lewensles wat ‘n kind moet leer. Daar is nie genoeg plek vir almal om eerste te kom nie. Hy gaan in die hoërskool ook nie gekies word vir ‘n komitee nie en verder in die lewe gaan hy ook nie ingesluit wees by ‘n groep waar hy graag wil wees nie.”
- “En hy het nou die hele jaar die geleentheid gehad om homself te bewys om daardie sertifikaat aan die einde van die jaar te ontvang.”

5.3.2.5 Ontwikkeling van lewensvaardighede

Leierskap word op elke vlak van die lewe beoefen. Deur alle kinders te betrek by die proses van leierskap word kinders voorberei vir die lewe. Die idee van komiteevergaderingsprosedures word veral beklemtoon as ‘n area van toepassing wat aangeleer kan word. Laasgenoemde word as noodsaaklike lewensvaardighede beskou:

“Ek dink dit is definitief lewensgetrou. Jy gaan in die lewe geleentheid kry. Die kind kry in graad 7 die geleentheid om homself in ‘n komitee uit te leef. As hy sy kant bring daar en homself uitleef as ‘n hoëprofielleier dan gaan hy gekies word as ‘n leier. Net soos ‘n kind in sy hoërskool- en universiteitsloopbaan geleentheid gaan kry wat hy moet aangryp en waar hy homself moet bewys. En ons gee nou vir die hele breë spektrum daardie geleentheid. So ek voel dis nogal ‘n meer verantwoordbare model as wat ons gehad het as ‘n mens in terme daarvan kyk.”

5.3.3 Preadolesente ontwikkelingsperspektief

Preadolesente seuns en dogters ontwikkel verskillend. Die waarneming is dat dogters emosioneel en intellektueel vroeër ontwikkel as die seuns. Dogters is emosioneel ryper, heelwat sterker en het meer selfvertroue as seuns en is daarom meer bruikbaar om diens te lewer binne die skoolkonteks. Ten spyte van die ontwikkelingsongelykheid regverdig dit egter nie 'n reëling waar hoofsaaklik dogters as leiers aangewys word nie. Dit sal as onopvoedkundig beskou word indien dit sou gebeur. Dit is 'n netelige kwessie: aan die een kant moet die seuns se emosionele belange in ag geneem word, en aan die ander kant moet die dogters se emosionele belange ook in ag geneem word. Talle dogters oorskadu van die seuns wat gekies word op die leerlingraad op grond van ontwikkelingsverskille, maar kry binne die model nie erkenning vir hulle vermoëns nie. Die blaam vir die ongelyke bevoorregting word toegeken aan die klaarblyklike identifiseringsprosedures, terwyl die beleid om gelyke hoeveelheid van elke geslag te kies en getallebeperking op die hoeveelheid kinders wat gekies word eerder die oorsaak van die uitsluiting van sodanige kinders is:

- “As jy 'n graad 7 dogter daar neersit en jy sit die seun daar neer. Die emosionele rypheid van die dogter teenoor die emosionele rypheid van die seun. As 'n mens al daardie faktore in ag neem dan dink ek die dogter is reeds ver voor wat dit betref teenoor die seun.”
- “Ek stem nie saam nie, ek voel, jy weet soos wat ons netnou gesê het, die seuns is op 'n ander ontwikkelingsvlak en die sielkundige skade wat jy dan die seun aanrig as jy hom nie kies as 'n leier daar nie, of as jy argumentsonthalwe, uit die groep van 20 net dogters het. Dit is definitief nie opvoedkundig nie. Ek voel daar moet ons volwassenes intree en 'n balans handhaaf ... jy hoef nie ... jy weet, jy kan byvoorbeeld die top 5 dogters aanwys, maar daar moet darem ook seuns wees,

om vir, om vir die seuns daardie jaargroep te wys dat ten spyte van waar hulle nou op hierdie stadium nou is met hulle emosionele ontwikkeling, dat hulle ook die leiding kan neem.”

- “ ‘n Dogter het met my gesels en sy het gesê sy voel verontreg, wat ek mee saamgestem het. Sy was leierskappotensiaal gewees. Sy was nie gekies as ‘n leier nie. Maar dit kom weer met die leierskamp in. Jy kies leiers op ‘n kamp waar dit situasieleierskap is en die situasie daar verskil van wat ons hier by die skool het.”

Die bestuurspan is van opinie dat daar sterk leiers eers teen die helfte van die graad 7-jaar raakgesien word vanweë die groeidimensie van kinders, maar dat sommige van die kinders dan glad nie as leiers aan die begin van die jaar gekies is nie en dus ook nie die erkenning kry nie:

- “Ek dink aan byvoorbeeld by die huidige graad vyf is daar sterk leiers wat nie noodwendig gekies is as leiers nie, maar hy kom nou te vore en daardie kind kry nie erkenning daarvoor nie,”
- “Daar is van die dogters wat ek gesien het. Hier in die helfte van graad vyf dan ontwikkel hulle nogal emosioneel en intellektueel sterker as die seuns. Hulle kom sterker voor en het meer selfvertroue en daar is nou kinders in die klas wat ek baie beter kan gebruik as leiers as van die verkose leiers. So dit het seker maar met ontwikkeling ook te doen.”

Die ontwikkelingsverskille tussen seuns en dogters noodsaak verandering in die leierskapmodel. Die bestuurspan dui duidelik aan dat dogters se ontwikkelings voorsprong nie geakkommodeer kan word in die tradisionele model nie. Wanneer opinies egter geformuleer word oor hoe die ongelyke ontwikkeling van geslagte dan gehanteer gaan word in die nuwe leierskapmodel, is dit duidelik gestel dat maatreëls getref gaan word om seker te maak dat dogters nie voor die seuns

bevoordeel sal word nie. Dit is belangrik dat die voogde van komitees tydens die nuwe leiermodel moet intree sodat die balans tussen geslagte gehandhaaf word. Geslagsongelykhede kan dalk in die toekoms in verkiesings ter sprake wees, maar vir die huidige word die status quo gehandhaaf:

Mnr Y: Die emosionele rytheid van die dogter teenoor die emosionele rytheid van die seun. As 'n mens al daardie faktore in ag neem dan dink ek die dogter is reeds ver voor wat dit betref teenoor die seun.

Mnr. X: Dis reg so, nou het jy nou al klaar 'n wanbalans. Moet 'n mens die seun nou los ten koste daarvan en hulle glad nie aanwys nie – so daar moet 'n mens 'n balans kry.

Mnr. X: Ek stem nie saam nie, ek voel, jy weet soos wat ons netnou gesê het die seuns is op 'n ander ontwikkelingsvlak en die sielkundige skade wat jy dan die seun aanrig as jy hom nie kies as 'n leier daar nie, of as jy argumentsonthalwe, uit die groep van 20 net dogters het. Dit is definitief nie opvoedkundig nie. Ek voel daar moet ons volwassenes intree en 'n balans handhaaf ... jy hoef nie top ... jy weet jy kan byvoorbeeld die topdogters aanwys, maar daar moet darem ook seuns wees, om vir, om vir die seuns daardie jaargroep te wys dat ten spyte van waar hulle nou op hierdie stadium nou is met hulle emosionele ontwikkeling, dat hulle ook die leiding kan neem.

Kinders wat laat ontwikkel sal tydens die nuwe model die kans kry om op grond van hulle groei en deur middel van prestasie te sorg dat hulle deel word van die groep wat as leiers aangewys sal word, aangesien dit aan die einde van die graad 7-jaar sal plaasvind:

“Ek dink aan byvoorbeeld by die huidige graad vyf is daar sterk leiers wat nie noodwendig gekies is as leiers nie, maar hy kom nou te vore as ‘n leier aan die einde van die jaar en daardie kind kry nie erkenning daarvoor nie, waar hy nou met die nuwe stelsel die geleentheid gaan kry om die erkenning te kry.”

5.3.4 Operasionalisering en leierskapidentifisering

Leiers is formeel geïdentifiseer tydens die bywoning van ‘n leierskamp by ‘n veldskool of ‘n avontuurkamp. Leiers wat geïdentifiseer is op die avontuurkamp verskil van leiers wat binne die konteks van die skool hulle bewys as leiers. Die kamp skep ‘n situasie waar kinders buite hulle gemaksone in onbekende omstandighede moet funksioneer, terwyl die skool ‘n stabiele, bekende en voorspelbare omgewing is. Omdat die konteks verskil, is dit beter vir die skool om kinders te kies wat as leiers binne die konteks van die skool goed funksioneer. Die leierskamp word geblameer vir die foute wat gemaak word met die aanwysing van preadolesente skoolleiers. Sommige kinders wat op die leierskamp uitstaan as leiers voldoen nie aan die kriteria om volhoubare diens in die skool te lewer nie:

“Jy gaan na ‘n leierskamp toe waar ‘n kind uit sy ‘comfort zone’ is, dan word daar na hom gekyk op ‘n avontuurbaan en die tipe goed wat nie noodwendig pas by die leierskap soos dit by die skool pas nie.”

Volgens die bestuur is leiers dan nie “objektief” gekies nie, bedoelende dat die leiers nie kans gehad het om hulleself binne die skoolkonteks te bewys nie:

“Die leiers wat verkies is, was nie noodwendig objektief gekies gewees nie. Hulle het nie objektief ‘n kans gehad om hulleself as leiers te bewys nie.”

Informele leierskapidentifisering verwys na kinders se bekendheid in die skool op grond van gewildheid, bywoning van skoolgeleenthede, persoonlikheidseienskappe, sport, akademiese of ander beduidende prestasies:

”Daar is darem baie ander goed wat bykom. Graad 4 en 5 het gekies, personeel het gekies, dan neem ons aspekte in ag soos bywoning van skoolgeleenthede, kinders se geaardhede, al sulke goed het ons darem ook in ag geneem.”

’n Faktor wat leieridentifisering beïnvloed is die vermoë van kinders om die guns van kiesers te kan wen. Sekere kinders is voor die verkiesing opmerklik vriendeliker en probeer ’n goeie indruk skep. Die kinders weet hulle word dopgehou en is ook meer selfbewus:

“Jy weet die kinders ‘perform’ ongelooflik op ’n leierskamp, want hulle weet hulle word dopgehou daarvoor en in die tydperk voor hulle verkies word. Die onderwysers het altyd, partymaal die opmerking die kinders – party van die kinders is nou ongelooflik vriendelik, want hulle weet daar is iets om voor te werk. En dan na die verkiesing is dit weer ‘back to normal’.”

’n Teenstrydigheid in die bestuursplan se argument kom na vore. Dit is gestel dat die kinders sogenaamd geïdentifiseer word as leiers, hetsy formeel op ’n leierskamp of binne die skoolkonteks, maar dan word terselfdertyd aangedui dat die leiers gekies word alleen volgens ’n stemprosedure deur graad 5-, 6- en 7-leerders. Die verband tussen identifisering en verkiesing is nie duidelik nie:

“die meer gewilde kind wat ... in die verlede is hulle gekies deur stemming – suiwer op ’n stemming en dan is daar leierskamp waar hulle geïdentifiseer is.”

Die dilemma by die laerskool is dan dat 'n beduidende aantal kinders wat as leiers gekies is vanuit die perspektief van die bestuurspan steeds nie die mas opkom nie, ten spyte van die fokus op identifisering:

- “Ek dink as jy nou gaan kyk na die huidige model. Aan die einde van die jaar kan ons sê goed, met 30 van die kinders wat gekies is as leiers het dit miskien met 15 gewerk. Hulle het regtig ontwikkel. Hulle is leiers.”
- “Terwyl by die ou model – ons het dit gesien by baie van ons kinders. Na drie of vier maande dan val hy heeltemal uit die bus uit. Hy kom in 'n roetine in, van hy moet diens doen op daai spesifieke dag en van die tweede kwartaal af dan is hy moeg om die diens te doen. Dit is dan nie meer lekker nie, want dan begin dit arbeid raak.”

'n Gedeelte van die groep het wel gebaat en het hulle potensiaal as leiers bereik. “Gebaat” in hierdie konteks verwys na sommige kinders se vermoë om te kon inpas en aanpas by die organisasie en taak strukture van die skool. Die sukses van leiers word in die konteks direk in verband gebring met suksesvolle identifisering. Die aanname word hier gemaak dat die suksesvolle groep deur die onderwysers binne skoolverband geïdentifiseer is en nie tydens die veldskool of avontuurleierskamp nie:

“Daar is [leerders] wat die geleentheid aangegryp het en 'n groot sukses daarvan gemaak het. Hulle het gewys hoekom hulle in daardie posisies is, en dat hulle hulle leierseienskappe nog meer uitgebou en versterk het.”

Stemmingprosedures word gevolg deur graad 4-, 5-, 6- en 7-leerders sowel as onderwysers. Die leerders met die meeste stemme word gekies. Dit blyk dat personeel 'n vetoreg het. Omdat gewilde kinders dikwels die meeste stemme kry en nie noodwendig die sterkste leiers is nie, gebeur dit soms dat die gewilde kind deur die loop van die jaar uitval:

“die meer gewilde kind wat in die verlede is hulle gekies deur stemming – suiwer op 'n stemming en dan is daar leierskamp waar hulle geïdentifiseer is. En graad sesse kan stem. Maar die graad sessie sien nie die outjie in die klassituasie nie. So waar sien hulle die outjie ... wat 50 keer oor die verhoog is omrede hy 'n goeie atleet is / goeie rugby speler was. Daardie kinders is nie noodwendig die sterk leiers nie. So nou sit hy terug. Hy het dit mos gekry.”

Die bestuurspan dui aan dat van die hoofredes waarom “leiers uit die bus uitval” is dat kinders nie hulleself deur die jaar hoef te bewys of te presteer om 'n leier te word nie. Die bestuurspan is van mening dat veral die sogenaamde “gewilde” leier die een is wat nie die pas kan volhou nie:

- “Al die leerders het nie die geleentheid gehad om hulleself te bewys nie. Leerders het die oomblik as hulle as leerders aangewys is terug gesit en niks gedoen nie. Hulle was dan gewoonlik die oortreders.”
- “Ja, ek dink net met die ou model as die kind eers verkies is as leier, dan hoef hy homself nie verder te bewys nie”.
- “Ten spyte daarvan het hierdie foute nog ingesluip. Hoe sou u dit verklaar/verstaan? Ek weet nie – dis hoe ek in die begin gesê het. As die kind eers gekies is as 'n leier dan , dan is daar niks verder vir hom om te werk voor nie.”

Die proses van leieridentifisering en -ontwikkeling tydens die nuut voorgestelde model sal volgens die bestuursplan meer demokraties sal verloop as met die tradisionele leierskapmodel:

“Die skoolraad wat aan die einde van volgende jaar gekies gaan word met jou hoëprofielleiers. Ek dink dit is meer demokraties. Ek is seker daarvan hulle gaan dink hulle het meer insae gehad.”

Die bestuursplan is oortuig daarvan dat hierdie nuwe model die regte proses is “om by leierskap uit te kom”. Kinders doen aansoek om op komitees te dien. Elke kwartaal herhaal die proses. Buitengewone klem word daarop gelê dat elke kind die geleentheid kry om op ‘n komitee te dien en take te verrig. Kinders kry die geleentheid om hulleself te bewys as leiers. Die komitees kies voorsitters onder leiding van die voogde. Daar is geen eenvormige kies prosedures wat deur alle komitees gevolg word vir die verkiesing van voorsitters nie; dit sal aan die voogde oorgelaat word. Voogonderwysers sorg dat die regte kinders as voorsitters gekies word. Die voorsitters sal dan die skoolraad vorm, wat dieselfde tipe funksies sal vervul as die tradisionele leerlingraadleiers. Die model behoort vir elke kind die geleentheid te gee om hom- of haarself te bewys, verantwoordelikheid te neem, te leer van bestuuraspekte, en demokratiese beginsels te verstaan.

Aan die einde van die graad 7-jaar word dertig graad 7-leerders deur ‘n stemmingsprosedure van onderwysers en graad 4- tot 7-leerders aangewys as hoëprofielleiers. Kieskriteria word soos volg aangedui:

- “Hulle moet maar kyk na leierskap en nie of die ou die ster in die eerste span is nie, want dit is nie leierskap nie”

- “As jy vir hulle te veel inligting gee voor so ‘n sessie in die saal, dan beperk jy die kinders.”
- “Kinders moet maar kyk na leierskap”
- “Die kriteria of ‘n deel van die kriteria sal seker wees hoe funksioneer die komitees. As die kind hom daar uitleef en hy bewys homself as ‘n goeie leier – as sy komitee goed funksioneer – dan gaan die dinge daar gebeur wat moet gebeur.”

Dit blyk egter dat geen kriteria werklik ter sprake is nie, behalwe die verkiesingsprosedures wat gevolg word, soos bevestig deur die volgende aanhaling:

“So, ons gebruik geen ander kriteria aan die einde van die jaar as net die graad 5 se stemme en die personeel se stemme. Die personeel se stemme gaan ook dieselfde gewig dra as wat ‘n kind se stem dra.”

5.3.5 Die titel

Die leierskaptitel is vreeslik belangrik vir baie kinders. Kinders wat nie gekies is nie, word uitgesluit van die uitvoering van hierdie basiese take en die titel. Die toekenning van die titel het ‘n invloed op die selfbelewenis van die kind. Leiers beskou hulleself as belangriker en beter as ander kinders. Dan gebeur dit dat sommige leiers hulle magposisie misbruik, veral omdat hulle kan optree as die “base” van ander kinders. Hulle tree dan op asof verskeie reëls net vir ander kinders geld en nie vir die leiers nie. Die verskynsel van magsmisbruik word hoofsaaklik toegeskryf aan die kinders self. Dit word beskou as ‘n persoonlikheidseienskap van sekere kinders om mag te misbruik.

Die persepsie wat kinders van die leiersrol het, volgens die rapportering van die bestuurspan en onderwysers, is soos volg:

- Die leiersrol kan tot voordeel van die self en eie gewin benut word.
- Die leier is hiërargies in 'n meer bevoorregte posisie as ander kinders.
- Die leiersposisie is 'n mag- en statusposisie.
- Om 'n leier te wees is bevestiging dat die kind beter as ander kinders is.

Om leier te wees en die titel te kry is dikwels die einddoel in sigself en beteken dat daar nie verder met dieselfde toewyding gewerk hoef te word nie. Die posisie van leierskap strook nie met werk nie, maar wel met aansien, bevoorregting, status en erkenning.

Alhoewel die leierskaptitel baie belangrik is vir die gekose kinders, word verskeie probleme ondervind:

- Leiers is nie getrou in die uitvoering van pligte nie.
- Leiers is dikwels die oortreders.
- Leiers kom nie verantwoordelikhede na nie.
- Leiers is traag om hulle pligte uit te voer.
- Leiers verloor hulle invloed op ander kinders vanweë hulle eie gedrag.
- Leiers raak moeg vir die konstantheid en roetine van hulle dienste/pligte.
- Waar die nuwe rol as leier aanvanklik lekker is word dit later harde werk.
- Sekere kinders kleef aan die titel, maar doen niks om die titel waardig te bly nie.

Verskeie kinders wat nie gekies is nie en dus nie die titel ontvang het nie, beleef dit as uitsluiting en verwerping en reageer dienoooreenkomstig daarop. Die negatiewe leier kom sterker na vore as die antiese van die voorbeeldige leier. Sommige teleurgestelde kinders ontwikkel gedragsprobleme en rebelse, uitreagerende gedrag:

“Van die kinders raak rebels - jy weet hy voel regtig hy het leierspotensiaal en hy word nie gekies as ‘n leier nie, dan voel hy dit is tyd om weg te breek – dan kan hy saam met sy pelle droogmaak.”

Volgens die bestuurspan voel sommige kinders wat nie die titel ontvang het nie, verontreg en minderwaardig.

5.3.6 Voorbereiding en vaardighede

Die opinie is uitgespreek dat die tradisionele model dit nie as doelwit vir kinders stel om die vaardighede van leierskap te bemeester nie. Die doelwit is slegs om as leier gekies te word. Met ander woorde, die titel en status daaraan verbonde is die einddoel en ‘n beloning in sigself:

- So nou sit hy terug. Hy het dit mos gekry. Nou ons het nie ... of moet ek sê, die stelsel het nie vir hom ‘n doelwit gesê nie. Ons het nie vir hom gesê dit moet jy kan bemeester teen daardie tyd nie.
- “Ja, ek dink net met die ou model as die kind eers verkies is as leier, dan hoef hy homself nie verder te bewys nie.”

Opleiding word verskaf by ‘n leierskamp aan die begin van die jaar waar gefokus is op die ontwikkeling van persoonlikheidseienskappe van ‘n leier, wat verwag word van ‘n leier, asook

kommunikasie en konflikthantering . Kursusmateriaal is oorgedra vanaf ander kampe en is ook gebaseer op die ervaring van die onderwyser in beheer. Hoofleiers kry 'n spesiale geleentheid om die hoofleierskamp van die ATKV (Afrikaanse Taal- en Kultuurvereniging) by te woon. Die bestuurspan ondergaan geen opleiding oor leierskap by die preadolessente kind nie:

- “In die verlede het ek die leiers gevat vir leier opleidingskamp. Waar daar maar die normale goed met hulle gedoen is, soos persoonlikheidseienskappe van 'n leier en wat word verwag van 'n leier.”
- “Ek het nog geen opleiding gekry as onderwyser hoe leierskap ... dit wat ek geleer het van leierskap is oukei maar wat ek saam met die kinders geleer het. Ons stuur ons leiers na die ATKV se leierskampe.”

Aan die een kant is die bestuurspan tevrede dat die leiersgroep onder goeie toesig is en dat daar gereeld vergaderings gehou word waartydens riglyne en probleme bespreek word. Maar uit die onderwysergeledere is die opinie gelug dat die leiers twyfelagtige leiding ontvang in die proses om hulle take uit te voer om hulle verantwoordelikhede na te kom. Die gevolg is dat die leerlingraad negatief beleef word deur die meeste leerders.

- “Dit was 'n groot eer wat 'n leerders te beurt geval het. Dit was nie altyd baie suksesvol nie. Baie leiers het nie hulle verantwoordelikhede na gekom nie, maar hoeveel leiding het hulle ontvang?”
- “Ek kan egter slegs oor die algemeen opmerk dat [leerders] die leerlingraad redelik negatief beleef het en dat daar 'n gevoel was dat van hierdie leerders hul mag misbruik het.”

Ouers speel ook 'n rol in die opleiding van kinders deur raadgewing en riglyne te gee oor hoe om op te tree in nuwe omstandighede:

“Daar is hulle uit hulle comfort zone uit en baie van die kinders word vooraf gecoach deur hulle ouers. Die ouers sê vir hulle – as jy by so 'n ding kom neem jy die leiding. Ek het al gehoor van dit by die kinders.”

Hoewel daar groot gewag gemaak is daarvan dat alle kinders deel sal hê aan die ontwikkelingsmoontlikhede van die nuwe model, soos verwoord in die opmerking:

“Ons wil die hele graad 7 betrek by opleiding deur voogde in komitees,”

is formele opleiding aan die “breë spektrum” kinders nie beplan of voorsien deur die bestuur nie. Opleiding en die implikasies daarvan is nie deurdink deur die bestuur nie. Een lid van die span verklaar dat opleiding aan die dagbestuur verskaf sal word, terwyl 'n ander lid aandui dat dit verwagtings by die dagbestuur sal skep van hoofleierskap. Einde te laaste is die “verantwoordelikheid vir opleiding” impromptu aan die voogde van komitees gegee, om die bestuur se eie gebrekkige nadenke oor die onderwerp te verskuil.

Opleiding aan kinders word verdiskonteer deur argumente dat 'n breë spektrum leerders “opleiding sal kry in plaas van net 28” soos in die tradisionele model. *Opleiding* in hierdie verband verwys na geleenthede en blootstelling wat alle kinders op sigself sal kry deur in die komiteemodel te werk. Die komiteemodel word idealisties voorgestel as dat dit die geleentheid bied vir ekstensiewe blootstelling aan alle kinders om hulleself verkiesbaar te stel, vir die aanleer van bestuursvermoë, om hulleself te bewys, om leiding te neem, om inisiatief te neem, om outonomie te ervaar, om vergaderingsprosedure te leer ken, en om as 'n span te leer

saamwerk. Baie meer kinders sal ook in 'n leierskaprol kan wees. Betrokkenheid en blootstelling binne die komiteeverband berei die kind voor vir die lewe. Opleiding word as indiensopleiding beskou via die werk wat die kind vir die skool doen.

Daar is aanvanklik nie opleiding aan voogde voorsien nie. Dit word bevestig met die opmerking en tentatiewe verwysing dat

- “ ... bestuur sal seker moet vergader met voogde en leiding gee” en
- “ ... miskien 'n paar riglyne op papier gee dat hulle weet waarvoor hulle moet soek in 'n komitee”.

Soos wat die onderhoud gevorder het en die bestuur beseft het dat die plan wat hulle in gedagte gehad het en die operasionalisering daarvan gefasiliteer moes word, is daar impromptu aangedui dat die bestuur sou roteer tussen komitees en raadgee aan voogde; dat daar baie opleiding sou wees aan voogde; dat voogde kennisvaardighede nodig het; dat voogde fasilitering van die prosesvaardighede nodig het; dat voogde se funksionering in komitees individualisties sou wees; en dat die interaksie tussen die voogde en die komitees 'n leerproses is.

Voogde blyk onbewus te wees van hulle opleidingsverantwoordelikheid. Met die verloop van die onderhoud het die bestuur besluit dat opleiding aan die kinders in die komitees die voogde se verantwoordelikheid is. Op navraag oor die kennis, vaardighede en riglyne aan voogde, het die bestuur gereageer dat:

“Ek dink darem nie die personeel is heeltemal leke wat dit aanbetref nie, want die personeel wat ons aan die komitees toegewys het is iemand wat daarin belangstel,

byvoorbeeld iemand wat in kultuur belangstel is aan die kultuurkomitee toegewys.

So hulle sal darem min of meer weet tussen watter riglyne hulle mag beweeg.”

Voogde moet riglyne ontvang van die bestuur sodat voogde kan weet waarvoor hulle moet soek in 'n komitee, met verwysing daarna dat voogde die regte leiding moet gee om die “beste” leerders op die skoolraad te kry; sodat voogde beseft dat hulle hantering deurslaggewend is vir die sukses van die komiteemodel; en sodat voogde moet sorg dat dit reg verloop:

“Want soos mnr. X ook netnou gesê het – jou voorsitter en voorsitster gaan tog uiteindelik die skoolraad vorm. So die voog van die komitee moet redelik leiding gee dat jy die beste kinders kry.”

Die aanwysing van klasleiers is 'n algemeen aanvaarde praktyk in hierdie laerskool. Dit word beskou as deel van die proses van leierskapontwikkeling. Die take van klasleiers is om toesig te hou wanneer die onderwyser uit die klaskamer is en sleurtake vir die onderwyser te doen. Prosedures waarvolgens klasleiers aangewys word verskil van onderwyser tot onderwyser. Geen spesifieke riglyne bestaan waarvolgens aanwysing plaasvind nie. Die volgende prosedures is deur onderwysers geïdentifiseer:

- Klasleiers word aangewys volgens die klaslys sodat elke leerder 'n beurt kry.
- Elke leerder in die klas is vir een week klasleier. Daarna word daar gekyk wie die werk kan doen en wie dit graag wil doen.
- In graad 1 en 2 kry elke leerder ten minste 2 weke om hom- of haarself te bewys as leier.
- Elke leerder kry die geleentheid om 'n klas- en ryleier te wees. Die positiewe eienskappe van elke leerder se gedrag word voor die hele groep bespreek.

- Die klas nomineer en kies klasleiers. Verantwoordelikhede word aan sodanige leerder gegee, wat hy/sy moet nakom.
- Elke leerder kry 'n week om hom/haarself te bewys. Daarna wys die onderwyser die leerders aan wat hulle deel gedoen het tydens die diensbeurt.

5.3.7 Operasionalisering van voorgestelde nuwe model

Die verskillende komitees is gebaseer op die werk wat in die skool gedoen kan word en na die kinders afgewentel kan word. Die waarde van die komiteemodel word soos volg aangedui deur die bestuurspan: dit verteenwoordig die demokratiese werkswyse; dit maak massadeelname moontlik; kinders doen self aansoek om deel te wees van die komitees van hulle eie keuse, dit stel kinders bloot aan vergaderingsprosedures en spanwerk en daardeur word kinders voorberei vir lewe buite en na skoolverband; dit maak dit moontlik dat leiers gekies word nadat kinders die kans gehad het om in die komitees te funksioneer; en dit gee alle kinders 4 kwartale om hulleself te bewys as leier binne skoolverband. Die bestuurspan formuleer dit soos volg:

“Hy kan nie laat slap lê nie, want as hy doelgerig werk, werk hy na die skoolraad toe om aan die einde van die jaar aangewys te word as 'n hoëprofielleier.”

Funksionering binne die komitee skep 'n platform waarbinne diens gelewer, deelgeneem, besluite geneem, gewerk, inisiatief geneem en presteer kan word. Die funksionering as komiteelid gee 'n aanduiding van die leerder se leierskappotensiaal. Riglyne vir die funksionering van komitees sal deur die voogde en hoof verskaf word. Die sukses van die komitees sal bepaal word deur die deelname, werkswyses en uitvoering van hulle pligte:

- “As ons almal betrek het en almal voel hulle het ‘n kans gehad om hulle uit te leef in die komitee, dan voel ek dan het ons geslaag in die massadeelname. Dit gaan al klaar jou sukses meet.”
- “As een van die op die plig van ‘n komitee – die kultuurkomitee was tydens ‘n kultuuraand optrede – die parkering aanwys, stoele regskeer en hulle het dit suksesvol gedoen en die ratte het glad verloop. Dan kan ‘n mens sê dit was suksesvol ten opsigte van daardie plig gewees.”

Binne die komitees van die nuut beplande model moet meisies en seuns gelyke verteenwoordiging kry in elke komitee. Dit beteken in praktyk dat voorsitters van komitees van beide geslagte moet wees. Die kommer word uitgespreek dat seuns benadeel sal word en sielkundige skade sal opdoen indien hulle nie as leiers op gelyke vlak as die dogters gekies word nie. Seuns sal uitgesluit voel en dink dat die dogters beter as hulle is:

“Ek stem nie saam nie, ek voel, jy weet soos wat ons netnou gesê het die seuns is op ‘n ander ontwikkelingsvlak en die sielkundige skade wat jy dan die seun aanrig as jy hom nie kies as ‘n leier daar nie, of as jy argumentsonthou, uit die groep van 20 net dogters het. Dit is definitief nie opvoedkundig nie.”

Die 16 komiteevoorsitters vorm die skoolraad. Voorsitters is nie veronderstel om as leiers gesien te word nie; tog word van hulle verwag om die leiding te neem. Die voorsitters vorm die skoolraad van die skool. Die skoolraad moet dieselfde take doen en verantwoordelikhede hê as die tradisionele leerlingraad. Die bestuursplan dui aan dat die kinders wat op die skoolraad is vanweë hulle posisie as voorsitters in die komitees nie noodwendig die hoëprofielleiers sal wees nie:

“Ek glo nie eintlik ‘n mens kan hulle stuur nie , want anders skep ons daardie verwagting, jy weet ons stuur hulle dan na ‘n hoofleiersimposium toe, wat dan ‘n probleem gaan wees, want die kinders wat gekies is, is nie noodwendig ons hoofleiers ons hoëprofielleiers wat eers in die vierde kwartaal volgende jaar aangewys gaan word nie.”

Aan die einde van die jaar word 30 kinders as hoëprofielleiers gekies deur ‘n stemprosedure waarby die graad 5-7-leerders sowel as onderwysers by betrokke is. Die bestuur weerspreek hulleself deur aan te dui dat hulle leiers identifiseer, terwyl leerders volgens ‘n stemprosedure aangewys word:

“Ek dink nie ons wys hoëprofielleiers aan nie, ons identifiseer kinders wat hulself deur die jaar bewys.”

Die hoëprofielleiers sal deur hulle maats en onderwysers gekies word deur middel van ‘n stemprosedure waar onderwysers se stemme dieselfde gewig sal dra as die kinders s’n.

Die bestuur verwag dat die nuwe model drasties sal verskil van die tradisionele model en dat die nuwe model die aangewese proses is om by leierskap uit te kom. Dit blyk dat die uitdrukking “om by leierskap uit te kom” verwys na die verkiesing van hoëprofielleiers aan die einde van die jaar. Elke leerder gaan ‘n regverdige kans en geleentheid kry om hom- of haarself te bewys. Elke leerder sal die geleentheid kry om as leier op te tree. Elke leerder sal kan deel wees van die leierskapmodel en ‘n “iemand” kan wees.

Die verandering van terminologie is van belang vir die bestuurspan. Die woorde *prefek* en *leier* moet verdwyn:

- “Ja, nou praat ons eers aan die einde van die jaar van leiers, maar gedurende die jaar praat ons van komiteelede, komiteevoorsitters en die leerlingraad.”
- “So die woord *leiers* dink ek nie gaan enigsins ter sprake kom nie. Eers aan die einde van die jaar praat ons van leiers – dan sal ons sê – hier is ons hoëprofielleiers,”

Tog maak die bestuur die volgende opmerking, wat eintlik ‘n streep trek deur die baie goeie bedoelings van die nuwe model en wat veranderinge as kosmeties degradeer:

“Alhoewel, die skoolraad en dagbestuur van elke kwartaal gaan tog maar die dienspunte beman – hulle gaan tog ook maar die ou tradisionele leiers se rol moet vervul.”

Die nuwe model se verklaarde doel is juis om die hele graad 7 te betrek en tradisionele rolle te vervang met ‘n model wat ‘n gees van deelname en geleenthede reflekteer. Die take wat tradisionele leiers gehad het is juis geassosieer met hulle elite posisie. Hoe diepgaande sekere waardes van prestasie en elitisme gevestig is in die denke van die bestuurspan word aangedui deur die volgende opmerking:

“Jy weet as die kinders in die begin van die eerste kwartaal ‘n skoolraad gekies het – hoeveel van daardie kinders gaan regdeur die jaar aanbly tot aan die einde wat dan werklik jou hoëprofielleiers is. Dit sal ook vir ons ‘n maatstaf kan gee hoe suksesvol ons in die verlede was met ons leiers.”

Die verklaarde doel is juis die verpligte rotasie van leerders tydens die vier kwartale. Hier word aangedui dat daar uitsonderings gemaak sal word in die model, wat teen die gees van die implementering van die model is. Aan die een kant skep die bestuur die persepsie dat die komitees onafhanklik en outonoom moet funksioneer onder leiding van sy voorsitter en dat daar op kreatiwiteit gefokus word deur min riglyne te gee. Die bestuur se opinie is soos volg:

- “Die komitee gaan die vergaderings lei – die voorsitters – hulle gaan basies net terugrapporteer aan die voogde.”
- “Ek dink die voogde se taak gaan meer [wees] net om daardie komitee bymekaar te kry [nie].”
- “[Dievoogde] moet meesal op die agtergrond bly”.

Terselfdertyd word aangedui dat voogde se hantering deurslaggewend is vir die sukses van die komiteemodel. Die voogde moet intree en die balans handhaaf tussen geslagte wanneer daar voorsitters gekies word. Finale besluite sal deur die voogde geneem word. Die komitee se funksionering sal volgens pligstate en begrotings gereguleer word en “daar [is] min plek vir ‘way out’ idees”. Voorts word aangedui dat die “voogde eintlik in beheer van die komitee is”, dat die voogde die beste kinders in die komitees moet kry vir die skoolraad, verantwoordelikheid moet neem om die komitees bymekaar kry, fasiliterend moet optree en sorg dat “dinge reg verloop”:

- “Want soos mnr. X ook netnou gesê het – jou voorsitter en voorsitster gaan tog uiteindelik die skoolraad vorm. So die voog van die komitee moet redelik leiding gee dat jy die beste kry.”
- “Ja, hulle kan nie goed opdis nie, en daar is reeds ‘n begroting aan die item gekoppel wat opgestel is deur die voogde van die komitees wat eintlik in beheer staan op die stadium, maar die kinders se inisiatief kom dan net by die gedeelte dat hulle kan deel

hê aan die besluitneming. Dat hulle kan idees verskaf – dit is waar hulle ... die kreatiwiteit ter sprake kom. Ons het mos netnou gesê, Vera, van die pligstaat wat alreeds opgestel is – ‘n basiese een wat elke voog seker kan verfyn soos wat hy aangaan met hierdie komitee en dit gaan tog vir hierdie komitee ‘n redelike riglyn gee wat word daar van hulle verwag – watter goed hulle moet doen.”

Uit die skriftelike rapportering van die onderwysers blyk dit dat die voogde onbewus is van hulle verpligtinge in die komitees en dat riglyne ten opsigte van die funksionering van die komitees nie duidelik is nie. Dit wil voorkom of dit selfs nie vir die bestuurspan duidelik is nie. Verdere take van die voogde is om ‘n komiteebeleid op te stel, doelwitte te stel en werkswyses neer te lê en leiding gee om die beste kinders op die skoolraad te kry:

“Ek dink die komiteevoogde moet maar hulle eie doelwitte gaan stel en werkswyses neerlê, so hulle gaan dit redelik monitor. En hulle sal bepaal – elke komitee sal bepaal of hy suksesvol was na aanleiding van die werkswyse wat hy gehad het.”

Aan een kant word aangedui dat voogde volgens belangstelling ingedeel is by die komitees, maar aan die ander kant word weer aangedui dat voogde nie noodwendig hulle op grond van hulle keuse of belangstelling toegewys is aan komitees nie en dat dit die funksionering van die komitees kan beïnvloed:

“Die personeel, party is nie nou heeltmal by die komitee waar hulle die graagste sou wou wees nie.”

5.3.8 Samevatting

In die afdelings hierbo is die selektiewe kodering van die bestuurspan en onderwysers rakende die konsep en rasionaal van leierskap uiteengesit; asook rakende die perspektief op preadolesente ontwikkeling en die identifisering van leierskap, die voorbereiding vir leierskap en die inwerkingstelling van die voorgestelde nuwe model vir laerskoolleierskap. In die volgende afdeling verskuif die fokus na die resultate rakende die tradisionele leierskapmodel.

5.4 RESULTATE: TRADISIONELE LEIERSKAPMODEL

Die resultate van die empiriese navorsing met betrekking tot die tradisionele leierskapmodel word hieronder aangebied met verwysing na kinders wat nie as leiers gekies is nie (5.4.1) en kinders wat wel as leiers gekies is (5.4.2).

5.4.1 Resultate: Kinders wat nie as leiers gekies is nie

Die volgende resultate is gegrond op die perspektiewe en opinies van graad 7-leerders wat terugkyk op die leiermodel met 'n jaar se ervaring agter die rug. Al die verwerkte opinies en resultate is gekry van 82 kinders wat nie as leiers in hulle skool gekies is nie. Al die respondente kom van dieselfde skool. Die opdrag is soos volg geformuleer:

Figuur 5.1: Opdrag aan graad 7-leerders

Jou graad 7 jaar is amper verby. Tydens jou graad 7-jaar is sommige kinders gekies om leiers te wees en sommige kinders nie. Dit is 'n gewoonte vir baie jare by die skool.

Skryf nou 'n brief aan iemand met wie jy maklik kan gesels en vertel die persoon van jou ervaring om gekies te wees as 'n leier of nie gekies te wees as 'n leier nie. Vertel die persoon alles wat jy hiervan dink en voel.

'n Voorbeeld van hoe die data hanteer is, word ingesluit. Aanhalinge en koderings wat gesorteer is onder die breë tema “verdeling van vriendskappe” word as voorbeeld aangegee.

Tabel 5.2: Die verdeling van vriendskappe (Aksiale kodering) (stap 2)

Aanhaling (primêre bron of data)	Oop kodering (stap 1)
'n Leier het baie werk om te doen en partykeer is dit twee beste vriende wat gesplit moet word om hulle dienste te gaan doen.	Vriende word geskei om dienste te doen.
Baie van die meisieleiers se vriendinne wou miskien saam leiers geword het, maar later het dit 'n gewoonte geword om nie 'n leier te wees nie.	Vriende wou saam leiers wees. Nou gewoond om nie 'n leier te wees nie.
Party regte "cool" en "nice" kinders se koppe het geswel toe hulle leiers word. Volgens my en my vriendekring is leiers "lame" en ons is trots daarop om nie leiers te wees nie.	Vriendskap is bevestig deur nie 'n leier te wees nie. Vriende bly in dieselfde groep. Subgroeppvorming.
Deur die jaar het baie van hulle (ou vriende) heeltemal verander en onbeskof en windtie geraak.	Ou vriende het so verander dat vriendskappe nie voortgesit kan word nie.
Aan die ander kant is dit beter om die nuwe model te hê dat almal 'n leier is of gaan word, want dan sal die kinders nie grootkop raak nie. Dit sal help dat daar minder bakleiery is, want dan sal die kinders meer vriende wees.	Nuwe model help dat kinders meer vriende kan wees. Leiers raak grootkop. Nuwe model help dat kinders nie grootkop kry nie.
Dis natuurlik vir my nogmaals erg, omdat al my vriendinne leiers was en nou gaan loop hulle saam as leiers en wat moet ek dan nou doen – al my vriendinne. Ek sou graag 'n leier wou wees om deel te wees van my vriendinne.	Sal graag 'n leier wou wees om vriendinne te behou. Uitsluiting uit intieme vriendekring. Vriendinne is leiers en loop saam met leiers.
Ek hoor ook so as hulle met my gesels dan sê hulle, hulle doen nie altyd hulle diens nie, en hulle sê dis vervelig daar. Veral Niel sê hy hou nie daarvan nie, want hy mag nie pouse by ons wees nie.	Leiermaats hou nie van hulle diens nie; sê dis vervelig. Leiermaat mag nie pouse by sy vriende wees nie.
Leierskap breek ook vriendskappe op, want	Leierskap breek vriendskappe op.

dan moet die leier sy diens doen en die maatjie moet by iemand anders gaan sit, want hy/sy mag nie by die leier se diens wees nie.	Leier se maats mag nie by hom sit nie. Maats van die leier sit nou pouse by ander maats.
Hulle het sulke groot “attitudes” wat “suck”. Ek het 2 vriende verloor, want hulle is leiers en hulle dink hulle is beter as ander.	Vriende verloor omdat hulle dink hulle is beter. Kwaad.
Ek was ook bly toe ek hoor van my vriendinne is leiers. Maar ek voel meeste van die leiers is goeie leiers. Maar die leiers se diens is baie moeilik, want hulle sien omtrent nie hulle vriendinne nie.	Bly vir haar vriend se onthalwe. Jammer vir haar vriende, sien haar min.

5.4.1.1 Selektiewe kodering: kinders wat nie as leiers gekies is nie

Vervolgens word ‘n geïntegreerde weergawe van die 82 kinders se skriftelike bydraes weergegee. Aanhalings word gegee om die besprekings te begrond in die data. Daar word in die besonder aandag gegee aan hierdie groep se verwagtings, die realiteit van hulle belewenis, hulle emosies en voorstelle om die situasie te verbeter.

- **Verwagtings**

Die kinders se verwagtings het te make met die ideaal van leierskap, die redes om leiers te wil wees of nie te wil wees nie en die take van leiers.

- **Die ideaal van leierskap**

Ses en dertig van die 82 kinders (44 %) het direk of indirek aangedui dat hulle graag ook ‘n leier sou wou wees. Sommige dui aan dat dit ‘n ideaal van graad 1 af was (en dus nou verrydel is);

dat hulle ouers trots op hulle sou wees; dat hulle hulle bes probeer het, maar steeds nie gekies is nie; en selfs die uitstekende presteerder op akademiese en sportgebied kan nie glo hy is nie gekies as leier nie. Die meeste van die leerders kan nie glo dat hulle nie oor die vermoë beskik om dieselfde take as die leiers te doen nie. Die konflik in die gemoed van die meeste kinders wat opgelos moet word, is om te bepaal of die feit dat hy nie gekies is nie, beteken dat hy nie 'n leier is nie. Die oplossing vir die konflik is vir sommige eenvoudiger en vir ander kompleks.

Geen kind is onaangeraak deur die “nie-gekies” nie. Waar sommige steeds die strewende het (“Dalk word ek dit in die hoërskool”), het ander blatant daarteen gereageer deur aan te dui: “Ek wil nie 'n leier wees nie, wil dit nooit gewees het nie.” Dit word dan dikwels ondersteun deur aggressiewe verwysings na en argumente oor hoe leiers is, hoe sleg die werk is wat hulle doen en selfs dat hulle “anti-leiers” is. Laasgenoemde is waarskynlik eerder 'n ontevrede reaksie op die gefrustreerde ideaal.

Hoe dit ook al sy, “om leier te wees” is 'n kragtige ideaal wat nagestreef word by elkeen van die 82 kinders: by diegene wat nie 'n leier wil wees nie; by dié wat in retrospek bly is dat hulle nie leiers geword het nie; en by dié wat glo dat hulle dit nie kan wees nie. Elke kind het gereageer op die strukturele ingryping.

Kinders het vooraf sekere persepsies ontwikkel wat tot 'n mate hulle reaksie bepaal ten opsigte van die hulle status as nie-leiers. Om gekies te wees beteken dat 'n leier oor sekere eienskappe beskik wat hom/haar beter maak as ander kinders. Noodwendig het die kinders wat hierdie opinie het, volgens laasgenoemde reël, nie die nodige eienskappe nie. Voorts is daar die beskouing dat leierskap verdien moet word en dat hardwerkendheid beloon sal word. Die implikasie is dat die kind wat nie gekies is nie, nie hard genoeg gewerk het nie. Hy of sy is nie die beloning werd nie. Dit skep ook die moontlikheid dat ouers nie trots op die kind sal wees nie.

Leierskap is 'n prestasie en 'n kans in die lewe wat nie ingehaal kan word nie. Om 'n leier te wees beteken dat die kind iets bereik het of "êrens gekom" het. Die inverse is van toepassing op nie-leiers. Die persepsie is dat leiers voordele sal hê wat ander kinders nie het nie. Om 'n nie-leier te wees verswak die kans om in die hoërskool 'n leier te wees. Leierskap help 'n mens om eendag 'n werk te kry. Dit word samevattend verduidelik in die volgende opinie:

- " ... dan skep dit ook 'n goeie indruk op die kinders as hulle hoërskool toe gaan, want dalk kry hulle weer 'n kans om 'n leier te wees in hulle lewe. Dit kan ook jou miskien eendag help om 'n werk te kry en jy / sy kan dalk 'n baas word eendag."
- "Ek dink dat die leiers groter mag as die gewone kind het."

Sommige is uitgesproke oor hulle volledige afkeur en gevoelens van aversie. Die opinie is dat leierskap "gemors" is. Dit het geen waarde nie en hulle sien geen rede om deel te wees van so 'n model nie. Die volgende aanhalings verteenwoordig hierdie opinie:

- "As ek moet sê, sal ek sê dat daar nie leiers moet wees nie. Dit is onnodig
- om leiers in 'n skool te hê, want hulle dink dat hulle die 'cool' kinders is, omdat hulle leiers is."
- "Uit my perspektief is leiers sommer gemors. As jy as 'n leier gekies is, is jou diens sê nou om te staan voor die toilette en om na pouse vir die kinders te sê hulle mag nie ingaan nie. Ek bedoel hoe ontwikkel dit jou leierseienskappe?"

o **Redes vir gewone kinders om leiers te wil wees**

Om 'n leier te wees is 'n begeerte en strewe by die meeste kinders. Dit word gemotiveer deur die data, in die sin dat die persepsie bestaan dat leierskap 'n groot eer is en dat daar erkenning aan verbonde is. Om 'n leier te wees beteken dat jy êrens gekom het en iets bereik het. Dit is op sigself 'n prestasie. Dit is 'n ideaal wat reeds in graad 1 begin en deur die loop van die skooljare gevoed word. Ouers, en daardeur die uitgebreide familie, en gemeenskap is trots op jou. Ten opsigte van erkenning is dit 'n lonende prestasie:

- “As ek 'n leier was, sou dit seker nie so erg gewees het nie, want ek sou my ma trots gemaak het.”
- “Aan die ander kant is ek hartseer dat ek nie 'n leier is nie. Dit is 'n groot eer om gekies te wees as 'n leier en om jou ouers trots te maak op jou, maar dalk het ek weer 'n kans om in die hoërskool 'n leier te wees. Dis nie te sê dat jy later weer 'n kans gaan kry om een te wees nie.”

Die kortermynvoordele, soos om klasse vroeër te verlaat, voorregte te hê wat ander nie het nie, deur onderwysers raakgesien / voorgetrek te word en belangrik te voel, is geweldig aanloklik. Langtermynvoordele is die persepsie dat daar 'n beter kans is om 'n leier in die hoërskool te wees en 'n groter sukses in die lewe te wees indien jy gekies word.

o **Redes om nie 'n leier te wees nie**

Soos reeds aangedui is, het die respondente reeds 'n jaar se ervaring van die leierskapmodel agter die rug en hulle kan uit ervaring praat. Aanvanklike persepsies is getoets en gesuiwer.

Kinders noem op ouderdomstoepaslike wyse die praktiese implikasies wat hulle motiveer om eerder bly te wees dat hulle nie leiers is nie, of nie omgee nie, of dit nie wil wees nie:

- “Ek hou van die leierstelsel, want ek wil nie my pouses mors om vir ander kinders te sê wat om te doen en om nie te doen nie.”
- “Na ‘n ruk het dit my nie meer gepla nie, want leiers het baie verantwoordelikhede en hulle werke was nie so lekker nie.”

Die een stel motiverings hou verband met die persepsie van onderwysers se waargenome gedrag teenoor die leiers. Die verantwoordelikheid en druk op die leiers word afgelei van die verwagtinge wat aan leiers gestel word deur die onderwysers self. Alhoewel die leiers in die kollig is en dit ‘n bron van jaloesie is, is die waargenome graad van konflik tussen onderwysers en leiers ook hoër. Die waarneming is dat onderwysers leiers kwalik neem vir gedrag of gebeure waaroor die kinderleiers nie beheer het nie:

“Ek kry leiers ook jammer, omdat die juffrouens en menere die meeste van die tyd vir die leiers die skuld gee en op hulle pik.”

Die belangrikheid van pouse moet klaarblyklik nie onderskat word in die lewe van graad 7-skoolkinders nie. Pouse blyk van onskatbare waarde te wees. “Pouse” word geassosieer met speel, kuier met vriende, plesier en afwisseling. In die geval van leiers moet pouse geruil word vir “goor en vervelige werk”, dienste, verantwoordelikhede, leiersvergaderings, ensovoorts:

- “Ek bedoel jy moet ekstra werk in pouses wat ek dink useless is.”
- “Eerstens het leiers ‘n baie groot verantwoordelikheid met hulle werk en moet hulle pouses opgee vir dienste.”

- “Ek weet nie wat so lekker is om die badkamers, terreinwerk en alle soorte werk wat ‘n leier moet doen, te doen nie. Net om te kan sê dat hy/sy ‘n leier is en jy moet jou pouse opgee om so 'crap' werk te doen.”
- “Ek kon my pouses geniet en hoef nie diens te gaan doen nie.”

Die beeld van leiers as die “voorbeeldige” kinders pas ‘n sekere groep nie. Hulle distansieer hulleself aktief van die voorbeeldigheidsaspek van leierskap. Hulle etiketteer leiers onder andere as “dorks” en “lame”.

o **Take van leiers**

Leierskap word beskou as ‘n reeks take wat toevertrou word aan ‘n bevoorregte persoon. Toesighouding blyk ‘n primêre taak te wees. Die aantrekkingskrag lê daarin dat die leerder homself as belangriker en van meer waarde as gewone leerders beskou deur toesig te hou. Hulle moet voor loop en is die “base” van die ander kinders. Leiers “kan soort van heers oor ander kinders”:

“Dit was aan die begin erg toe ek nie ‘n leier was nie, want ek sou baie graag ‘n leier wou wees, want ek hou daarvan om oor kinders te tipe van heers. Om vir hulle reg te kon help as hul hulp gesoek het.”

Aan die een kant is die beskouing dat leiers soms meer chaos skep deur hulle uitspattige teenwoordigheid en aan die ander kant is die beskouing dat daar chaos sou wees sonder leiers wat die take in die skool doen. Dienste behels vanuit nie-leiers se perspektief veral toesighoudende dienste: toesig tydens pouses by alle voorafbepaalde areas op die skoolgrond;

kinders oppas; dissipline toepas; kinders reghelp en sê wat om te doen; orde handhaaf in klasse, saal en rye by die aantree vlak; en debiete skryf aan oortreders.

Die verrigting van bogenoemde roetinetake is die grootste rede waarom kinders aan die einde van die jaar dankbaar is dat hulle nie leiers was nie. Die prys om die titel te hê en die take te doen is vir baie te hoog. Take word as “goor, vervelig en harde ondankbare werk” beskou. Verlies aan pouses, speelyd en lekker kuier met maats is die opoffering vir leierskap. Die glorie van leierskap het homself ontmasker deur die opofferings wat die rol verg:

- “Maar op die einde van die dag was ek bly, want om ‘n leier te wees kan dalk somtyds lekker wees, maar van dit wat ek van hulle gesien het, lyk dit maar goor en baie vervelig.”
- “Dit is so dat leiers mag het, maar ek het agtergekem dat hulle nogal ‘n goor werk het. Hulle kan nie meer jou pouse geniet nie, want hulle moet dienste doen.”

Aan die ander kant is die toekenning van take vir die leiers ‘n aanduiding dat hulle belangrik is en raakgesien en geakkommodeer word in die skool. Die opmerking “hulle doen alles” is ‘n verwysing na die uitsluiting wat ervaar word. Daar is sekere funksies en take wat opwindend is en waar die leiers meer in die openbare oog is. Die funksies verskaf meer aansien aan die rol van die leier. Voorbeelde is die ontvang van gaste, parkeeraanwysing, openbare skoolgeleenthede ens. Leiers se kleredrag verskil by sulke geleenthede en die balkies wat hulle dra onderskei hulle van die gewone leerders. Dit laat die gewone leerders nog meer “uit” voel.

- **Realiteit**

Soos hieronder aangedui word, behels die realiteit van die leiersposisie onreg, magismisbruik, dubbele standaarde, uitsluiting, 'n bevestiging en instandhouding van die status quo en die invloed van die titel.

- **Onreg**

Onreg is 'n sentrale tema in die rapportering van hierdie kinders. 43 van die kinders (52%) verwys na hulle posisie as onregverdig. Dit is 'n opinie en 'n beleefde emosie en word deur verskeie kinders op verskillende wyses gerapporteer. Intense ontevredenheid en woede word geverbaliseer. Sommige kinders is baie kwaad en verontreg. Die onreg word rasioneel en met geldige argumente gemotiveer. Dit word gevoed deur die volgende:

- Die voorregte van leiers
- Die gebruik en misbruik van voordele ten gunste van die leier en sy / haar vriende. Direkte verwysings na die misbruik van die magte wat aan die leiersrol toegeken word, is volop, byvoorbeeld: “Wanneer hulle afgehad het en vroeër uit die klas gegaan het om kos te gaan koop by die snoepie, het al die leiers gegaan, of jy nou op diens was of nie.”
- Die dubbele standaarde en breek van reëls wat op die gewone leerders van toepassing is sonder dat dit deur die skooloutoriteite hanteer word. Die leiers is ook leerders wat deeglike toesig verg net soos die ander leerders. Die dubbele standaarde is dikwels 'n bron van jaloesie. Kinders begeer die mag om ook so te kan optree.
- Die toesighouers van die toesighouers (die onderwysers) laat die misbruik van magte en voorregte toe deur klaarblyklike voor die hand liggende onbetrokkenheid by die prosesse wat onder hulle oë gebeur. Die leiers verlaat daagliks klasse onder die dekmantel dat hulle moet

dienste doen, maar gebruik die voorreg om die snoepie en sekere gesogte speelplekke tot voordeel van hulleself en maats te annekseer voordat ander leerders daar kom. Sommige leerders verstaan nie waarom dit toegelaat word nie.

- Die misbruik van voorregte en soms blatante viktimisering en manipulering. Die volgende aanhaling illustreer die verskynsel: “Sommige leiers misbruik hulle krag. Hy sê vir jou jy moet ophou handtennis speel na die klok gelui het, maar as jy weg is gaan speel hy net daar of hy sê jy mag nie nog goed koop nie, maar hy koop na jou.”
- Die kiesprosedures en keuse van sommige leiers steek kinders dwars in die krop op grond van rasonale argumente. Voorbeeldige gedrag en harde werk word deur die bestuur gepropageer as kriteria vir leiers, maar talle voorbeelde kan deur leerders genoem word van gevalle waar sekere leiers gekies word ten spyte daarvan dat hulle bekend is vir nie-voorbeeldige gedrag. Dit maak nie sin vir die leerders nie.
- Die gebrek aan erkenning.

Die gedrag van onderwysers word ook as onregverdig beskou. Die leerders maak die waarneming dat onderwysers meer geleenthede aan leiers gee. Met “geleenthede” word verstaan dat die werk/take hoofsaaklik aan leiers gegee word. Dit word geïnterpreteer as dat die onderwysers meer van die leiers hou en hulle ook voortrek.

Kinders is van mening dat onderwysers toelaat dat die leiersrol misbruik word en daarom tot die probleem bydra. Dissipline is onvoldoende vir die leiers en onderwysers word daarvoor geblameer, aangesien hulle die volgende groep in die gesagshiërargie is. Die opinie is uitgespreek dat leiers nog kinders is, wat nie veronderstel is om leiers oor ander kinders te wees nie, en dat leiers nog kinders is wat self opgepas moet word.

Die kinders het empatie en ondersteun die leiers deur aan te toon dat onderwysers onregverdig optree teenoor die leiers. Die waarneming is dat onderwysers geneig is om op die leiers te pik en hulle te blameer vir gebeurtenisse en voorvalle buite beheer. Onder “pik” word die volgende verstaan:

- skuld gee;
- kry meer raas;
- “die juffrouens krap op jou kop sodra jy ‘n voet verkeerd neersit en hulle skreeu gereeld op jou”;
- daar word meer verwag van die leier en dit word vinnig duidelik gemaak indien die leiers nie die onderwyser se verwagtings na kom nie.

Die teleurstelling word ook uitgespreek dat onderwysers nie ook die ander leerders met potensiaal wil raaksien en erkenning aan hulle gee nie. Dit is ook gestel dat die skoolhoof aan die leerders gekok het oor die prosedure van stemming:

“Toe het mnr. Skoolhoof vir ons gesê die onderwysers se stemme tel nie, maar dit tel.”

○ **Magsmisbruik**

Die waargenome misbruik van voorregte en mag deur leiers is ‘n oorweldigende tema in die gemoed van die kinders en is deeglik begrond in die data. Die leiersrol word kreatief tot voordeel van die self en maats gebruik onder die dekmantel van leierswerk wat gedoen moet word. Die kinders beskou dit met verontwaardiging en as onregverdig. Dit is ‘n voortdurende en daaglikse

bron van ongelukkigheid wat die kinders deur die loop van die jaar ervaar het, wat klaarblyklik nie deur die outoriteite aangespreek kon word nie.

Een waarneming is dat leiers kinders pynig (“torture”) en dat dit die lekkerste deel van leierskap sou wees indien hy ‘n leier was, want dan sou hy dit ook kon doen. Die algemene opinie is dat leiers mag het en oor kinders kan heers. Leiers gebruik die titel om hefboomkragte te kry wat gebruik kan word om ander kinders van hulle regte en voorregte te ontnem. Speelgrondreëls is dat as jy eerste by ‘n gesogte speelplek is, jy daarvan die gebruik het. Leiers sal hulle statuur as leiers inspan om die voorregte te bekom ten koste van ander kinders.

Die vermoëns van die leiers wat aan die een kant ‘n bron van ongelukkigheid en moontlike konflik is, is terselfdertyd die objek van begeerte vir die gewone kinders. Die waarskynlikheid is 100% dat sommige kinders wat magsmisbruik as ‘n onreg beskou dieselfde sou doen indien hulle in die rol is. Dit word geïllustreer in die volgende aanhaling:

- “Die goed wat goed van ‘n leier is, jy ‘torture’ die kinders en gaan na plekke waar jy kan speel en jou skooltyd te mors.”

Viktimisering is ook somtyds aan die orde, soos geïllustreer word met die volgende aanhalings:

- “ ... want hulle raas en spot net met die kinders waarvan hulle nie hou nie.”
- “Hulle sê vir kinders presies wat om te doen, bv. ‘Ek moet voor jou staan, want ek is ‘n leier’, ‘Dra my tas’, ens.”
- “Sommige van hulle wat nie van die een kind hou nie en hy hou van die ander een dan sê hulle kan maar veg, maar as ek ‘n leier was sou ek hulle stop. Ek sou gehoorsaam wees.”
- “Hulle is partykeer ongeskik en dan ruk en pluk, stamp en stoot hulle jou rond.”

o **Dubbele standaarde**

Die persepsie van magsmisbruik word versterk deur die verskynsel van dubbele standaarde. Dubbele standaarde in hierdie konteks beteken om van ander te verwag om reëls na te kom, terwyl jy daardie reëls self oortree. Die volgende aanhalings illustreer dit:

- “Ook dink van die leiers hulle is die beste en ook die ‘coolste’. Hulle eet en drink in die rye, terwyl die ander kinders nie mag eet nie. Hulle praat en ons moet stilbly en dit is baie onregverdig teenoor ons wat nie leiers is nie.”
- “Die leiers het ook ‘gel’ gedra, maar daar is niks aan hulle gedoen nie.”
- “Hulle kom laat in die klasse dan is dit net reg”.
- “Sommige leiers misbruik ook die feit dat hulle leiers is om goed te doen wat ander nie mag nie.”

Kinders word daaglik gekonfronteer met hierdie verskynsel. Dit skep ‘n kollektiewe gevoel van ontevredenheid, onreg en woede. Dit het konflik in die hierdie skoolkonteks tot gevolg, soos geïllustreer deur die volgende aanhaling:

“Aan die ander kant is dit beter om die nuwe model te hê dat almal ‘n leier is of gaan word, want dan sal die kinders nie grootkop raak nie. Dit sal help dat daar minder bakleiery is, want dan sal die kinders meer vriende wees.”

Indien die dubbele standaarde gekombineer word met magsmisbruik, het dit vernedering tot gevolg. Die kombinasie van woede en vernedering binne die konteks van waargenome magteloosheid is gevaarligte vir selfmoord en in ekstreme gevalle selfs gewelddadigheid

teenoor die skoolgemeenskap. Dit skep 'n potensiële slagveld waar frustrasie teenwoordig is. Die bewys daarvan is die vlakke van ontevredenheid, uitgesprokenheid teenoor onreg en woede. Die frustrasie is egter nog sodanig in toom gehou dat kinders op rasionele vlak voorstelle formuleer om die situasie te verander.

o **Uitsluiting**

Aktiewe uitsluiting begin by die aankondiging van leiers, waar die hele skool in 'n saalbyeenkoms teenwoordig is. Dit word geïllustreer deur die volgende aanhalings:

- “Ek weet hoe dit voel om te sit en hulle lees leiers se name en jy weet jy kan nie 'n leier word nie, maar in jou is nog 'n gevoel dat miskien, ja miskien, net miskien lees hulle jou naam. En ek weet hoe sleg mens voel as na die name joune nie een van hulle was nie.”
- “Die dag toe die leiers gekies was het meeste van hulle snobs geraak en gedink hulle is beter as jy.”

Die oomblik wanneer die laaste naam uitgelees word, word die graad 7-groep in twee verdeel: die leiersgroep en al die betekenis wat aan die groep geheg word, en die gewone kinders. Die impak daarvan sal later bespreek word (sien par. 2).

Die pynlikste van die ervaring van die verkiesing van leiers is dat dit die begin is van 'n verweringsproses van vriendskappe. Min vriendskappe kan die trek- en stootkragte van die onderlinge subgroepe onaangeraak oorleef. Die volgende aanhalings verwys na hierdie ervaring:

- “Hulle het sulke groot attitudes wat suck. Ek het 2 vriende verloor, want hulle is leiers en hulle dink hulle is beter as ander.”
- “Dis natuurlik vir my nogmaals erg, omdat al my vriendinne leiers was en nou gaan loop hulle saam as leiers en wat moet ek dan nou doen – al my vriendinne. Ek sou graag ‘n leier wou wees om deel te wees van my vriendinne.”

- **Bevestiging en instandhouding van die status quo**

Die kinders is ambivalent ten opsigte van die tema van leierskap. Ten spyte van temas soos onreg, misbruik van voordele, dubbele standaarde en ‘n algemene negatiwiteit, word dieselfde redes wat kinders aangee vir hulle ongelukkigheid, gebruik om ‘n aanduiding te gee dat hulle die leiers ondersteun, verstaan en dat leiers verdien om dit te wees. Daar is ook begrip vir die opoffering wat sommige leiers maak:

- “Maar die leiers se diens is baie moeilik, want hulle sien omtrent nie hulle vriendinne nie.”
- “Baie keer of die meeste keer as die kinders wat nie leiers is nie praat en dis leiers wat ons moet stilhou en hulle bly nie stil nie, dan skreeu en raas die onderwysers net met die leiers en nie met die kinders nie. Dit is baie onregverdig teenoor die leiers.”
- “Ek het gedog al die leiers gaan meer aandag kry as al die ander. Maar nou nadat al die leiers my vertel het hoe dit voel om ‘n leier te wees en hoe baie verantwoordelikheid dit is – nie dat ek omgee oor verantwoordelikheid nie – is ek bly ek is nie eintlik ‘n leier nie, want almal hou nog van my en ek is nog almal se vriendin.”

- “Ek dink die leiers doen hulle werk goed, want kinders is bang vir hulle en sal nie waag om iets verkeerds te doen nie, maar hierdeur word hulle ... voel ons, ons is niks werd nie.”

Die waarnemings van kinders is dat sommige leiers baie goeie leierseienskappe het en puik werk doen. Hulle is onberispelik van karakter, hulle integriteit is bo verdenking en 'n goeie voorbeeld vir almal. Hulle werkverrigting is doeltreffend. Hulle doen hulle dienste getrou, werk hard, dissipleneer kinders en sorg dat daar orde is. Selfs “die stoutste leiers het ook hulle pligte gedoen”. Die opinie is dat dit chaos in die skool sou wees sonder die leiers. Toesighouding word hier in 'n positiewe lig gestel. Die volgende aanhalings getuig daarvan:

- “Ek dink die leiermodel van hierdie jaar het goed gewerk. Meeste leiers het hulle werk gedoen en die kinders was altyd onder beheer.”
- “Ek persoonlik dink die model was goed en die leiers het baie hard gewerk, elke pouse.”

Seksualiteit dra ook by tot dissipline, gesien in die lig van die volgende aanhaling: “Daar was leiers wat wonderlik was – meisieleiers. Hulle lyk soos modelle, dis hoekom ek partykeer geluister het.” In die lig van hierdie eerlike opmerking is daar veral ondersteuning vir sekere dogters as leiers.

Die opinie is ook dat dit belangrik is dat daar leiers is, want baie kinders wil dit nie wees nie. Die leiers is dan daar om die werk te doen en kinders in toom te hou: “Ek dink dis goed dat leiers gekies word, want hulle hou ons stil en doen dienste.” Hulle sorg veral dat die res van die kinders sorgvry kan speel en ten minste hulle pouses kan geniet.

○ **Die invloed van die titel**

Die titel skep struktureel twee subgroepe in die skool, met twee verskillende subkulture en funksioneringsmeganismes. Die titel het 'n impak op die persepsie wat kinders wat gekies is en nie gekies is nie het van hulleself en dus ook op hulle gedrag. Dit word ondersteun deur talle waarnemings, onder andere die volgende:

- “Deur die jaar het baie van hulle [ou vriende] heeltemal verander en onbeskof en windtie geraak.”
- “Ek dink net hulle [die leiers] dink net aan hulself en probeer van alles 'n 'scene' en 'n grap te maak.”
- “Die dag toe die leiers gekies was het meeste van hulle snobs geraak en gedink hulle is beter as jy.”

○ **Opsomming**

Terwyl die realiteit daarvan om nie as laerskoolleier gekies te wees nie, in die afdelings hierbo verduidelik en geïllustreer is, word die emosionele implikasies daarvan vervolgens toegelig.

• **Emosionele implikasies**

Die emosionele implikasies daarvan om as laerskoolleier oor die hoof gesien te word, word in die volgende afdelings verduidelik met verwysing na die groep se kollektiewe belewenis van leierskap, emosionele fasette en die betrokkenheid van onderwysers.

○ **Die groep se kollektiewe belewenis van leierskap**

Die Atlas.ti-werktafel maak dit moontlik om 'n aanduiding te kry van die hoofemas van hierdie groep. Dit word bepaal deur die begronding van temas. *Begroning* verwys na die hoeveelheid keer dat aanhalings gekodeer kan word met die spesifieke temas. Dit gee 'n aanduiding van die onderliggende kultuur, gees, onderbewuste, konteks, norme en emosionele onderbou van die groep. Dit kan as 'n vertrekpunt dien om die gedrag van hierdie groep kollektief te verstaan. Die temas, in volgorde van begronding, is soos volg:

- Die ervaring van onregverdigheid, naamlik dat daar dubbele standaarde toegepas word ten opsigte van die reëls wat geld vir leiers en die res van die skoolkinders (43 aanhalings – 52%).
- Misbruik van mag deur leiers (39 aanhalings – 48%).
- Strewe en ideaal om deel van die leiersgroep te wees. Die strewe om 'n leier te word, het nie te doen met die werk daaraan verbonde nie, maar slegs die erkenning, status en persepsie dat die kind belangrik is, as 'n iemand beskou word, en suksesvol is (36 aanhalings – 44%).
- Die verwysing na die leierskapmodel en die toepassing as onregverdig (22 aanhalings – 26%).
- Bly/verlig om nie gekies te wees nie. Die meeste kinders wat steeds die ideaal het om leier te wees is retrospektief verlig dat hulle dit nie geword het nie. Dit hou verband met die take en verwagtings wat aan die leiers gestel is deur die jaar (22 aanhalings – 26 %). Daar is 11 aanhalings (14%) wat hulle begrip en empatie teenoor die gekose leiers uitspreek vir die onreg wat hulle moes ervaar in hulle rolle as leiers.
- Woede (15 aanhalings – 19%).
- Leiers dink hulle is beter as ander kinders (11 aanhalings – 14 %).

- Onderwysers behandel leiers beter (11 aanhalings – 14 %).
- Erkenning van behoefte/kry dit nie (11 aanhalings – 14 %).
- Onderwysers pik op leiers (11 aanhalings – 14 %).
- Voel onbelangrik, nie goed genoeg nie (9 aanhalings – 11 %).
- Hartseer (9 aanhalings – 11%).
- Teleurgesteld/geskok, minagtend/sarkasties/belaglikheid van model/outeite (9 aanhalings – 11%).
- Uitsluiting uit vriendekring (9 aanhalings – 11%).
- Hoop om in hoërskool leiers te wees (9 aanhalings – 11%).
- Uitsluiting ten opsigte van deelname in die skool (9 aanhalings – 11%).

Die kollektiewe emosionele status van hierdie groep ten opsigte van die leierskaptema kan soos volg beskryf word: die groep het oor die algemeen 'n negatiewe dispoisie ten opsigte van die leierskaptema. Die oorwegende gevoel is dat hulle onregverdig behandel is ten aansien van die leiersgroep. Diep verontregte gevoelens wat frustrasie en woede ten gevolg het is tasbaar by die groep deur die lees van die protokolle. Die oorsaak van die onreg kan afgelei word uit die verwysings na onregverdige toepassing van die model, magmisbruik van leiers, maats wat goeie leiers sou kon wees maar wat uitgesluit is, en onderwysers wat leiers voorkeurbehandeling gee. Pynlike ervarings word gereflekteer uit die direkte verwoording van emosies soos *hartseer*, *teleurgesteldheid*, *skok*, en *minderwaardigheid*. By sommige vind die emosionele pyn uitdrukking in woede en minagting.

o **Emosionele fasette**

Verskillende emosionele reaksies word gerapporteer. Uit die 82 kinders is 104 aanhalings gekodeer met 33 temas wat dui op die emosionele disposisie van die kinders wat nie gekies is nie. Die rapportering is aan die einde van die graad 7-jaar gedoen – 'n jaar na die aankondiging van leiers.

Verskeie kinders herroep die aankondiging van leiers as 'n traumatiese, geskokte en hartseer ervaring. Die ervaring is dat hulle nie goed genoeg is nie; selfs dat die beste pogings nie goed genoeg is nie. Nie-leiers is nie spesiaal nie. Hulle is deel van die massa – gewoon en ondergeskik aan leiers. Leiers kan op hulle skreeu, hulle debiete gee en hulle verneder. Soos wat “leiers voel hoe om uitgelig te word”, so voel dié wat nie gekies is nie om verneder te voel en “te voel of ons niks is nie”. Dit voel of niks bereik is nie en die ideale om ook belangrik te wees in die skool daarmee heen is. Die volgende aanhaling illustreer dit:

“maar [ek] is hartseer oor die feit dat ... as jy nie goed in iets is nie dan is jy niks.”

'n Groot bron van hartseer is ook die wig wat tussen vriende kom na die verkiesing.

Daar is 'n algemene gevoel van ontnugtering. Daar word soveel hoë eise gestel aan die leerders oor hoe 'n leier eintlik moet wees. Kinders is oor die algemeen ontnugter en geskok oor wie gekies is en die gedrag van sommige leiers:

- “Ek was geskok om te hoor ek is nie 'n leier nie.”

- “Daar is so meisie wat ‘n leier was en sy vry met die seuns, gaan met st. 8 tot 9 uit, kry love bites by seuns en word op ‘n kamp in onderklere gekry saam met ‘n seun in ‘n kar. Die ergste van alles, die onderwysers weet nie eers daarvan nie.”

Die kinders is ambivalent ten opsigte van hulle posisie. Aan die een kant word laasgenoemde posisie gerapporteer, aan die ander kant word aangedui dat hulle retrospektief ook dankbaar en verlig is dat hulle nie as leiers gekies is nie, veral na die jaar se ervaring en na wat hulle gesien het leiers doen en opoffer. Dit is moeilik om te besluit of dit regtig die moeite werd is om leier te wil wees. Verskeie leiers is baie negatief oor hulle leiersposisie, veral teen die einde van die jaar. Hulle redes is gebaseer op waarneming en ervaring van die jaar. Die idee van leierskap en betekenis wat hulle voorheen daaraan geheg het, is ontmasker:

- “Ek is bly ek is nie as ‘n leier gekies nie, maar aan die ander kant is ek ook baie teleurgesteld dat ek nie as een gekies was nie.”
- “Ek is eintlik bly dat ek nie ‘n leier was nie, want dan moet jy die hele pouse op die rugbyveld of op die stoepe wees en op die kinders skreeu.”
- “Ek is baie bly ek is nie ‘n leier nie, want dan sou ek nooit met my vriende kon speel as ek op diens is nie.”
- “Maar ek is eintlik bly dat ek nie as leier gekies is nie, want ‘n leier het baie verantwoordelikheid en dienste wat moet gedoen word.”
- “Ek is bly dat ek nie as leier gekies is nie, want baie leiers kla net oor dat hulle leiers is”.

Sommige kinders het ‘n metaposisie ten opsigte van die kwessie van leierskap. Hulle ontwikkel mettertyd verklarings waarvolgens hulle die verskynsel van leierskap aan hulleself kan verduidelik, sodat dit vir hulleself verstaanbaar is. Vir sommige help dit om saam te leef met die

feit dat hulle nie gekies is nie. Die reaksie is een van “Wat is die groot bohaai oor leierskap? Hoekom is dit so belangrik?” Hierdie groep kan nie die verband sien tussen leierskap en ander kinders oppas, toilette oppas en godsdiensoopening doen in die skoolsaal nie. Dit is binne die vermoë van enige iemand om dit te kan doen. ‘n Mens hoef nie ‘n leier te wees om dit te doen nie. Daar is ander areas van funksionering en bekwaamheid waar hulle geakkommodeer voel en die leiding kan neem op grond van hulle unieke bekwaamhede. Die volgende aanhaling illustreer dit:

- “Nou verstaan ek nie hoekom het die kiddies gekies nie, want hulle het geen benul wat leierseienskappe is nie. Hulle het eenvoudig net gestem vir kinders waarvan hulle hou. Ek gee regtig nie om nie, want ek geniet my lewe net soos wat dit is.”
- “Ek is nie gekies as ‘n leier nie en aan die een kant voel dit nie vir my reg nie, want ek het al by myself gedink dat jy nie baie slim hoef te wees om ‘n leier te wees nie. Jy moet net weet wat jy doen en wat jy moet doen. Ek voel dat ek ‘n leier kon gewees het, want ek weet wat die pligte is en ek dink dat ek dit kon doen.”
- “Ek het nie baie belang gestel om ‘n leier te wees nie, want ek hou nie daarvan om ander persone se probleme op te los nie. Dit is nie lekker nie.”

Sommige kinders aanvaar dat hulle nie gewild en bekend is nie en dat die kriteria om gekies te word hoofsaaklik gebaseer is op bekendheid. Hulle het vrede dat hulle manier van lewe nie verander kan word om aan te sluit by die “cool” of gewilde kinders nie. Die onvermoë om te presteer en ‘n geskiedenis van minderwaardigheid maak ‘n leiersposisie ‘n onmoontlike verwagting vir sommiges:

- “Ek is nie gekies nie want ek het nie genoeg stemme gekry nie.”
- “Ek is nie gekies nie, want ek was nie in staat daartoe op daardie stadium nie.”

- “Hoe ek dit ervaar het toe ek nie as leier gekies is nie? Ek was bly, want ek kan nie eintlik ‘n leier gewees het nie.”

Die nie-gekoose kinders redeneer dit met hulle self uit dat hulle ook die potensiaal het om ook die werk van ‘n leier te doen, maar dit blyk nie raakgesien te wees deur die ouers, onderwyser en kinders nie. Op ‘n stadium het dit hulle seergemaak, maar dit voel nou beter. Die argument is dat hulle potensiaal het wat later benut sal word. Dit is nie weg nie. Dit gaan later net beter wees. Die self word bevestig en versterk. Die hoop word uitgespreek dat die hoërskool nuwe kanse sal bied om hulleself as leiers te bewys:

- “En ek dink ek kon ook ‘n goeie leier gewees het, maar toe ek sien wat die leiers alles moet doen toe begin ek twyfel. Ek hoop ek word ‘n leier in die hoërskool.”
- “Ek wil nie een wees nie anders beskuldig almal my as ek met iemand raas. Al doen ek nie goed in skool nie en het nie baie vriende nie, weet ek dat die hoërskool lekkerder is as die laerskool. Ek hoop julle verstaan my opinie en hoop dat volgende jaar se leiers sal respek hê vir ander mense.”

Sommige leerders beskou die subgroep “leiers” as nie die moeite werd om aan te behoort nie. Hulle kan hulle nie assosieer met die waardes en gedrag wat sommige van die leiers vertoon nie. Die kinders aanvaar dat hulle verskil en anders is. Sommige skeep die subgroep “nie-leiers” om hulleself aktief te bevestig:

- “Ons is trots daarop om nie leiers te wees nie. Ek is anti-leier.”
- “Met ander woorde ek is bly ek is nie ‘n leier nie, want dit stink.”

- “Om ‘n leier te wees, is jy ‘n ‘dork’ en om nie ‘n leier te wees is ‘n ‘cool dude’. Die leiers pla my baie en sê vir my wat om te doen en ek hou nie daarvan nie. Om ‘n leier te wees kry jy sulke opdragte soos om die toilet op te pas en dit ruik.”
- “Volgens my en my vriendekring is leiers “lame” en ons is trots daarop om nie leiers te wees nie.”

Daar is egter ook ‘n gesonde kritiese houding waarmee die self bevestig word:

“Ek voel dat ek ‘n leier kon gewees het, want ek weet wat die pligte is en ek dink dat ek dit kon doen. Want as julle mooi na van die leiers gaan kyk is hulle ook nie van die slimste nie.”

Die wil van die Here is ook ter sprake as ‘n verklaring:

“Ek is nie gekies nie, maar is ‘n leier vir die Here.”

○ **Betrokkenheid van onderwysers**

Die onderwysers word kwalik geneem dat hulle nie betrokke genoeg is om die “regte” kinders te kies as leiers nie. Die kinders is ontnugter deur wie gekies word as leiers. Die versoek dat onderwysers die leiers moet kies word dikwels herhaal. Dit skep die indruk dat dit die kinders se hulpkreet aan volwassenes is. Die onderliggende vraag is: Hoekom kan julle nie help om die probleem op te los nie? Het julle dan nie antwoorde nie? Die hulproep raak later ‘n onvergenoegdheid en nog later ontnugtering met en minagting van outoriteite:

- “Baie van dié wat nie gekies is nie het baie potensiaal, maar onderwysers, kinders en ouers sien dit nie raak nie of wil dit nie raaksien nie.”
 - “Dit beteken dat ons, die nie-leiers kinders, dink hulle is cool, maar hulle is eintlik die kinderagtigste mense op aarde, maar die ouers, personeel en kinders sien dit [nie] of wil dit nie sien nie. Hulle sien net die gewildheid. Ek dink dis belaglik.”
 - “Ek dink skole moet nie leiers hê nie, want almal het leierseienskappe maar die onderwysers kom dit nie altyd agter nie.”
- **Voorstelle om die situasie te verbeter**

Na ‘n jaar se ervaring kon kinders daarin slaag om sekere opinies te vorm oor die onderwerp van leierskap.

Ten opsigte van taakverrigting is daar verskeie opinies wat aandui dat die toesighoudende werk van die leiers eintlik die onderwysers se werk is. Indien die onderwysers teenwoordig is, sal daar nie dissiplineprobleme wees nie. Die onderwysers behoort eintlik hulle eie terreindiens te doen. Die opinie is dat ‘n onderwyser se teenwoordigheid baie probleme sou oplos:

- “Ek dink los die leiers, want hulle dink hulle is so groot omdat hy ‘n leier is. So hulle moet die leiers wegvat en baie juffrouens op terreindiens sit dat hulle na die kinders kan kyk. Hulle is nie altyd mislik nie. So kry die leiers weg en kry meer juffrouens om die werk te doen.”
- “So daar moet meer juffrouens en menere op terreindiens sit.”
- “In volgende jaar dan kan die onderwysers plek vat van die leiers, want kinders moet die skool se werk doen en die skool is onderwysers se plek en dit is onregverdig.”

Dit word aangedui dat die leiers nog self kinders is wat nie die take van die leiers kan uitoefen nie en self nog toesig nodig het. Die misbruik van leiersrol word toegelaat deur die onderwysers.

In hierdie opsig is die onderwysers deel van die probleem:

“Ek wil hê dat as [die leiers] sulke goed doen moet hulle gestraf word. En die gewone kinders kan hulle ook aankla sonder probleme. Die juffrouens en menere moet ophou om hulle te beskerm. Anders is hulle ook skuldig.”

Sommige kinders is ontnugter en rapporteer 'n gesindheid van minagting, sarkasme en wantroue ten opsigte van die bedryf van die leiermodel sowel as die outoriteite wat die model instel en bestuur.

Ongeveer 35 van die 82 kinders het voorstelle gemaak om die leierskapmodel te verander. Die hoofmotief vir die voorstelle spruit uit die ervaring van uitsluiting. Die meeste voorstelle poog om “elkeen 'n beurt te gee”. Sinvolle voorstelle is onder meer:

- “elke kind kan roteer en 'n beurt kry om leier te wees”
- “gee punte vir elke kind van graad 2 af”
- “ruil leiers elke maand”
- “kies meer leiers wat mekaar kan afwissel”
- “stem/kies elke kwartaal vir nuwe leiers”
- “kies mentors/onderleiers vir leiers”
- “komitees vir meer geleenthede vir meer kinders”
- “as leiers nie hulle werk doen nie, stel nuwes aan”.

Ander voorstelle is meer radikaal:

- “daar moet/hoef/behoort nie leiers gekies/ in die skool te wees nie”
- “Die leiers/kinders doen die onderwysers/skool se werk. Los die leiers en sit die onderwysers op terreindiens.”
- “los die leierstorie dat almal kan help”
- “onderwyseres moet hulle eie terreindienswerk doen”
- “onderwysers moet die leiers se werk doen/ posisie neem”
- “onderwysers moet hulle eie werk doen”
- “onnodig vir leiers in skole”
- “stop die leiermodel”.

- **Samevatting**

Die perspektief van die kinders wat nie gekies is as leiers nie, is breedvoerig hierbo aan die orde gestel. Vervolgens word die leierskapverskynsel beskou vanuit die oogpunt van kinders wat wel as leiers gekies is.

5.4.2 Resultate: Kinders wat as leiers gekies is

Die volgende resultate is gegrond op die perspektiewe en opinies van graad 7-leerders wat terugkyk op die leiermodel met 'n jaar se ervaring agter die rug. Al die verwerkte opinies en resultate is gekry van 29 van die 30 leerders wat as leiers in hulle skool aangewys is. Al die leerders kom van dieselfde skool. Die opdrag is soos volg geformuleer:

Figuur 5.2: Opdrag aan graad 7-leerders

Jou graad 7 jaar is amper verby. Tydens jou graad 7 jaar is sommige kinders gekies om leiers te wees en sommige kinders nie. Dit is 'n gewoonte vir baie jare by die skool.

Skryf nou 'n brief aan iemand met wie jy maklik kan gesels en vertel die persoon van jou ervaring om gekies te wees as 'n leier of nie gekies te wees as 'n leier nie. Vertel die persoon alles wat jy hiervan dink en voel.

Verskeie aspekte van die leierskapverskynsel en struktuur aan die laerskool beïnvloed die kind. Hy ervaar dit, het opinies daaroor en reageer bewustelik en onbewustelik op die konteks wat die leierskapmodel binne skoolverband daarstel. 'n Voorbeeld van data-ontleding word verskaf en daarna word die resultate van die inhoudsanalise weergegee.

Hierdie tema (verdeling in vriendskappe) kom na vore in die briewe wat geskryf is deur die 30 leerders wat gekies is as leiers in die tradisionele model. Aanhalinge en koderings wat gesorteer is onder die breë tema “verdeling tussen vriende” word as voorbeeld aangegee.

Tabel 5.3: Verdeling tussen vriende (Aksiale kodering) (stap 2)

Aanhaling (primêre bron of data)	Oop kodering (stap 1)
<p>Dit was darem hope beter. Want as mens die hele tyd diens doen, ruïneer dit soort van jou vriendskappe.</p>	<p>Dienste ruïneer vriendskappe.</p>
<p>Dit was partykeer 'n bietjie hard om as 'n leier op te tree, maats voel miskien jaloers, dis nie altyd lekker om jou pouses af te staan deur te werk nie, maar dan kom al die skoolfunksies bv. revue, atletiekbyeenkomste, ens. en dan voel jy trots daarop om 'n leier te wees.</p>	<p>Moeilik om leier te wees. Maats is jaloers. Pouses opoffer is nie lekker nie. Sekere funksies beklemtoon leierskap. Openbare funksies verskaf kollig as leier en sy voel trots.</p>
<p>Die nadele van leier wees, is jy moet altyd op jou diensplek wees en kan nie altyd saam met jou vriende en vriendinne wees [nie]..</p>	<p>Nadeel van leierskap is om verwyder van vriende te wees.</p>
<p>Toe ek as 'n leier gekies was, maar nie my beste vriende en vriendinne nie, was ek nogal teleurgestel gewees. Hulle het ook hulle deel vir die skool</p>	<p>Empatie met kinders wat nie gekies is nie/hulleself kon bewys nie. Skeiding/verdeling van vriende.</p>

gedoen.	
<p>Daar was dan ook die minder lekker tye soos om diens te doen sonder vriende.</p> <p>My vriendskap het gedaal, want ek was nooit daar vir hulle nie.</p> <p>Dit het 'n goeie en slegte invloed op my lewe gemaak.</p> <p>Ek kan nie saam my familie goed doen nie en mense het gesê ek is nie meer "fun" nie.</p>	<p>Minder tyd vir vriende.</p> <p>Vriendskap het gekwyn. ("gedaal")</p> <p>Voel geïsoleer van familie.</p> <p>Nie meer "fun" nie.</p>
<p>Om elke pouse op jou diens te wees beteken dat jy baie moet opoffer omdat jy jou vriende dan baie min omtrent nooit sien nie.</p>	<p>Dienste tydens pouse verminder tyd met vriende.</p> <p>Pouses word vriendskappe uitgebou.</p>

5.4.2.1 Selektiewe kodering: kinders wat as leiers gekies is

Die belewenis van die tradisionele leierskapmodel deur kinders wat as laerskoolleiers gekies is, word hieronder geskets met verwysing na emosionele fasette, regverdigheid en onregverdigheid, die realiteit van die situasie, take van die leier, die implikasie van die titel, die effek op vriendskappe, uitsluiting, verwagtings en voorstelle van die leiers.

- **Emosionele fasette**

Die oomblik van aankondiging is 'n hoogtepunt. Dit word goed onthou en is vasgelê as 'n besondere ervaring. Die “gevoel wat jy kry as aangekondig word” verwys na 'n intense oomblik van verligting, opwinding en opheffing:

- “Die aankondiging gee 'n lekker gevoel. Ek hoop darem dat volgende jaar se leiers ook die gevoel kry wat ons gekry het na ons aangekondig as leiers was.”
- “Dit was werklik een van die beste ervarings van my lewe.”

Die oomblik van blydskap en opgewondenheid word by sommige leiers vervang met ander gevoelens. Dit is die begin van 'n ambivalente emosionele disposisie. Dit word aangedui deur die volgende aanhalings:

- “Aan die begin was ek baie opgewonde. ‘Cool, ek is 'n leier,’ maar alles was nie maanskyn en rose nie.”
- “Aan die begin het ek gedink, wow, ek is 'n leier, maar toe nadat al die ‘fun and laughter’ verby was, was ek teleurgesteld, want dit was nie meer lekker nie.”

Daar is goeie begroning in die data dat die gedagte van “om ‘n leier te wees” goed, lekker, ‘n eer en wonderlik is, maar dat dit met besware gepaard gaan. Die besware word gebaseer op die opofferings wat gemaak moet word, werk wat gedoen moet word, maar veral op die onregverdigheid van die model wat maats uitsluit van die wonderlike ervaring.

Sommige leiers voel skaam en skuldig teenoor hulle maats. Dit asof dit vir hulle verkeerd is om ‘n leier te wees, want hulle laat hulle maats in die steek. Die maat kan nie deel in dieselfde ervaring nie. Dit word versterk met die ervaring dat nie-leiers die leiers verwyf dat hulle gekies is:

- “Dit het baie moed geverg om dit wat ek nou vir jou gaan vertel te kan uitkry. Toe ek gekies is as ‘n leier was ek baie bly, maar toe ek sien hoe huil ander kinders het ek baie sleg gevoel en gedink dit is onredelik en onregverdig ... ”;
- “Baie kinders wat goed presteer het, het nie leiers geword nie en dit was ook nogal onregverdig. Hulle het goeie leierseienskappe gehad, maar het geen erkenning daarvoor gekry nie. Toe ek as ‘n leier gekies was, maar nie my beste vriende en vriendinne nie, was ek nogal teleurgestel gewees. Hulle het ook hulle deel vir die skool gedoen.”

Ander is verwaand en baseer die leiersposisie suiwer op persoonlike vermoëns en prestasie. Diegene is van mening dat hulle dit verdien en die voordele daarvan soveel as moontlik moet en kan benut:

“Leiers is die beste ding na gesnyde brood wat hierdie skool getref het. Hulle gee die kinders iets om na op te sien. Hulle stel altyd ‘n goeie voorbeeld en skep orde.”

Leiers is intens bewus van die posisie van die nie-leiers. Laasgenoemde word aangemoedig om hard te werk en moed te hou – dalk is daar in die hoërskool kans om hulleself te bewys – en te vertrou op God want Hy weet die beste. Daar is 'n oormaat van empatie vir hulle nie-leiermaats wat hulleself “nie kon bewys nie”. Hulle maats se hartseer word deur hulleself gevoel.

Aan die een kant dui sommige leiers aan dat dit die wonderlikste ervaring in hulle lewe is om gekies te wees. Dit is 'n groot eer en genot, soos geen ander nie. Om leier te wees is ten spyte van die ambivalente gevoelens 'n uiters aangename en lonende ervaring wat kinders spesiaal laat voel, 'n oormaat van erkenning verskaf en selftrots kweek:

“Om 'n leier te wees was 'n eer, en ek het trots gevoel. My jaar was positief. Dit was baie lekker om saam [met] my vriende en vriendinne te werk en speel.”

Aan die ander kant is daar diegene wat wens dat hulle nooit gekies is nie, en spyt is oor hulle posisie as leier. Die ekstreme aversie word in die volgende aanhaling gereflekteer:

“ Mens sal dink dat ek nie sou fout vind met die ou model nie, maar ek het dit gehaat met 'n passie.”

Die gevolg is 'n gevoel van magteloosheid omdat dit onmoontlik is om eervol uit die leiersposisie te kom. Die leier is vasgevang in die rol as leier.

Vrees speel ook 'n rol in die emosionele funksionering van leiers. Die verwagtings wat gestel word blyk hoog wees. Die vrees word uitgespreek dat hulle nie aan die verwagtings gaan voldoen nie en die onderwysers gaan teleurstel. Dit word veral vir die kinders bevestig deur die kollektiewe blamering van leiers indien dissipline nie voldoende is nie. Leiers is ongemaklik met

die kritiek en blaam wat op die groep gerig word en nie individueel aan die oortreders gerig word nie:

- “Leiers word ook voorgetrek. Maar hulle word ook op gepik.”
- “Ek was bang vir waarskuwings.”
- “Ek het die hele jaar my diens gedoen en hard gewerk, maar ek moes ook die hele jaar saamleef met die kritiek van ander teen sommige van die leiers, maar daar is altyd met ons almal as ‘n groep geraas.”
- “Die onderwysers het ons ook nie juis geondersteun nie. As jy net ietsie verkeerd doen, kry jy raas en word daar gegil ‘kyk wat doen ‘n leier.’”

So ‘n kind voel verontreg en kwaad. Die frustrasie wat opgesluit is in die opmerking is tasbaar.

Leiers moet voorts die jaloesie van medeleerders verduur. Daar is baie opinies oor hoe ‘n leier behoort op te tree en elke nie-leier het sy eie opinie van hoe leiers behoort op te tree. Gereelde kommentaar en gedrag wat die leiers se optredes bevraagteken en uitdaag is aan die orde van die dag. Leiers is oormatig selfbewus van hulle leierstatus. Dit verhoog die vlak van ans en skep selfs ‘n depressiewe gemoed:

- “Dit was partykeer ‘n bietjie hard om as ‘n leier op te tree, maats voel miskien jaloers, dis nie altyd lekker om jou pouses af te staan deur te werk nie, maar dan kom al die skoolfunksies bv. revue, atletiekbyeenkomste, ens. en dan voel jy trots daarop om ‘n leier te wees.”
- “Ek kan nie saam my familie goed doen nie en mense het gesê ek is nie meer fun nie (nadat ek leier geword het).”

Die verlies aan vriende en sosialisering tydens skooltyd as gevolg van die aktiwiteite en belange van die nuwe leierssubgroep is 'n groot bron van frustrasie:

- “As mens die hele tyd diens doen, ruïneer dit soort van jou vriendskappe.”
- “Daar was dan ook die minder lekker tye soos om diens te doen sonder vriende. My vriendskap het gedaal, want ek was nooit daar vir hulle nie.”
- “Om elke pouse op jou diens te wees beteken dat jy baie moet opoffer omdat jy jou vriende dan baie min omtrent nooit sien nie.”

- **Regverdigheid/onregverdigheid**

Onregverdigheid is die mees begronde en emosioneel gelaaide tema in die data van die leiersgroep. Daar is 25 verwysings en 37 aanhalings oor onregverdigheid en die antitese, naamlik regverdigheid, in die 29 protokolle. Die grootste onreg vir die leiersgroep is die feit dat hulle beseft dat daar verskeie ander kinders is, soms van hulle boesemvriende, wat ook leiers kon en moes gewees het. Dit is kinders wat dit ook verdien om “leier” genoem te word. Die belang van die formele titel spreek weer vanself. Hulle moet met die onreg teenoor hulle maats saamleef vir die volle jaar. Die feit dat die tema aan die einde van hulle diensjaar so prominent deel van die groep se kollektiewe psige is, verdien aandag:

- “Aan die ander kant is daar persone wat dink dat hulle eerder leiers kan wees en het sodoende hulle allerbeste gedoen om 'n leier te wees en is dan nie een nie. Daarmee stem ek saam, maar solank jy net jou heel beste gee en doen sal God die res doen, en as jy dan nie 'n leier word nie, behoort jy te weet dat God net jou beste van jou verwag en niks meer nie. Jy kan dalk in die hoërskool 'n leier word en dié wat in die laerskool 'n leier was kan dalk nie een in die hoërskool word nie.”

- “Ek was ‘n leier self en het goed daaroor gevoel, maar ons was baie bevoordeel.”

Onreg in hierdie konteks verwys na die uitsluiting uit die leierskapmodel van vriende en “kinders wat dit verdien”. Binne die konteks van die leiers se gesprek verwys *uitsluiting* altyd na die uitsluiting van nie-leiers. Die verwydering van vriende is ‘n aparte tema (sien 5.4.2.1.6). Die persepsie is:

- Nie-leiers kon net sowel ook leiers wees want hulle help soms hulle leiermaats dienste doen.
- Goeie kinders wat ‘n goeie voorbeeld stel is nie gekies nie.
- Kinders met potensiaal is nie ‘n kans gegun om hulleself te bewys as leiers nie.
- Presteerders (maats) het nie leiers geword nie en geen erkenning gekry vir hulle leierseienskappe nie.
- Maats se allerbeste pogings is nie beloon met leierskap nie.
- Leiers is gekies op grond van hulle gewildheid en “coolness”.

‘n Argument wat aangevoer word om die onreg verder te motiveer verwys na die getal leiers wat gekies word. In hierdie skool word daar 15 seuns en 15 dogters gekies as leiers. Dit is daarom onregverdig om byvoorbeeld die 16de dogter of seun op die kieslys uit te sluit ten spyte daarvan dat hy of sy ook ‘n goeie kandidaat is.

Die oorheersende emosie wat ervaar word in reaksie op die voor die hand liggende onreg is *skuld*. Ter illustrasie skryf ‘n leier soos volg aan ‘n maat:

“Dit het baie moed geveg om dit wat ek nou vir jou gaan vertel te kan uitkry. Toe ek gekies is as ‘n leier was ek baie bly, maar toe ek sien hoe huil ander kinders het ek baie sleg gevoel en gedink dit is onredelik en onregverdig [teenoor jou] ... ”

Sommige leiers ervaar dat hulle as’t ware die maats in die steek gelaat het deur gekies te word. Die gevoel van skuld word sodanig ervaar dat voorstelle voortdurend gegeneer word om dit op te hef (sien voorstelle in 5.4.2.1.9).

Aan die ander kant is daar, weliswaar in die minderheid, diegene wat meen dat die leierskapmodel regverdig is. Die leierskaptitel word verdien en is toegeken op grond van vermoë, verdienste, prestasie en harde werk:

- “Dit is NIE onregverdig teenoor kinders wat nie leiers geword het nie, ander staan net uit as leier en kan net beter leiding neem as ander.”
- “Almal wil graag leiers wees, maar ongelukkig kan daar net ‘n paar gekies word. Dit is wel regverdig omdat sommige kinders uitstaan as leiers m.a.w. hulle kan leiding neem, dan is daar ander wat maar eerder tevrede is om te volg”.

Die ekstreme polariteit van die regverdigheidsdebat is die kinders wat die voordele van die model voluit tot hulle voordeel geniet en gebruik. Dit is ‘n egosentriese benadering – moontlik ‘n ouderdomstoepaslike benadering – wat geensins die implikasies van sy gedrag in berekening bring nie:

- “Die leiers is regverdig ... want ‘n mense gaan op leierskampe en dit is lekker om 5 minute voor die tyd te loop om vir jou kos te gaan koop anders moet jy in die ry

wag. Die negatiewe punte van 'n leier is as 'n kind seerkry moet jy hom gaan help, jy moet altyd op jou diens wees en mag nooit pouse gaan hou nie.”

- “Party voordele is by die snoepie, kan jy by die kantdeur koop en nie so lank in die tou staan nie.”
- “Die model werk goed en regverdig, BEHALWE as ons self gaan stem, stem ons vir ons pelle en nie vir wie ons regtig dink moet leiers wees nie.”

Leiers is magteloos ten aansien van die klagtes wat hulle oor hulle eie groep het. Die voorstelle wat hulle genereer en wat eintlik voor die hand liggend is, kan nie uitgevoer word nie. Self het die leiersgroep nie die outoriteit nie. Die strukture wat die leierskapmodel gestand hou is rigied. Dit is strukture wat reeds dekades so funksioneer. Die volgende aanhaling illustreer dit:

“Al wat nodig is, is 'n baie beter dissiplinemodel vir die leiers. Hoekom moet ons die hele jaar sukkel met sommige leiers wat nie hulle deel doen nie en daar sit 'n hele aantal nie-leiers met wonderlike leierseienskappe, maar hulle moet die hele jaar daar sit terwyl ander leiers nie hul kant bring nie en hul mag misbruik.”

Die uitreagerende gedrag van leiers, naamlik “om fun te hê”, “ons kon nie meer langer soet wees nie”, “die kondoom-episode”, “die juffrou-word-nat-episode”, ensovoorts moet verstaan word teen die agtergrond waarbinne hulle moet funksioneer. Dit is waarskynlik die aanvaarbaarste wyse om te reageer op die inperkende, dwangmatige struktuur van die leierskaptrouk.

- **Die realiteit**

Die aanvanklike persepsie van leierskap wat deur skool, gemeenskap en kinders geskep word tot die dag voordat die kinders gekies word, is verskillend van die kinders se persepsie van leierskap na die jaar van ervaring in die rol. Die aanvanklike persepsies en aannames van leerderleiers soos in die data geïdentifiseer is soos volg:

- Leierskap is 'n uitsonderlike prestasie en jy kan jousef as 'n leier beskou as jy gekies word. Kinders wat nie gekies word nie, is van nature volgelinge. Almal wil graag leiers wees, maar net 'n paar het die eienskappe en word gekies.
- Voorbeeldigheid, prestasie, harde werk en intellek het tot gevolg dat jy gekies word. As 'n mens gewerk het vir jou ideaal, en dit bereik het, hoekom moet jy sleg voel oor die ander wat dit nie bereik het nie?
- Leiers het spesiale status in die oë van onderwysers, skoolkinders, hulle ouers en die gemeenskap. Dit is 'n trotse prestasie. 'n Mens voel en is belangrik as jy 'n leier is. Leiers is belangriker as nie-leiers.
- Leierskap is 'n aanduiding van die begin van 'n blink toekoms. As jy reeds op laerskool 'n leier is, waar gaan jy nie wees as jy groot is nie!
- Leierskap is harde werk, maar 'n groot eer soos geen ander aktiwiteit nie.
- Om leier te wees is om 'n rolmodel vir ander kinders te wees. Dit gee ander kinders iets om na op te sien. Leiers word deur kinders gekies, hulle weet wie leiding kan neem en aanvaar dit. Leiers is verhewe bo ander kinders en gewone kinders kan opsien na leiers.
- Leiers moet voorbeeldig wees, mag nie meer stout wees nie en is nodig om dissipline te handhaaf.

- God het 'n wil met alles: indien ek gekies word, is dit God se wil. Die feit dat ek gekies is beteken ek het my bes gedoen en hard gewerk en die Here beloon my daarvoor. As ek nie gekies sou word nie, is dit die wil van God (Dankie tog dis net nie ek nie, Here!).

Die realiteit is egter anders as die persepsie wat voorgehou word. Dit is gevul met ambivalente ervarings en verrassings. Leiers is ontnugter met hulle eie groep. Die aanname is dat die groep 'n goeie voorbeeld en modelgroep is. Die eerste ontnugtering is as die groep homself evalueer en sien dat daar ander kinders is wat beter aan die vereistes voldoen en nie gekies is nie. Die aanvanklike aannames wil nie stand hou nie. Die gevolg is dat daar kommentaar gelewer word oor die manier waarop leiers gekies word. Soos die jaar vorder raak die groep bekend vir die dubbele standarde wat deur sommige van sy lede toegepas word. Die verwysings na die misbruik van mag en onregverdigheid is deurlopende en deeglik begronde temas. Dit dra by tot die komplisering van die eens oorvereenvoudigde idealisering van leierskap – voorwaar 'n moeilike en komplekse ervaring om te integreer en uit sin te maak:

- “Sommige van die leiers het 'n bietjie hand uitgeruk in die laaste kwartaal, want hulle was keelvol en wou 'n bietjie fun (stout) gewees het, want dit is nie maklik om die hele jaar soet te wees nie. Ek dink dan ook dat party van die leiers liewers gewens het hulle was nie leiers nie.”
- “Die leiers dink ook hulle is altyd reg en as jy hulle te na kom dan backchat hulle jou, soos bv. die gel in die hare wat die leiers moet uitvryf, maar in die meanwhile gebruik hulle ook gel.”
- “Baie, dink ek, het 'n slegte voorbeeld vir jonger kinders gestel, deur hulle swak te gedra en nie hulle huiswerk en opdragte uitvoer nie. En 'n veer voel vir onderwysers, vir julle het hulle geen respek nie. Ek voel baie van die kinders is

gekies op grond van gewildheid en kinders het vir hulle gestem meestal omdat hulle 'cool' is."

- "Daar was baie kinders wat leiers was wat droog gemaak het. Hulle het waarskuwings gekry, maar niks het gebeur nie."

Leiers is ook ontnugter met die realiteite van die take wat aan hulle opgedra word. Die meeste werk is toesighoudend van aard. Dienste word beskryf as "onnodig"; "belaglik"; dienste ruineer vriendskappe"; "toilette oppas is nie leierskap nie" "dienste is harde werk en aanhoudend" en "moeg daarvoor". Dit berooft hulle van hulle normale skoolroetines soos kuier in vriendegroepe, speel, onafhanklikheid van beweging en vryheid. Skielik is daar kontrole, beheer oor ander en die self, reëls oor waar elkeen moet wees en wat gedoen moet word.

Leiers ervaar ook skielik op 'n kragtiger wyse as voorheen die verskynsel van kollektiewe verantwoordelikheid wanneer die groep verantwoordelik gehou word vir die dissipline en gedrag van die skool se kinders en hulle eie groep. Die groep en individue sal dikwels die aanklag teen hulle hoor dat hulle leiers is, en veronderstel is om sodanig op te tree. Dan kom die geheime versugting dat "ek wens dat ek nie gekies is as leier nie".

Die volgende kritiese opinie oor die werk van die leier is van waarde:

"Ek het geen kans gehad om regtig 'n groep mense te lei nie. Ek dink dat 'n leier nie iemand is wat badkamers moet oppas nie."

Vir hierdie kind verskil die aanvanklike persepsie van leierskap en die dag-tot-dag belewenis van die werk van die skoolleier.

Ten spyte van al die besware beskou die meeste leiers hul leierskap as 'n eer en kan hulle met trots terugdink aan 'n wonderlike jaar. Om die leierskaptitel prys te gee op grond van die veelvuldige klagtes is ondenkbaar. Die prestige en geassosieerde voordele aan die posisie oorskadu alle negatiewe aspekte.

- **Take**

Die leiers se werk is hoofsaaklik toesighoudend van aard. Hulle is verantwoordelik om dissipline te handhaaf. Dit impliseer dat die leiers die oë en ore van die outoriteit moet wees. Leiers ontvang die outoriteit om vir kinders te sê wat is reg en verkeerd, te sorg dat kinders die reëls van die skool nakom en debiete te skryf vir diegene wat nie luister nie. Die fokus van leiers is dus uitwaarts, weg van hulleself na die beheer en organisering van ander kinders se gedrag. Hulle moet die “kinders oppas”. Die dilemma is egter dat die take uitputtend, vervelig en aanhoudend raak. Indien dit nie konstant uitgevoer word nie, is “meneer teleurgesteld in die leiers”. Die diensroetines se snykante is die verlies aan maats, vryheid en speel. Kinders raak moeg en ongemotiveerd. Die volgende aanhalings gee 'n aanduiding daarvan:

- “Die negatiewe punte van 'n leier is, as 'n kind seerkry moet jy hom gaan help. Jy moet altyd op jou diens wees en mag nooit pouse gaan hou nie.”
- “Ek kan nie 'n normale pouse hê nie.”
- “Ons het aan die begin [saam met 'n ander leier] by die graad 1, 2, 3 diens gedoen, vir 2 kwartale. Mens raak keelvol vir kleintjies in daardie tyd.”
- “Daar was ook slegte dinge soos om elke pouse jou diens te doen, en die juffrouens wat op jou pik.”
- “Ek self dink soms party dienste wat ons het, is onnodig en dit is niks lekker om geen pouse te hê nie en nie eers handjie-tennis kan speel nie.”

- “Die dienste van leiers is ook belaglik. Ons moet vir 2-3 weke op 1 plek staan en ons mag nie eers speel nie.”

Daar is take wat groter aansien en status het en gesog is om te doen. Openbare funksies soos atletiekbyeenkomste, saalbyeenkomste en spesiale geleenthede wissel die vervelige ordereelings verantwoordelikhede af. Die volgende aanhaling reflekteer dit:

“Dit was partykeer ‘n bietjie hard om as ‘n leier op te tree, maats voel miskien jaloers, dis nie altyd lekker om jou pouses af te staan deur te werk nie, maar dan kom al die skoolfunksies bv. revue, atletiekbyeenkomste, ens. en dan voel jy trots daarop om ‘n leier te wees.”

- **Titel**

“Ek is gekies as ‘n leier” is ‘n stelling waarmee bykans elke leier sy/haar brief begin. “Ek is” is ‘n eksistensiële uitdrukking wat aan die kind ‘n bepaalde sekerheid van ‘n identiteit gee. Die volle implikasies van die leierstitel kan slegs afgelei word. Die selfvoldaanheid, tevredenheid en sekerheid word gereflekteer in die data:

“Ek weet ek is gekies om ‘n leier te wees. Hou dit so. Die kinders wil van kleins af ‘n leier wees. Hoekom wil jy dit teen om hou? In enige iets moet jy werk vir dit. So as jy leier wil wees, moet jy werk vir dit.”

Leiers ervaar hulleself as belangrik vir die skool. Hulle word oor die algemeen meer aangespreek en ontvang opdragte van onderwysers op grond van die feit dat hulle gekose leiers is. Die klagte is dat hulle alles doen, maar in die “alles doen” is die ervaring van belangrikheid en onmisbaarheid opgesluit.

Leiers ervaar en ontdek die krag van die leierstitel en die mag van ‘n posisie. Dit bring voordele deurdat reëls gebuig kan word om hulleself te pas. Die outoriteit wat die rol bied is hoogs aantreklik. Onderwysers luister na die leiers, praat met leiers en gee hulle deelname in hulle werk deur taak opdragte. Medeleerders luister vir hulle en die “titel” kry reg wat hulle as individue nie sou regkry nie. Hulle ontdek dat mag help om dinge reg te kry. Die outoriteit van die leierstitel word geïnternaliseer en daar word geëksperimenteer met die limiete wat die rol bied. Die volgende aanhaling illustreer laasgenoemde:

“Party leiers gebruik hul mag / posisie as leier om dalk dinge reg te kry wat die kind wat nie ‘n leier is nie, nie sal kan reg kry nie – dis net soms.”

Die impak van die titel “leier” blyk intens te wees. Leiers verwys na hulle maats wat ‘n hoë dunk van hulleself kry en hulleself as verhewe bo ander beskou. Verdere eksperimentering met die rol vind dikwels plaas. Die klagtes van “misbruik van mag” en “dubbele standaarde” moet dalk beskou word binne die konteks van eksperimentering van die nuwe rol en die outoriteit wat dit bied.

Die titel het ook emosioneel versteurende implikasies. Iets daarvan word in die volgende aanhaling geïllustreer:

“My vriendskap het gedaal, want ek was nooit daar vir hulle nie. Dit het ‘n goeie en slegte invloed op my lewe gemaak. Ek kan nie saam [met] my familie goed doen nie en my mense het gesê ek is nie meer fun nie. Ek kon nie meer stout gewees het nie. Ek was bang vir waarskuwings. Dit het my nie meer positief laat voel nie.”

Verhoogde selfbewustheid spoel deur na die res van haar emosionele en sosiale verhoudings. Volgens haar ouers is sy nie meer spontaan nie. Sy is nie meer “fun” nie. Sy is en voel verwyder van haar familie. Sy verduidelik haar verliese: aan die een kant is daar die “high-flyer life” saam met die nuwe subgroep. Maar dit bepaal tot ‘n mate ‘n onnatuurlike nuwe konteks wat aanpassings impliseer. Aanpassings gaan gepaard met gemoedsversteurings. Dit blyk dat haar nuwe rol haar in konflik bring met haarself en haar gesin. Sy was bang sy misluk, en prestasie-angs het ‘n inperkende impak. Sy lewer self kommentaar daarop dat haar vrees haar nie meer positief laat voel het nie. Die kind praat van ‘n slegte negatiewe ervaring waarvoor sy nie woorde het om dit mooi te beskryf nie.

Verskeie vaardighede wat aangeleer is, word egter ook gerapporteer: Daar is geleer om in ‘n span saam te werk; ander mense te vertrou; dat mense my nie “rondshunt” nie; wat dit behels om pligsgetrou en geduldig te wees met onbelangrike take soos byvoorbeeld die diens by die badkamers; om onafhanklik te wees en op my eie voete te staan; om besluite te neem; om uithouvermoë te hê; en om verantwoordelik te wees.

‘n Verhoogde selfbewustheid word gerapporteer. Leiers is voortdurend bewus van hulle nuwe en veranderde status. Leiers is bewus daarvan dat hulle anders is as die res van die leerders. Die selfbewustheid het implikasies vir denke, emosionele reaksie en gedrag. Dit plaas soms ‘n demper op sommige leerders se gedrag. Spontaneïteit word ingeboet. Leiers is bewus daarvan dat hulle dopgehou word. Hulle leef as’t ware as of ander mense vir hulle kyk. Later raak hulle

gewoond daaraan of gewoon keelvol daarvoor. Dit is dan wanneer daar gerapporteer word dat hulle moeg is om soet te wees, en stout is om “fun” te hê en “uit te breek”.

- **Vriendskappe**

Die volgende aanhalings verteenwoordig ‘n prominente tema in die data:

- “Om elke pouse op jou diens te wees beteken dat jy baie moet opoffer omdat jy jou vriende dan baie min omtrent nooit sien nie.”
- “Daar was dan ook die minder lekker tye soos om diens te doen sonder vriende.”
- “My vriendskap het gedaal, want ek was nooit daar vir hulle nie.”
- “As mens die hele tyd diens doen, ruïneer dit soort van jou vriendskappe.”
- “Toe ek as ‘n leier gekies was, maar nie my beste vriende en vriendinne nie, was ek nogal teleurgestel gewees. Hulle het ook hulle deel vir die skool gedoen.”

Die aanwysing van leiers bring ‘n kunsmatige verdeling tussen spontane vriendegroepe en vriendskappe wat oor ‘n tydperk gevorm is. Die begeerte om saam met die natuurlike vriendegroep te wees is in konflik met die status en erkenning wat gepaard gaan met die leierstitel. Die volgende aanhaling illustreer dit:

“Om elke pouse op jou diens te wees beteken dat jy baie moet opoffer omdat jy jou vriende dan baie min of omtrent nooit sien nie. Ek voel net dit is te veel om te verwag van die leiers. Aan die ander kant is dit hartseer om nie ‘n leier te wees nie.”

Die keuse is tussen om ‘n leier te wees en te verduur dat jou vriende min gesien word, of om nie ‘n leier te wees nie en meermale saam met vriende te speel. Om vriende te akkommodeer sou

betekende dat die leierstitel prysgegee moet word en dit sou ook hartseer ten gevolg hê. Dit is 'n verloor-verloorkonfliksituasie waarbinne die leier vir die jaar moet leef en waarvoor hy/sy oplossings moet genereer.

- **Uitsluiting**

Die verkiesing van leiers skep 'n elite subgroep in graad 7-geledere. Soos reeds beskryf hierbo, maak dit 'n snit tussen vriende en beïnvloed dit die verdere verloop van vriendskappe. Die twee subgroepe is die leiers aan die een kant en nie-leiers/volgelingen aan die ander kant.

Elke groep ontwikkel sy eie waardes, norme en kohesiekragte. Anders as die nie-leiers is die leiersgroep 'n nuut gestigte subgroep en baie energie word gespandeer om die groep te vestig. Daar is 'n leierskamp, leiersvergaderings, en 'n leiersafsluitingsfunksie, en waarskynlik baie ander geleenthede waar die groep aangespreek word, verantwoordelik gehou word, "gepik word op", en geblameer word. Dit dra by tot groepkohesie en groep lewe. Die volgende aanhalings bevestig dat onder andere bevoorregting bydra tot groepinstandhouding en wedersydse ondersteuning:

- "Ek was self 'n leier en het goed daarvoor gevoel, maar ons was baie bevoordeel."
- "Dis 'n goeie model soos dit met ons gewerk het, maar die leiers moet net nie altyd bevoordeel word nie."

Vanweë die lidmaatskap aan die groep word nuwe maats gemaak. Die volgende aanhaling illustreer dit:

“Deur die jaar het ek nuwe maats gemaak met van die ander leiers, wat ek onder normale omstandighede nie sou nie.”

Subgroeppvorming vind ook plaas binne die leiersgroep. Die hoofleiers en gewone leiers is struktureel ongelyk. Die verskynsel dra by tot kompetisie, jaloesie, en fantasieë oor mekaar. Konflik is onvermydelik. Die kinders se interpersoonlike onvermoëns dra by tot die lomp hantering van konflik en selfs die eskalاسie daarvan. Die volgende aanhalings dui op die konflik tussen leiers en hoofleiers:

- “Hoekom moet ons gewone leiers diens doen as die hoofleiers net gou-gou kyk of almal diens doen en dan pouse hê?”
- “Die meeste van die tyd het hulle daarmee weggekom en net so nou en dan het die hoofleiers hulle aangekla.”
- “Die hoofleiers het baie maal nie hulle diens gedoen nie [die leiers se dienste gekontroleer nie] en hulle is nooit aangekla nie.”
- “Ons hoofseun het op ons geskreeu as ons net bietjie weg van ons diensplek staan. Ek weet hy’t probeer om regverdig te wees, maar hy was nie so hard op sy beste vriend nie.”
- “Wat ook onregverdig was is dat die gewone leiers al die werk moes doen, maar die hoofleiers het niks gedoen nie m.a.w. hulle het die naam gehad, maar ons [die leiers] moes al die werk doen.”

- **Verwagtings**

Leierskap stel eise aan die kinders. Die skool stel verwagtings waaraan die leiers moet voldoen ten opsigte van die funksionering van die skool. Die bestuurspan stel ook eise en verwag dat take uitgevoer sal word . Ongeskrewe gedragskodes geld ook vir leiers. Indien die leier nie voldoen aan die standarde en eise wat deur bestuur gestel word nie, word afkeuring uitgespreek teenoor die leier. Die volgende aanhaling illustreer dit:

“Persoonlik dink ek dat daar druk op jou is om te presteer en as jy nie presteer nie dan is jy ‘n slegte leier.”

Om leier te wees moet die leier nog meer presteer om te voldoen aan die verwagtings, anders word die leier beskuldig van swak leierskap. Leierskapprestasie word ondergeskik gestel aan die suksesvolle uitvoering van orde en dissiplinêre funksies van die skool. Leiers ervaar dat die onderwysers hulle nie verstaan en ondersteun nie. Die volgende aanhalings gee ‘n aanduiding daarvan:

- “Die onderwysers het ons ook nie juis geondersteun nie. As jy net ietsie verkeerd doen, kry jy raas en word daar gegil ‘kyk wat doen ‘n leier.’ ”
- “Ek as leier dink in ‘n mate dat leiers nie reg opgevat word nie, want daar word op ons gepik.”
- “Die skuld word vir ons gegee en alles word van ons verwag.”

Leiers is ook die pronkstuk van die skool en word gebruik as ‘n bemarkingsprodukt. Die skool wil graag sy beste kinders gebruik by spesiale funksies sodat enige verleentheid beperk kan word. Dit verhoog die soms onverstaanbare druk op die leerlingraad.

- **Voorstelle**

Bykans elke kind het alternatiewe voorstelle om die “probleem” van leierskapmodel te probeer oplos. Dit lei onvermydelik tot die vraag waarom daar op alternatiewe gefokus word. Wat stimuleer dit? Wat is die rol van die voorstelle?

Die leiers se voorstelle draai dikwels om die oplossing vir dinge wat hulle as moeilik ervaar het van die jaar. Afwisseling van dienste, die inbou van rustydperke en meer hulp van nie-leiers om dienste te doen, is sinvolle voorstelle. Ander alternatiewe is:

- Kies elke kwartaal nuwe leiers.
- Kies meer leiers.
- Gee almal 'n geleentheid om 'n leier te wees.
- Los die leierskapding / moenie leiers kies nie.
- Onderwysers se stem moet belangriker wees tydens stemming.
- Prosedures moet ingestel word om die dienstermyn te verkort.
- Rotasie van dienspunte onder leiers om verveling te voorkom.
- Slegs graad 6-kindere moet stem aangesien hulle die maats die beste ken.

Voorstelle is ook gestimuleer deur die onregfaktor. Die intensiteit van ongemaklike gevoelens teenoor maats wat nie leiers geword het nie, word verminder deur die illusie dat die voorstelle die onregverdigheid sal verminder.

- **Samevatting**

In hierdie afdeling is daar gefokus op laerskoolleiers se belewenis van hulle leierskap, teenoor die belewenis van die nie-leiers wat in die vorige afdeling uiteengesit is. In die volgende afdeling word daar aandag gegee aan die resultate wat uit die fokusgroepe verkry is.

5.5 RESULTATE: NUWE LEIERSKAPMODEL

In hierdie afdeling word daar eerstens 'n agtergrond geskets van die fokusgroepe (5.5.1) ter wille van 'n oriëntasie van die bespreking. Daarna word daar aandag gegee aan die selektiewe kodering van die fokusgroepe (5.5.2), met spesifieke verwysing na leierskapdimensies (5.5.2.1), die implementering van die nuwe leierskapmodel (5.5.2.2), intrapsigiese fasette by die kinders (5.5.2.3), interpersoonlike fasette (5.5.2.4) en voorstelle en kommentaar rakende leierskap (5.5.2.5).

5.5.1 Agtergrond

Die 12 fokusgroepe is gedoen met 85 kinders uit die totale graad 7-groep van 140 kinders (61% deelname) wat aan die nuwe leierskapmodel deelgeneem het. Vir die skool is die nuwe model 'n eerste. Die doel van die onderhoude is om genoegsame inligting te verkry om die impak en ervaring van die nuwe leierskapmodel op die kinders te verkry. Die temas sal vergelyk word met die resultate van die leiers van die vorige jaar wat deel was van die tradisionele leierskapmodel.

Sewe onderhoude is gevoer in die middel van die jaar en vyf aan die einde van die jaar, net voor die skool gesluit het. Die groepe in die middel van die jaar het nog nie die volle siklus van die nuwe model deurgedaan nie. Komitees is reeds vir die tweede keer geroteer. Daar was egter onsekerheid oor die finale leiersverkiesing wat die hoëprofielleiers sou aanwys. Die kinders in die laaste onderhoude het deur die hele proses gegaan en was gereed om die laerskool te verlaat.

‘n Voorbeeld van aanhalings en koderings wat gesorteer is onder die breë tema “Balkies” word as voorbeeld aangegee. Daarna sal temas wat geïdentifiseer word nadat ‘n inhoudsanalise wat op die 12 stelle inligting gedoen is, in detail bespreek word.

Tabel 5.4: Balkies (Aksiale kodering) (stap 2)

Aanhaling (primêre brondokument)	Oop Kodering (stap 1)
<p>GROEP: Almal het balkies.</p> <p>DOGTER: Almal het ‘n komiteebalkie, dan kry die voorsitters ‘n skoolraadbalkie, en ‘n dagbestuurbalkie ... die dagbestuur dra drie balkies.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Alle graad 7-leerders dra balkies. • Komiteebalkies • Voorsitter- en skoolraadbalkie • Dagbestuurbalkie • Hoeveelheid balkies bepaal hiërargiese vlak
<p>Dogter: Ons het hierdie balkies van voorsitter, dagbestuur en skoolraad, maar die voorsitters van elke komitee, hulle het ook ‘n voorsitter in die skoolraad soos die Sindelikhedskomitee en so, en ek bedoel almal het dieselfde balkies. So hulle luister nie eintlik vir jou nie want hulle weet nie wie is wie nie. As jy vir hulle sê hoor hier gaan staan in die ry dan sê hulle vir jou hoekom moet ek vir jou luister want jy is nie ‘n leier nie. As jy vir hulle sê</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Die tipe balkies verwys na die vlak van gesag wat aan die kind toegeken is.

<p>maar ek is in die skoolraad en dit is 'n leier, dan lag hulle vir jou en stap aan.</p>	
<p>Ja, want jy moet eintlik jou balkie dra sodat die juffrouens kan sien in watse komitee jy is. Die juffrouens mag nie vir die, sê nou maar die Sindelikhedskomitee sê hulle moet gaan help met die sport, om die rugbybaan reg te kry vir die sport nie. Dan kan hulle darem sien op die balkies, oukei, daardie kind is 'n Sportkomiteelid, so ek kan vir hom gaan vra om die rugbyveld solank reg te kry ...</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Balkies identifiseer die komitee. • Balkies bepaal werksbeskrywing. • Balkies sorteer en organiseer die onderskeie subgroepe.
<p>Party van die kinders wil graag die balkies hou maar ons mag dit nie koop nie. Dan maak hulle asof hulle die balkie weggooi en betaal dan R15-00.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Balkies simbolies waardevol vir die toekoms.
<p>Die kinders luister ook nie vir enige persoon nie. As hy sê ek is skoolraad luister die kinders nie vir hom nie. Die balkies is daar sodat die kinders kan sien hy is op die skoolraad.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Komiteebalkie = geen invloed, geen magte. • Skoolraadbalkie = invloed, kinders luister.

5.5.2 Selektiewe kodering: fokusgroepe

5.5.2.1 Leierskapdimensies

Onder die dimensies van leierskap is daar sprake van onvervulde ideale, simbole, die werk van leiers en die titel van 'n leier. Hierdie aspekte word hieronder breedvoeriger beskryf.

- **Die onvervulde ideaal**

Die konstante tema in alle gesprekke is die ongelooflike strewe en ideaal om die ewige leier te kan word/wees. Die persepsie is dat die enigste leierskapaanwysing wat werklik op die langtermyn iets werd is, die aanwysing van die hoëprofielleiers is. Sommige kinders is onder die indruk dat onderwysers die aanwysing gaan doen. Ander besef dat kinders en onderwysers die verkiesing sal doen. Die vorige kwartale se aanwysings as voorsitters of dagbestuur word onderspeel en is nie regtig ter sake nie. Die hoëprofielaanwysing is van waarde want dan word die regtige/ware leiers aangewys. Dit is byvoorbeeld 'n voordeel om as hoëprofielleier na die hoëskool te gaan. Die mening is dat indien 'n kind as 'n hoëprofielleier na die hoëskool gaan, hy vinniger geken, raakgesien en gebruik gaan word. Dit het weer implikasies vir bekendheid wat later weer 'n rol sal speel in die verkiesing van leiers in die hoëskool. Hierdie persepsie is by sommige kinders die bron wat hulle kompetisiegees en nydigheid teenoor ander voed:

- “Dit kan nie net so wees nie, want nie enige persoon kan net gaan kla omdat hy nie op die skoolraad is nie.”
- “Seun: Die voogonderwysers kyk wie doen hulle werk ... (dogter val hom in die rede)

Dogter: Ja, en dan kry jy 'n sertifikaat aan die einde van die jaar.

Onderhoudvoerder: Met ander woorde, party kry nou nie 'n kans om werk te doen nie?

Seun: Ja.

Seun: Sy doen al die werk en dan word sy raakgesien maar die ander kinders word glad nie raakgesien nie.

Ander seun: En sy is nie 'n voorsitter nie en dan stel sy lyste op van goed wat ons moet doen. Ons hoef nie vir haar te luister nie want sy is nie 'n voorsitter nie, maar sy stel lyste op en alles.”

Die hoop word op die aanwysing van hoëprofielleiers geplaas aangesien die persepsie is dat populariteit nie so 'n groot rol gaan speel nie, maar wel jou vermoë om getrou die werk te doen en tot die mate wat die kind hom-/haarself deur die jaar bewys het. *Bewys* in hierdie konteks verwys na voorbeeldige gedrag, betrokkenheid, getrouheid en beskikbaarheid vir werk. Die hoop word gevestig op die onderwysers want hulle behoort anders te kies as die kinders; met ander woorde, die maatstaf sal nie gewildheid wees nie. Sommige kinders verskil van laasgenoemde verwagting en is oortuig daarvan dat dit nie 'n verskil gaan maak in die hoëskool nie, want almal begin skoon of van gelyke voet af:

“Seun: So 'n kind wat nooit in die skoolraad was die eerste kwartaal nie, en dit is die vierde kwartaal, die kinders wat dan die leiers is, is die groot leiers. Die vorige drie kwartale tel nie regtig nie. Dan gaan daardie kinders as hoëprofielleiers Waterkloof toe ... (dogter val hom in die rede)

Onderhoudvoerder: Maar nou sê jy vir my 'n interessante ding. As die kinders nou as hoëprofielleiers na Waterkloof Hoëskool toe gaan, wat beteken dit?

Dogter: Die onderwysers gaan net vir jou sê; oukei seun of dogter X, jy was 'n leier gewees, kom gou-gou hier.”

Sommige kinders is daarvan oortuig dat indien jy op die skoolraad is, jy beter leierseienskappe het. Die persepsie word bevraagteken deur die meeste kinders, wat beseft dat die verkiesingsprosedures sy eie dinamika het. Keuses is gebaseer op bekendheid, gewildheid en populariteit, en nie noodwendig die toepaslike bekwaamheid nie:

- Onderhoudvoerder: Het jy al agter gekom wanneer jy op die skoolraad is, wat gebeur met jou?

Seun: Eintlik niks nie. Dit wys net jy het beter leierseienskappe as die ander.

Dogter: As jy nie populêr is nie dan kies hulle jou nie. Ek meen jy moet “cool” ...

(word in die rede geval).

Ander dogter: En nie almal kan “cool” wees nie, want nie almal het die “looks” nie.

- “Maar daar is kinders wat goeie leiers kan wees, maar dan gebeur dit dat hulle op 'n komitee kom waar die kinders glad nie van daardie persoon hou nie, en dan stem hulle nie vir jou nie.”
- Baie keer soos wanneer ons stem in die begin, jy is nou klaar in jou komitee en hulle stem nou vir die voorsitters. Dan stem hulle nie altyd vir hoe die persoon sy diens doen nie.

Ander dogter: “Ja.”

Dogter: “Hulle stem vir die persoon. Sê nou daai outjie is ‘cool’ in die skool, dan stem hulle vir hom, hulle stem nie vir sy diens wat hy doen nie.”

- “Want die meeste skoolraad kinders is maar nog steeds skoolraad. As jy nie populêr is nie dan gaan jy nie 'n voorsitter word nie. Dit maak nie saak hoe swak jy in jou

skoolwerk doen nie, en dit maak ook nie saak hoe die onderwysers jou haat nie. As jy populêr is dan word jy skoolraad.”

- **Simbole**

Daar is balkies vir alle graad 7-leerders gemaak. Daar is komitee-, skoolraad-, en dagbestuurbalkies. Die balkies is ‘n vorm van erkenning, identifisering en onderskeiding van die res van die kinders van die skool. Dit onderskei ook die graad 7-leerders van mekaar. Die balkies dui aan in watter subgroep elke kind is, sodat onderwysers en kinders ‘n aanduiding het van met wie hulle praat. Balkies is ‘n aanduiding van elke kind se taakbeskrywing en identiteit. Soms is dit ‘n handige verskoning om nie ‘n opdrag uit te voer nie, want die balkie is ‘n aanduiding van wat jy mag of nie mag doen nie. Die balkies het vir sommige kinders baie waarde en hulle wil dit graag behou. Dit is egter nie die eiendom van die komiteelid wat dit dra nie. Om die balkie te kan behou, maak kinders asof die balkie weggeraak het, en koop ‘n nuwe een vir R15-00, sodat hulle die oue as aandenking kan behou:

- “Ja, want jy moet eintlik jou balkie dra sodat die juffrouens kan sien in watse komitee is jy. Die juffrouens mag nie vir die, sê nou maar die sindelikhedskomitee sê hulle moet gaan help met die sport, om die rugbybaan reg te kry vir die sport nie. Dan kan hulle darem sien op die balkies, oukei daardie kind is ‘n sportkomiteelid, so ek kan vir hom gaan vra om die rugbyveld solank reg te kry.”
- “Party van die kinders wil graag die balkies hou maar ons mag dit nie koop nie. Dan maak hulle asof hulle die balkie weggooi en betaal dan R15-00.”

Die balkies is ‘n aanduiding van die invloed en waargenome mag wat ‘n bepaalde kind het. Dagbestuur- en skoolraadbalkies verskaf die meeste invloed. Die res van die skoolkinders is nie

geredelik bereid om gedissiplineer te word deur die komiteebalkiedraers in graad 7 nie. Die komitee lede se gesag word bevraagteken deur die res van skoolkinders, want hulle balkie is 'n aanduiding dat hulle nie regtig die leiers van die skool is nie. Skoolraad- en dagbestuurbalkies nooi ook onderwysers uit om aan sulke kinders meer take en verantwoordelikhede te gee, want hulle behoort te kan voldoen aan die verwagtings wat deur die balkies en posisie aan hulle toegeken word:

- “Ons het hierdie balkies van voorsitter, dagbestuur en skoolraad maar die voorsitters van elke komitee, hulle het ook 'n voorsitter in die skoolraad soos die sindelikhedskomitee en so, en ek bedoel almal het dieselfde balkies. So hulle luister nie eintlik vir jou nie want hulle weet nie wie is wie nie. As jy vir hulle sê hoor hier gaan staan in die ry dan sê hulle vir jou hoekom moet ek vir jou luister want jy is nie 'n leier nie. As jy vir hulle sê maar ek is in die skoolraad en dit is 'n leier, dan lag hulle vir jou en stap aan.”
- “Die kinders luister ook nie vir enige persoon nie. As hy sê ek is skoolraad luister die kinders nie vir hom nie. Die balkies is daar sodat die kinders kan sien hy is skoolraad.”

- **Werk van die leiers**

Sommige groepe is dit eens dat daar leiers moet wees in die skool. Sonder leiers sal dit chaos wees, omdat die onderwysers nie genoeg is om die hele speelgrond te kontroleer nie. Diegene wat hierdie sterk opinie het, is self leiers en 'n standpunt wat die teendeel propageer, sal hulle uit hulle posisies haal:

Onderhoudvoerder: Sê nou net daar was glad nie leiers gewees nie?

Dogter: Die hele skool sal uitmekaar val.

Groep: (Bevestig die stelling.)

Dogter: Die onderwysers en almal kan sê wat hulle wil. As 'n kind 'n papier neergooi en daar is net een juffrou wat kyk dat die kinders nie stout is nie. Sy is net een. Daar is darem 20 skoolraadkinders, en die skoolraadkinders help om te kyk. Sê nou daar is 'n pouse en een kind slaan 'n ander kind en dit is daar doer in die hoekie, dan gaan die onderwyser dit nie sien nie! Dit is hoekom daar 'n skoolraad is. As daar so 'n "fight" uitbars dan kan die skoolraadlid dit keer.

Die skoolraad se take is dieselfde as dié van die tradisionele leiers. Dit hou veral verband met toesig. Hier is dit ook duidelik dat sommige kinders getrou is in die uitvoering van hulle dienste, en ander weer laks is. Komiteeëdele kan soms bewyse vind dat hulle meer werk as die persoon met die titel *skoolraadlid* of *leier*. Dan word daar ook sekere take vir die skoolraad en dagbestuur gereserveer.

Alhoewel daar meer afwisseling is vanweë die rotasiebeginsel, raak skoolraadleiers en hoofleiers moeg om net dienste te doen en is ook in die versoeking om handjietennis te speel en ander tipiese aktiwiteite van 13-jariges te doen.

Kinders wat in komitees dien en werk moet doen vind dit soms moeilik om ander kinders te beïnvloed. Hulle het nie die regte baskie nie, en kinders het nie respek vir die komiteeëdele nie. Hulle take raak ook vervelig. Dit laat hulle minderwaardig voel, en dikwels is dit juis die kind wat bietjie minderwaardig is in verhouding met sy maats en wat ander kinders op 'n ontoepaslike wyse hanteer. Dit is byvoorbeeld 'n gewone komiteelid wat die stoepe op 'n bepaalde plek reeds vir 2 maande moet oppas. Die kinders luister in elk geval nie na hom nie, omdat hulle nie veel

van hom dink nie. Dit laat hom nog meer minderwaardig voel. Die “cool” groep is geneig om hom te viktimiseer en hom te ignoreer indien hy vir hulle sê hulle mag nie daar oloop nie. Hulle weier om ‘n skulderkennis te teken as ‘n debiet toegeken word. Dit is ‘n voorbeeld van ‘n kind wat om een of ander rede nie sterk genoeg is om gesag af te dwing by medeskoliere nie, al is hy ‘n redelik aanvaarbare, goedgemanierde, intelligente kind. Nog voorvalle word gerapporteer dat komiteelede ‘n debiet aan die sogenaamde “cool” groep wou gee op grond van sy eie oordeelsvermoë en dat die onderwyser eerder die “cool” groep ondersteun. Die dilemma van so ‘n voorval word geïllustreer:

- “Of wanneer jy vir hulle sê hulle mag nie hier speel nie, en jy gee vir hulle ‘n debiet, dan gaan hulle net na hulle onderwysers toe en sê dat ons gee vir hulle ‘n debiet onnodig. Dan sal die onderwysers jou roep en vir jou uitskel. Dit het al twee keer met my gebeur. Dit maak my verskriklik kwaad. Dan besluit ek net dat ek gaan nie met die onderwyser stry nie, en dan sal ek net volgende keer na die kind toe gaan as hy speel waar hy nie mag nie, en vir hom sê hy mag nie daar speel nie. As hy nie vir my luister nie, dan los ek hom en dan is dit nou maar sy probleem.”
- “Gister was daar so ‘n klein outjie wat ‘n ander outjie opgetel het en so begin swaai het. Toe sê ek vir hom hy moet dit nie doen nie, en toe wou ek hom na sy onderwyser toe gevat het. Ek dink hy is maklik vier jaar jonger as ek, maar hy luister nog steeds nie na ons nie.”

Daar is voortdurend die klagtes oor dienste wat sommige kinders nie doen nie, nie lus is om te doen nie en wat vervelig of onnodig is. Die kinders wil eerder speel as om te staan en niks te doen of om “diens te doen”. Kan daar nie maar gespeel word *en* diens gedoen word nie? Hoekom moet die kinders soos polisiemanne patrolliediens doen en wag staan? Toesig moet gehou word oor kinders en die reëls wat die onderwyseres maak moet toegepas word. Sekere

kinders mag byvoorbeeld nie op speelrame klim of op sekere paaltjies sit nie. Sommige van die reëls word as belaglik beskou deur die kinders self wat die reëls moet toepas, want waarvoor is klimrame en paaltjies dan gemaak? Sterk stemme daag die roetines en dienste uit, byvoorbeeld:

“Is dit nodig dat daar iemand moet diens doen op al hierdie plekke, of is daar onnodige plekke waar daar diens gedoen word? Jy het net-nou gesê dat jy moes die hele tyd om die saal loop? Nou moet iemand daar staan en dan mag hulle nie die trappe op nie? Is dit nodig dat iemand daar moet staan?”.

- **Die titel**

Die beskrywing van kinders as komiteelede, voorsitters, en dagbestuurlede het nie net ‘n klassifisering en benoemingsfunksie nie. Dit gee aan die kind ‘n identiteit. Die toekenning van die titel – hoe gering ook al – skep die moontlikheid dat kinders “grootkop” kry. Grootkop beteken dat ‘n kind dink hy is beter as ander en graag wil uitstaan of besonders wees. Die verkryging van die titel van voorsitter laat sekere kinders dink hulle is belangriker as ander, en laat sommige probeer baas speel en beheer uitoefen oor ander kinders. Sommige leiers rapporteer dat hulle dit nie kan verhelp nie, maar hulle voel vreeslik belangrik en die baasspeel kom vanself. Die titel is ongelooflik belangrik vir sommige kinders en hulle sal tot uiterstes gaan om dit te kry. Om op die skoolraad te kom is ontsettend belangrik want sodanige kind kry drie balkies, staan meer uit as die ander kinders en voel belangrik. Dit is ‘n ervaring om uit te staan, te voel soos ‘n leier, goed oor jouself te voel, te voel jy kan baasspeel, en te voel of jy die wêreld oorwin het. Dit is besonders om gekies te wees, en jy is uniek want van almal uit die hele skool is jy gekies – dit is dus ‘n besondere prestasie:

- “Ek dink as jy net gekies is dan voel jy, jy is eintlik bly op ‘n manier. Want jy voel, ek is ook gekies ... ” (Sy lag verleë.) “Van almal in hierdie hele skool is ek gekies.”
- “Dit maak dat jy dink jy kan alles doen, maar jy kan nie regtig nie. Dit maak jou eintlik windgat. “
- “Party Vrydae tydens gewyde sang dan sit die skoolraad daar op hulle stoele en dit is nou vir hulle so lekker, en hulle praat net soveel as die ander kinders wat net daar sit. En dan maak hulle partykeer asof hulle belangriker is as jy, want hulle sit nou en kyk of jy stilbly of so.”
- Jy voel skielik so goed oor jouself ... (seun val hom in die rede).

Ander seun: Niemand mag niks aan jou doen nie.

Seun: Ja, niemand mag niks aan jou doen nie want jy voel so belangrik. Eintlik na die tyd dan voel jy sleg want ... (hy huiwer).

Seun: Ja, want die kinders, jou gedrag is ook belangrik. As die kinders sien jy rafel uit en jou leierseienskappe het baie geval, dan gaan hulle jou nie volgende keer kies nie. Dan voel jy baie sleg na die tyd omdat jy die eerste keer so was.”

Alhoewel die woord *leier* nie in die nuwe sisteem ingespan word nie, word dit algemeen aanvaar dat daar statusverskille is tussen die skoolraad en die gewone lidkomitees. Kinders maak ‘n direkte verband tussen die skoolraad en dagbestuur as leiers en hoofleiers onderskeidelik.

Die persepsie is deur die bestuurspan geskep dat almal in graad 7 leiers is. Die persepsie word versterk deur balkies wat aan almal toegeken word, wat ‘n goed bedoelde gebaar van erkenning is. Sommige kinders sukkel egter om hulle nuwe posisie (komiteelid = leier) te integreer met hulle selfbeeld. Hulle ken magte aan hulleself toe en gebruik dit ontoepaslik. Hulle oordeelsvermoë is swak ontwikkel en hulle sal dus argumentsonthalwe enige kind wil repudieer

vir enige klein oortreding. Dit maak sulke kinders uiters ongewild en veroorsaak konflik. Dit plaas 'n ekstra las op voogde om sulke konflikte te hanteer:

- Dogter: “Kinders wat nie enige leierseienskappe het nie, voel hulle kan die jonger kinders afknou en dreig want hulle is ‘leiers’ en mag kinders kantoor toe neem.”

Die moontlikheid dat voorsitters hulle titel en dus die posisie of rol kan verloor skep 'n kompeterende atmosfeer wat kinders op verskillende wyses hanteer. Kinders wat as kompetisie beskou word, word uitgesluit uit take, beledig en selfs geviktimizeer. Kompetisie en jaloesie word in stand gehou deur die model, waar voorsitters verhoogde status geniet. Nog 'n strategie wat gevolg word om kompetisie uit te skakel is om die persoon wat jy weet oor die vermoëns beskik, sosiaal te isoleer. Die volgende aanhalings illustreer dit:

- “Wag!, Wag! Wag sodat ek julle vertel. As een mens baie magtig is, jy weet, jy is redelik magtig, en as jy sê vir haar sy is nie populêr nie en ons hou op om met haar te praat, dan word sy soos in heeltemal afgesny.”
- “Die kinders kies dieselfde komitees omdat hulle weer in die skoolraad wil wees. Soos in die twee kinders van die gebeurlikheidskomitee het aspris weer die gebeurlikheidskomitee gekies omdat hulle weer op die skoolraad wou wees.”

Die futiliteit en belaglikheid van die strewe na 'n leierskaptitel word gereflekteer in 'n lang redenasie deur 'n groep:

- “As die lede van die sindelikhedskomitee die papiere op die speelgrond self moes optel, sou niemand vrywillig aansoek gedoen het vir die komitee nie. Maar indien papiere optel die enigste manier was om hoëprofielsertifikaat te kry, sou die

meeste kinders papiere optel, want die beloning is verseker. Dan sou die speelgrond in 'n aantal blokkies gedeel word en elkeen sorg vir sy blokkie. Maar elkeen moet dit self doen. Geen opdragte mag aan ander kinders gegee word nie.”

Die argument wat voorgehou word, is dat die beloning vir harde werk die hoëprofielertifikaat is. Papiere optel gee dus 'n sertifikaat as leier, waarmee hoëskool toe gegaan kan word. Daarom maak papiere optel jou 'n leier, oftewel iemand wat papiere optel het leierseienskappe. Die groep het met die argument die gevolgtrekking gemaak dat die betekenis wat aan die leier titel toegeken word, nie die ware vermoëns van elke kind weerspieël nie. Dit is bluf, 'n leuen. Dit is asof die herhalende aktiwiteite rondom die leierskapmodel as 'n leerderaktiwiteit die geleentheid skep om te leer om te onderskei waarop dit werklik aankom.

Die titel van voorsitter is telkens 'n stok in die speke vir kinders se interaksie met hulle maats. Die titel laat die voorsitter nie 'n ander keuse as om 'n toesighoudende rol in te neem nie. Dit is die ongeskrewe reëls van die rol. Hy/sy voel belangriker en verantwoordelik. Die druk is op die voorsitter om aan die verwagtings te voldoen. Kinders wat in die rol van voorsitter is, beskryf hulle onvermoë om teen die druk staande te bly. Hulle kan nie anders as om belangriker te voel nie. Personeel is ook geneig om sulke kinders verantwoordelik te hou. Die oomblik as dit gebeur dat kinders ander kinders moet oppas, word daar 'n konteks vir konflik geskep. Die ongelykheidsfaktor is gif in die verhoudings van kinders van dieselfde ouderdom:

- “As jy nou voorsitter was sou jy nie dink dat jy is belangriker, jy kan meer doen, en jy het voorregte en jy kan doen net wat jy wil nie.”
- “Ja, ek was ook in die skoolraad en jy dink jy kan almal rond ‘order’ ”.
- “Jy dink jy het meer voorregte en jy is belangriker as ander.”

- “Soos toe die skoolraad nog kon koop, dan staan hulle net aan die kant van die snoepie, dan kan hulle daar koop. Dan terwyl die res van die kinders in lang rye moet staan.”

5.5.2.2 Die implementering van die nuwe leierskapmodel

Hieronder word gefokus op etlike aspekte van die implementering van die nuwe leierskapmodel.

- **Die realiteit**

Die komiteevoorsitters, skoolraad en dagbestuur was veronderstel om elke kwartaal vervang te word, maar dit het nie gebeur nie. 6 van die 16 kinders het tydens die tweede kwartaal in hulle poste as voorsitters gebly. Die derde kwartaal is die proses nie herhaal nie. Sommige lede van die dagbestuur het ook nie geroteer nie. Die voorsitters van die dagbestuur is herkies. Tydens die vierde kwartaal is dit onduidelik of die proses herhaal is en of slegs hoëprofielleiers aangewys is. Die feit is egter dat daar nie voldoen is aan die verwagting wat geskep is vir maksimum deelname vir soveel as moontlik graad 7-leerders nie.

Die dagbestuur en skoolraad funksioneer op dieselfde wyse as die hoofleiers en die leerderleiers van die skool in die tradisionele leierskapmodel. Hulle het verhoogde status en aansien net soos die tradisionele leiers. Die dagbestuur het die status, aansien en funksie wat gewoonlik net aan die tradisionele hoofleiers toegeken is. Die 4 dagbestuurlede is vrygestel van hulle komiteevoorsitterskap en komiteepligte en fokus net op die take van die dagbestuur en skoolraad. Die dagbestuur is die voorsitters van die skoolraad; dus is die skoolraad hulle komitee. Daar is sekere take wat gewoonlik net aan diegene toegeken word, en hoofleiers is dikwels die skool se leerdervteenwoordigers en dien as skakel met lede van die gemeenskap

wat die skool besoek. Die persepsie dat hulle die hoofleiers van die skool is word daardeur bevestig. Sommige kinders is op grond hiervan van mening dat nie veel verander het sedert die vorige jaar nie:

- “Daar is in die skoolraad en weer twee voorsitters en twee ondervoorsitters gekies. Die kinders is dan ‘basically’ die leiers”.
- “As Dagbestuur moet ons gewoonlik kyk dat die kinders hulle diens doen. Ons moet die vlae hys en stryk. Partykeer is dit net ons, partykeer is dit die hele komitee. Wanneer die skoolraad laat is vir toesig, en as mense by die skool kom praat of ‘n ding lewer is dit ons werk om vir hulle dankie te sê en te verwelkom en te sorg dat hulle tuis voel, en daardie tipe goeters.”

Sommige kinders het nie belang gestel om op ‘n komitee te dien nie en het ook nie aansoek gedoen om op ‘n komitee te dien nie. Sodanige kinders is teen die ooreenkoms van vrywillige deelname deur die bestuurspan aan komitees toegeken. In die proses is van die kinders as voorsitters gekies en het die status ontvang van “leiers” van die skool, sonder om vrywillig deur die proses te gaan.

Die teleurstelling lê vlak in die gesprekke. Op papier het dit so goed geklink, maar die werklikheid is ontnugterend:

- “Ons het in die begin van die jaar, het dit heeltemal reg geklink want jy het gedink dit sal goed uitwerk. Maar nou dat jy eintlik in die model is, sien jy ... Op papier klink altyd mooier as in die praktyk.”

Die suksesvolle komitee word besig gehou en het 'n voog wat betrokke en "cool" is. Die kinders word besig gehou met sinvolle aktiwiteite. Hulle pak die saal reg, doen die klank, en ruim op onder toesig, help met apparaat uitpak, ensovoorts. Die fokus van die kinders is op die take. Energie word gebruik om te werk. Daar is nie sosiale magspolities nie, want die teenwoordigheid van die onderwyser elimineer dit. Kinders raak nie verstrengel in interpersoonlike konflik situasies nie. Die werk is lekker en pret. Sodra daar egter kinderleiers oor sulke groepe aangestel word daal die ervaring van sukses:

- "Ja, dit het beter gewerk [as die onderwyser daar is] want hulle luister nie vir ons nie. Ons het op die vergaderings gesê dat dit werk nie uit nie, want ek dink as jy in graad sewe is en 'n ander kind is ook in graad sewe, sal hy mos nie vir jou luister nie."

Die suksesvolle komitee is beloon (met krediete) vir hulle werk. Hulle het erkenning gekry as hulle iets sinvol doen. Sodra die voog nie meer betrokke is by die komitee se aktiwiteite nie, daal die ervaring van sukses. Die suksesvolle komitee bestaan ook uit kinders met natuurlike belangstelling in die werksaamhede van 'n komitee. Hulle ken die werksveld van die komitee en kan maklik inskakel. Sommige kinders is egter op komitees waarvan hulle niks weet nie. Hulle het ook geen belangstelling in of blootstelling aan die werksaamhede van die komitee gehad nie. Dit is 'n totaal vreemde speelveld vir die kinders. Sonder aktiewe en ondersteunende leiding van die voogde sal sodanige kind nie sukses ervaar nie:

- "Dan word hulle as voorsitter gekies, maar dan weet hulle nie wat om te doen nie."

Die noodsaaklikheid van die betrokkenheid en ondersteuning van volwasse voogde word geïllustreer deur die onvermoë van 'n komitee wat teen die middel van die jaar nie alleen daarin

kon slaag om 'n sokkiedans vir leerders te reël nie. Die organisasie daarvan is relatief eenvoudig, maar die kinders het volwasse hulp nodig. Die verantwoordelikheid word deur voogde aan kinders gegee. Die kinders is egter nie by magte om vaste organisatoriese en koördinerende reëlins met volwassenes te tref nie:

- Seun: Hulle het nie mense om op te pas by 'n sokkie nie, hulle reël dit net nie ...

(Die groep val hom in die rede en praat deurmekaar.)

Onderhoudvoerder: Nou wie moet hulle reël?

Groep: Die ouers, daar moet vier ouers wees en 'n onnie.

Seun: Dan moet die ouers bereid wees om hulle te help om toesig te hou ...

Seun: En daar moet koeldrank wees en “chocolates” wees en enige ander manier van goed wees om te eet, en dit word nie gereël nie, en die saal kort huurgeld, en ons kort 'n persoon om met die “Hi-fi” en goed te werk. En dit word doodeenvoudig nie gereël nie.

By ten minste een komitee het 'n voorsitter al die werk gekoop en nie die komiteelede betrek nie. Die onderwyser betrokke by die komitee was volgens die lede “somewhere else besig met koffie of tee”. Sommige komitees is gereduseer tot 'n naam. Die volgende opmerking illustreer dit:

- “Dit is amper asof daar nie meer 'n komitee bestaan nie, want ons doen niks nie. So, dit is nogal bietjie negatief.”

Die persepsie is dat die komiteemodel voordele vir die voorsitters inhou omdat hulle “high and mighty” deel van die skoolraad is. Dit is egter te betwyfel of daar baie voordeel vir die gewone komiteelid is, omdat hulle nie die titel en mag van leier ontvang nie. Hulle is derderangse leiers.

Aan die ander kant word daar kinders as voorsitters aangestel wat dit duidelik stel dat hulle eintlik nie die rol wil hê nie vanweë die ekstra verantwoordelikhede daaraan verbonde:

- “Ek dink die komiteemodel is op sy eie manier vir die kinders lekker, omdat hulle op die skoolraad is, en hulle is ‘high and mighty’. Maar vir die kinders wat nie op die skoolraad is nie, is dit ...”

Aansluitend by bogenoemde is die persepsie by die gewone komiteelid dat dienste en werk gedoen word, maar dat erkenning nie daarvoor gegee word nie. Wanneer die voorsitters werk, kry hulle ten minste erkenning deurdat hulle aansien kry en op die skoolraad is. Sommige ervaar dit as vernederend en is verontreg. Woede volg daaruit, veral by die kind wat meer as sy deel doen. ‘n Voorbeeld word genoem waar net 4 uit die 16 kinders van die sportkomitee heeldag beskikbaar was om te werk, maar geen ekstra erkenning gekry het in die vorm van ‘n krediet nie, want die argument van die voogonderwyser is – heel tereg – dat dit in elk geval hulle verantwoordelikheid was.

Daar behoort ook kennis geneem te word van die dilemma van die sekretaris van die dagbestuur: nadat sy gekies is in hierdie hoëprofielrol sien sy met groot verwagting uit na die suksesvolle uitvoering van die senioriteit en status gevulde rol, maar tot haar verbasing kom sy agter daar is geen uitdaging aan verbonde nie. Sy het bykans geen werklike verantwoordelikheid of taak nie. Tog bring die posisie mee dat sy verantwoordelik is vir gebeure as iets fout gaan, hoewel sy geen beheer daaroor het nie. Dat sy ‘n verantwoordelikheid het, word aan haar herinner deur die onderwysers en kinders. Sy moet vir ander kinders werk gee en wanneer hulle nie tevrede is nie, is hulle onbeskof met haar of bly net weg van die dienspunt. Dan neem die meneer haar kwalik en raas met haar omdat daar nie toesig op seker dienspunte is nie. Alhoewel sy op die dagbestuur is word haar gesag ook uitgedaag en geïgnoreer deur

medeleerders. Sy het die hoogste gesag wat 'n kind kan hê, om kinders opdragte te gee. Maar dit blyk of die informele status van die dogter in die graad 7-groep nie gelyk is aan die formele status wat aan haar toegeken word deur haar rol nie. Sy is nie deel van die natuurlike invloedgroepe in die skool nie:

- Dogter: Laas kwartaal was ek weer die sekretaris van die dagbestuur en dit was nie lekker nie, want ek bedoel jy doen niks nie. As iets fout gaan dan is dit jou skuld maar jy het nie eintlik beheer daarvoor of iets nie.

Onderhoudvoerder: Hoe bedoel jy as iets verkeerd gaan dan het jy nie beheer daarvoor nie?

Dogter: Soos byvoorbeeld as die kinders, ons moet die kinders se plekke uitwerk waar hulle staan, die meneer het niks daarmee uit te waai nie. Dan staan hulle nie op hulle diensplekke nie en as jy vir hulle sê hulle moet op hulle diensplekke staan, dan vloek hulle jou en sê vir jou jy kan niks doen nie. Dan is dit ons skuld dat hulle nie daar is nie dan raas die meneer met ons.

'n Soortgelyke dilemma word deur komiteelede ervaar. Hulle is soms vasgevang tussen die duiwel en die diep blou see. Indien 'n komiteelid 'n probleem ervaar in sy komitee se funksionering of opdragte wat aan hom gegee is deur sy komitee, word 'n magtelose situasie soms geskep. Sodanige kind gaan na 'n voog toe om sy probleem op te los, en die voog verwys die kind na die komiteevoorsitter toe om die probleem op te los. Die komiteevoorsitter het nie die vaardigheid en begrip vir die erns van die saak nie. Tussen die voog/onderwysers wat verantwoordelikheid vir kinderaangeleenthede oorgee aan komiteevoorsitters en onbekwame, onvolwasse voorsitters, word 'n nuwe stel slagoffers van die sisteem geskep. Die volgende aanhaling dien as illustrasie:

- “Jy gaan nou na die onderwysers toe wat by jou komitee is en sê vir hulle dat die kinders wil jou nie ruil nie, en jy wil op ‘n ander plek diens doen, dan sê hulle vir jou gaan na jou voorsitter toe. Dan gaan jy na hulle toe en praat met hulle, dan sê hulle ons sal jou môre ruil. Dan gaan jy weer die volgende dag na hulle toe, dan sê hulle weer ons sal jou môre ruil. So hou hulle aan en op die ou einde ruil glad nie”.

Nog ‘n nuwe verskynsel kon by die nuwe model geïdentifiseer word, naamlik dat die model veronderstel is om almal gelyk te maak in die toepassing van leierskap. Waar leiers vroeër alleen gelei het en die res van die skool geweet het hulle is nie leiers nie, en daarby berus het, heers daar nou ‘n ander situasie. Voorsitters vorm nou die skoolraad en is hiërargies hoër as komiteeëde, maar vanweë die model van “almal kry ‘n geleentheid” word ander graad 7-komiteeëde nou deur hulle voorsitters ingespan om dienste en toesighoudende werk te doen oor hulle portuurgroep en die res van die skool. Die gewone komiteeëde het op verskillende maniere geen outoriteit nie. Hulle word gemanipuleer deur die voorsitters, is van nature nie so sterk soos die informele leiers nie en is in ‘n verdere verloor-verloorkonflik. Hulle is net skynleiers sonder enige outoriteit en invloed. Voorsitterleiers gee dan aan komitee“leiers” opdragte. Die komitee“leiers” wat die toesig moet hou, kry dit nou van twee kante: die voorsitter van die komitee is voorskriftelik en die kinders oor wie hulle moet toesig hou, ignoreer hulle en is minagtend teenoor hulle. Dit is ‘n vernederende situasie wat die kinders se selfvertroue skaad en hulle laat belaglik voel ten aansien van hulle maats. Dit skep ontsaglik baie konflikmoontlikhede. Dit plaas die kind in ‘n magteloser en meer ontmagtigde posisie, naamlik om werk te kry maar geen outoriteit te ontvang om sy werk te doen nie. Hier moet twee soorte outoriteit onderskei word, naamlik outoriteit wat toegeken word en persoonlike outoriteit. Sommige kinders het nie die persoonlike outoriteit om die formele outoriteit wat aan hulle toegeken word, te dra nie:

- “Of wanneer jy vir hulle sê hulle mag nie hier speel nie, en jy gee vir hulle ‘n debiet, dan gaan hulle net na hulle onderwysers toe en sê dat ons gee vir hulle ‘n debiet onnodig. Dan sal die onderwysers jou roep en vir jou uitskel. Dit het al twee keer met my gebeur. Dit maak my stry nie, en dan sal ek net volgende keer na die kind toe gaan as hy speel waar hy nie mag nie, en vir hom sê hy mag nie daar speel nie. As hy nie vir my luister nie, dan los ek hom en dan is dit nou maar sy probleem.”
- “Gister was daar so ‘n klein outjie wat ‘n ander outjie opgetel het en so begin waai het. Toe sê ek vir hom hy moet dit nie doen nie, en toe wou ek hom na sy onderwyser toe gevat het. Ek dink hy is maklik vier jaar jonger as ek, maar hy luister nog steeds nie na ons nie.”
- “Ja, dit het beter gewerk want hulle luister nie vir ons nie. Ons het op die vergaderings gesê dat dit werk nie uit nie, want ek dink as jy in graad sewe is en ‘n ander kind is ook in graad sewe, sal hy mos nie vir jou luister nie.”

Wat algemeen gebeur is die komplekse verskynsel dat die voorsitter op 2 stoele beland. Aan die een kant is hy/sy verantwoordelik vir die funksionering van die komitee. Dit vereis heelwat energie en kophou om dit bekwaam te doen. Andersyds is dieselfde kind verbonde aan ‘n tweede subgroep, naamlik die skoolraad, wat sy eie funksionering het. Die titel, status en prestige van die skoolraad as “die leiers” van die skool verwyder die voorsitter van sy eie komitee. Dit is komplekse dinamika wat die kind moet bemeester. Dit word gerapporteer dat die skoolraadaktiwiteite dikwels voorkeur kry bo komitee-aktiwiteite, met die gevolg dat komitee-aktiwiteite nie die nodige aandag en energie kry nie. Voorsitters voer aan dat die werk baie is, saam met hulle gewone skoolwerk en die konstante bewustheid van pligte wat uitgevoer moet word.

- “Die voorsitter van ons komitee, gaan na skoolraad toe, en dan is dit te lekker daar saam met die skoolraad. Dan doen hy nie sy werk op die komitee nie. Hy daag nie eers op vir die vergadering nie want hy is mos nou skoolraad. Dan moet ons sy werk doen, anders gebeur daar niks nie en dan is die meneer kwaad vir ons.”

Bogenoemde skep 'n reeks verloor-verloorkonflikte wat moeilik vir 'n kind is om te ontleed, te verklaar en met toepaslike optrede reg te stel. Aan die een kant het hulle die verantwoordelikheid van “om leier te wees” met 'n taak, en hulle kan geblameer word as dit nie uitgevoer word nie. Aan die ander kant raak dit 'n emosioneel beperkte ruimte om in te funksioneer. Die probleem is dat talle kinders hierdie komplekse dinamika met sy emosionele genererende implikasies nie sal kan verbaliseer nie. Die moontlikheid is dat dit emosioneel uitgereageer sal word.

Sommige komitees, soos die media-, funksie-, sport-, kultuur- en skolierpatrolliekomitees, kan pouses speel want hulle werk vind selde in pousetyd plaas. Die skoolraad-, sindelikeid-, geboue- en gebeurlikheidskomitees moet werk tydens pouses. Die opinie is dat 'n mens baie vinnig moet wees om vir die komitee aansoek te doen waar daar darem tydens pouses gespeel kan word.

Daar is 'n rangorde van belangrikheid in die komitees toegeken deur die kinders self. Die belangrikste komitees is die sport-, funksie- en kultuurkomitees. Dit blyk dat die komitees hoëprofielaktiwiteite het, waarby meer erkenning betrokke is en wat hulle laat voel hulle is belangrik. In die sportkomitee was daar ongeveer 7 kinders wat op die dagbestuur en skoolraad is en die groep beskryf hulle self as “cool” kinders om mee saam te wees. Laagste op die lys is

die media- en padpatrolliekomitee. Onwillige graad 7-leerders wat nie wou aansoek doen vir 'n komitee nie, is in laasgenoemde komitees opgeneem:

“Ja, ons almal is daar en die kultuurkomitee. Dit is die drie bestes en dan is die, die kinders ... , en dan is die ander komitees ook maar net daar. Dit is die drie komitees wat die 'shine' vang. Dit is die 'nice' komitees ... en is baas bo die ander komitees, en die ander komitees is die mediakomitee en die skolierepatrollie.”

- **Funksionering**

Stemprosedures is dikwels inkonsekwent en riskant toegepas tydens die talle verkiesings wat deur die loop van die jaar plaasgevind het. Die kinders is van mening dat die vorige jaar se leiers op 'n regverdigde stemprosedure gegrond was.

Kinders kies die voorsitters. Die voogde mag 'n opinie gee oor wie hulle dink die beste kandidaat is, maar mag nie 'n invloed hê op die stemme nie. Die stemprosedure vir voorsitters was in sommige komitees 'n fiasko. Voogde was afwesig en kinders het voortgegaan met stemprosedures. Daar was klagtes van ouers en kinders oor hoe dit verloop het. Daar moes oorgestem word. Die resultate was verskillend en sommige kinders was bitter ongelukkig:

Dogter: Dit het ook gebeur met die stemmery toe ons hierdie kwartaal, toe hulle hele komitee gestem het. Toe het hulle ook net hande opgesteek en nie met stembriefies gestem nie.

Onderhoudvoerder: En toe? Wat gebeur toe?

Dogter: Daar was nie 'n onderwyser nie, maar toe het hulle oorgestem want daar was klagtes. Ek was ongelukkig daarvoor maar, ek is nou (sy huiwer).

Ander dogter: Jy kan niks daaraan doen nie.

Onderhoudvoerder: Nee, wag net 'n bietjie. Jy is ongelukkig. Vertel vir my 'n bietjie
meer?

Dogter: Dit het vir my laat ... soos die een wat eerste gekies word moet eintlik dan
wees. Jy kan nie weer oorverkies word, of oorkies en dan 'n ander ou wees
nie. Ek was hartseer daaroor. En kwaad vir haar. Baie kwaad. My ma het
ook met die hoof kom praat daaroor.

Onderhoudvoerder: En wat het toe gebeur?

Dogter: My ma het gesê ons moet dit maar hou daar waar dit is.

Dit blyk dat daar nie 'n riglyn vir stemprosedures vasgestel is nie. Soms word briefies gebruik en
soms word name op die bord aangeteken. Laasgenoemde stel egter kinders bloot, want dan
word dit bekend vir wie gestem word. So het dit dan gebeur dat lede van 'n komitee van mening
was dat omdat hulle nie vir 'n voorsitter gestem het nie, hulle ook nie saam met hom sou werk
nie:

- “ ... want dan stem hulle nie regtig vir daai persoon nie. So, hulle is ook nie bereid
om saam te werk nie en dan werk dit nie.”
- “As sy nie gekies word as die populêre persoon nie, gaan huil sy, gaan sy natuurlik
vir die komitee kwaad wees. Dan gaan sy nog minder van hulle hou, en dan gaan
die hele komitee in die moeilikheid wees.”

So word die stemprosedure deur vriendskappe en ander sosiale kragte in die groep beïnvloed.
Die handopsteekmodel het konflikimplikasies omdat kinders kan sien wie stem vir wie. Die
implikasie is dat kinders eerder vir hulle maats stem om konflik te vermy as vir die kind wat hy/sy
dink die werk die beste gaan doen:

- “Soos, as jou vriende en almal in ‘n komitee gaan wees, dan gaan hulle almal nou vir daardie een persoon stem, en ek dink dit is nogal onregverdig.”
- “Ek dink eintlik is dit bietjie verkeerd , want dan stem jy nou maar vir jou vriend en dan het hy nou nie leierseienskappe nie.”
- “In die klas as hulle nou die voorsitter kies dan steek die kinders hulle hande op en dan skryf hulle die name op die bord. So al die kinders kry nie noodwendig ‘n kans om te sê vir wie hulle stem nie. Dan maak hulle hulle oë toe en dan kyk hulle wie stem almal vir hom, en wie stem almal vir hom en wie stem almal vir hom. Daar is drie kanse.”

Die prosedures is sodanig toegepas dat voorsitters herkies kan word. Ter wille van die komitee se funksionering is dit goed vir kontinuïteit, maar ten opsigte van die verklaarde doelwit van die bestuurspan aan die kinders, dat daar rotasie sal plaasvind, is dit oneties en ‘n verbreking van die reël. Sommige van die kinders voel uitgesluit en kwaad. Hulle redeneer dat hulle deur die verandering van die speelveld nie belangrik geag word nie. Onregverdigheid vloei voort uit die nie-standaardstemprosedures. ‘n Mens sou kon sê dat so ‘n verkiesing nie vry en regverdig verklaar kan word nie. In die demokratiese wêreld word ‘n hoë premie daarop geplaas om te sorg dat stabiliteit gewaarborg word in ‘n land deur by vooraf ooreengekome stem- en ordeprosedures te hou. Indien die skool ‘n land was, sou daar waarskynlik burgeroorlog uitbreek het, soos in ‘n land waar daar oorgestem moet word en die opposisie die tweede verkiesing wen.

Hierdie prosedures het by ten minste twee komitees plaas gevind. Dit laat die indruk dat die bestuurspan en onderwyservoogde nie die kinders ernstig opneem nie. Dit is asof ‘n meerderwaardige gesindheid die kinders se waarnemings en oordeelsvermoë onderskat. Dit skep die indruk dat daar ten diepste nie respek is vir kinders se menslikheid nie. Dit is asof die

kinders pionne is wat deur die hand van outoriteit geskuif kan word sonder die inagneming van hulle waardigheid, hoewel die konsep van demokrasie en die belangrikheid daarvan om kinders op te lei in goeie burgerskap tog as 'n hoë prioriteit beskou word deur die bestuur. Die gesindheid reflekteer diepgaande gesindhede waarvan die bestuur nie ooglopend bewus is nie.

Stemprosedures bring mee dat daar kinders as voorsitter gekies word waarvan die onderwysers nie hou nie. Die reël is dat onderwysers nie mag inmeng nie, maar slegs moet toesig hou. Dit blyk egter dat sommige onderwysers in reaksie op die opdrag om hulle invloed te weerhou, eerder weggebly het van die vergaderings of hulle teenwoordigheid nie as belangrik beskou het nie:

- “Soos met party vergaderings, die meeste, is van die onderwysers nie eers daar nie. So, dan het mens nie eers beheer oor die kinders nie. Jy staan daar voor en niemand luister eers vir jou nie en jy mors net jou tyd.”
- Seun: Nog 'n ding wat nogal interessant is Oom, met hierdie hand-op-steek-storie, wat kinders ook baie kere doen is, ek gaan nou net 'n voorbeeld gebruik, dit is nie hoe ek regtig voel nie, maar ek gaan nou net 'n voorbeeld gebruik. Sê ek en D is vriende en ek dink S kan 'n beter leier wees as D, en ons moet hande opsteek. Dan gaan ek mos nou nie vir S kan stem nie want dan gaan D mos kwaad wees vir my. So, ek stem nie regtig vir die een wat ek wil nie, ek stem ... (hy huiwer)

Onderhoudvoerder: Want dan gaan hy sien vir wie jy stem?

Dieselfde seun: Ja. Ek stem vir wie ek, ons beïnvloed mekaar en dit is daar waar as 'n onderwyser nie by is met die stemmery nie, daar gaan dit heeltemal verkeerd.

Dogter: Ek dink as hulle [die onderwysers] meer betrokke was, veral by die vergaderings sou die kinders meer geluister het en meer aandag gegee het aan die voorstelle wat gemaak word. Want soos ek was laas kwartaal voorsitster en dan luister hulle nie vir jou nie. Want dan moet jy vir hulle skree want jy kan nie ... want dan moes jy goeters gereël het vir 'n sportdag of iets, en dan wil hulle nie vir jou luister nie. En dan kom hulle in elk geval nie daardie dag nie. Maar ek dink as die onderwysers daar is en presies vir elkeen kan sê waar hy is en net beheer oor die kinders kan hê sodat hulle ons kan hoor as ons praat ... (Ander dogter val haar in die rede.)

Ander dogter: Ons werk makliker kan maak.

Die vorming van komitees het verskeie formele subgroepe tot stand gebring. Dit sluit die agt komitees, skoolraad en dagbestuur in. Die samewerking in die formele komitees is nie deel van 'n konstruktiewe groter doel en teiken nie. Die kinders weet nie hoekom hulle doen wat hulle doen nie. Hulle is besig ter wille van besig wees. Daar is 'n algemene gees van onrustigheid, ontevredenheid en onvergenoegdheid te bespeur in die fokusgroepe. Die fokus is op ingroep- en tussengroepgeskille. Tussengroepkompetisie en onderlinge blaam is aan die orde. Die kinders is ontevrede en energie word gespandeer aan beskuldigings van komitees wat nie hulle werk doen nie en ander wat weer die beste is. Die tema van hoëprofelleiers word aangedui as die eintlike doelwit, maar dit is asof daar 'n onsekerheid by die kinders bly. Die onderliggende vraag wat kollektief na vore kom is: Sal ek 'n hoëprofelleier word?

Die teenwoordigheid van die informele "cool" groep in die skool speel 'n rol in die uitkoms van verkiesings en aanwysings. Die groep ondersteun mekaar:

“Ja. Ek stem vir wie ek, ons beïnvloed mekaar en dit is daar waar as ‘n onderwyser nie by is met die stemmery nie, daar gaan dit heeltemal verkeerd. En dit is daar waar die komitees ... ”

Indien kinders nie aan die groep behoort nie, en daar ‘n sterk persoon is wat die werk van ‘n leier kan doen, sal die groep eerder sy eie lede ondersteun met die vorming van die formele subgroepe, naamlik die komitees:

“En as ons komitees kies, dan sê die vriende oukei, hulle gaan nou dieselfde komitees kies dat hulle almal vir mekaar kan stem. Sodat die een waarvan hulle die meeste hou, die voorsitter kan word. Dan het hulle almal dieselfde gekies en dan is hulle almal in dieselfde komitee, en hulle is nie eintlik mense wat werk en alles nie.”

Groepnorme van die “cool” groep is die dra van sekere klere, byvoorbeeld Roxy en Billabong; hulle moet kan vloek; hulle moet genoeg geld hê; met die beste soort skaatsplank ry; en hulle moet spesiale naam skoene dra. Die “cool” groep het kragtige informele invloed en beheer verskeie uitkomstes in die skool. Hulle het benaminge vir die “anti-cool” groep, soos *nerds*, *boffins* of *benny’s* genoem. Nietemin word sommige van hierdie kinders soms gerespekteer deur die “cool” groep. Dit is kinders met leierseienskappe, wat leer en presteer, of wat ‘n leier sal wees sonder om noodwendig gewild te wees. Sommige van die “anti-cool” groep kinders raak die objek van viktimisering. Die volgende aanhaling illustreer dit:

“ ... ja, want hy is half te bang om sy mening te lug en te sê, want baie keer word daardie kind ... Want pouses dan gaan hulle na die kind toe en hulle begin hom af te kraak en hulle begin hom te slaan en so. Dit het eenkeer gebeur, dit is hoe T ... sy neus gebreek het.”

Die verpligte rotasie van voorsitters is in sommige gevalle nie die ideaal nie, veral wanneer kinders wat geensins belangstel in die werk nie, in 'n komitee ingedeel is en vanweë die verpligte rotasie as voorsitter gekies moet word. Dit is tot nadeel van die komitee en die werk wat gedoen moet word, en ook tot nadeel van die kind wat in 'n posisie geplaas word waarvoor hy of nie gereed is nie, of nie wil wees nie. Voogde wat konstant ondersteuning bied en riglyne aan voogde verskaf is nodig om kontinuïteit in die komitee se werksaamhede te bied.

Aan die ander kant gebeur dit dat kinders wat in dieselfde komitee bly vanweë die vertroutheid met die werksaamhede van die komitee, nie die ander lede betrek nie. Die teenwoordigheid en betrokkenheid van 'n voogonderwyser blyk ook hier onmisbaar te wees:

“Daar is soos nou van die ander kinders wat laas keer voorsitter was, maar dan is hulle hierdie keer nie voorsitter nie maar sekretaris, en hulle is ook soos half, doen al die werk. En dan kan die kinders wat in die komitee is nie so baie ... En dan doen die vorige kwartaal se voorsitter in elk geval al die werk asof hy nog die voorsitter is.”

- **Beloning**

Hoe kinders beloon word blyk nie mooi uitgewerk te wees nie. Krediete word toegeken aan kinders op grond van onbekende kriteria. Dit blyk idiosinkraties toegeken te word en hang af van die voog wat betrokke is. Voogde is op verskillende wyses betrokke en heg op verskillende wyses waarde aan werk wat gedoen is en aan die konsep van beloning. Die persepsie is ook dat meisies makliker beloon word as seuns. Die konflikpotensiaal word deur die volgende aanhaling geïllustreer:

- “As jy vyf krediete het kry jy ‘n goue of silwer knopie en dan kan jy ‘n halfuur vroeër uitkom uit die skool uit.”
- “Party mense kry te veel krediete en party mense kan nooit krediete kry nie. Die meisies kry te maklik krediete en bitter min seuns het al gekry.”

By ‘n bepaalde komitee is die beloning gestaak. Daar was klagtes dat die voog van die komitee haar kinders onregverdig bevoordeel met krediete. Eenvoudige belonings het kinders iets gegee om voor te werk, en selfs om papiere op te tel was vir die kinders aanvaarbaar in ruil vir die beloning. Om die konflik te vermy is besluit om eerder die beloning van kinders wat hulle werk doen te staak:

Dogter: Die eerste kwartaal het ons sindelikeidskomitee altyd krediete gekry. Almal het krediete gekry. Toe dog ek “wow” dit is ‘n baie “nice”, dit is ‘n “cool” komitee. Toe wou ek gaan en nou is ek hier in en nog niks het gebeur nie!!

Ander dogter: Dit is omdat hulle juffrou is aangekla omdat sy vir hulle krediete gee en sy mag nie vir hulle krediete gee, soos as hulle papiere opgetel het nie. Nou mag hulle nie meer krediete kry nie.

- **Kriteria**

Populariteit word aangegee as die primêre rede om verkies te word tot voorsitter van ‘n komitee:

- “Want die kinders wil populêr wees. En hulle wil hê dat die populêre persoon moet van hulle hou. Dit is hoekom hulle vir die populêre persoon gaan”.

- “As jy nie populêr is nie dan gaan jy nie ‘n voorsitter word nie. Dit maak nie saak hoe swak jy in jou skoolwerk doen nie, en dit maak ook nie saak hoe die onderwysers jou haat nie. As jy populêr is dan word jy skoolraad.”
- “Meeste van die tyd. Die kinders, hulle soek iemand populêrs om, ek weet nie, om te dien as hulle voorsitter of iets. Dan is dit maar meeste van die tyd net dieselfde kinders wat oor en oor gekies word”.

Dit veroorsaak dat dieselfde voorsitters weer gekies word, wat dan outomaties na die skoolraad gaan. Dat leierskap as sodanig ‘n kriteria is om gekies te word, word sterk in twyfel getrek. Die herhalende kiesgeleenthede en die kleiner groepe waarin dit plaasvind, het die kinders onderling laat besef dat bekwaamheid, voorbeeldigheid, pligsgetrouheid, harde werk, om ‘n staatsmaker vir die onderwyser te wees, prestasie en leierskap ondergeskik is aan populariteit, bekendheid en aanvaarbaarheid onder die maats. Die gevolgtrekking word gemaak dat jy so hard kan werk as jy wil, maar as jy nie gewild is nie of nie vriende het om vir jou te stem nie, jy nie gekies sal word nie. Onder dogters is die persepsie dat indien sy nie die “looks” het nie, oftewel nie fisies aantreklik is nie, haar kans ook skraler is om gekies te word.

Die stemdinamika in die komitees word soos volg beskryf:

- Indien vriende saam in ‘n komitee is, stem hulle vir mekaar. Dit word deur sommige as onregverdig beskou, maar deur ander as ‘n strategie om die posisie te bekom. Indien jy nie vriende in ‘n komitee het nie, staan jy nie ‘n kans om voorsitter te wees nie.
- Indien vriende saam in ‘n komitee is, veroorsaak stemprosedures kwaai-vriendskap, veral as vriende sien dat daar nie vir mekaar gestem word nie.

- Wanneer die kind wat dink dat sy/hy verdien om gekies te wees as voorsitter, nie gekies word nie, is hy/sy kwaad vir die komitee, en neem die hele komitee kwalik. Dit skep 'n negatiewe krag in die komiteegroep, want 'n sterk kind se energie werk teen die groep.
- Lede van die “cool” groep in die skool is geneig om stemme te kry. “Cool” beteken die kinders is bekend/berug, daag gesag uit deur rammetjie met die vroulike onderwysers te wees, en is stout. Die kinders hou van die uitdagende gedrag van “cool” groep en stem vir hulle, want hulle het invloed.
- Maats stem vir die populêre kind want dit is vir hulle belangrik om die goedkeuring van die populêre binne die skoolopset te ervaar.
- Die informele subgroep teiken 'n komitee en sorg dat hulle as groep op die komitee kom. Onderling word daar besluit om vir 'n sekere maat te stem om hom op die skoolraad te kry. Dit was in hierdie geval 'n groep met 'n negatiewe gesindheid en die werking van die komitee is daardeur aan bande gelê.

Die kinders is verstommend eerlik en verskeie beskryf hoe hulle hulle bes gedoen het om die groep en onderwysers te beïndruk met die gedagte dat hulle dan gekies kan word. Om “leier” te wees bly amper 'n kollektiewe obsessie en is 'n kragtige denkbild van die kinders. Hulle vertel van hulle strategie om gekies te word as voorsitter van 'n komitee. Die speel-soet-strategie is die gewildste. Dit is om soos om engeltjie te wees sodat hy/sy gekies word; dit werk vir sommige. Die verkleurmannetjie of speel-die-leier-strategie word gebruik deur kinders te vermaan en sy/haar invloed positief op die groep gebruik, sodat die groep en die onderwyser dink hy/sy is oulik. Sodra hy/sy op 'n ander plek as in die klas is, keer die kind weer terug tot sy/haar normale self.

- **Onreg en dubbele standaarde**

Onregverdige aspekte van die nuwe model word rasideel deur groeplede gemotiveer. Sommige kinders is ontnugter en teleurgesteld. Die verwagting is geskep dat alle kinders die geleentheid gaan kry om leiers te wees. Leiers binne die skoolkonteks beteken steeds om 'n spesiale posisie te kan beklee. Binne hierdie skool beteken dit om op die skoolraad en dagbestuur te wees. Dit word gestel dat leiers net sowel gekies kon gewees het, want die rotasie van leiers vind nie plaas soos belowe is nie. Dieselfde dogter en seun is byvoorbeeld vir die tweede keer as hoofleiers of voorsitter van die dagbestuur gekies. Talle soortgelyke voorvalle kom voor. Daarom is daar talle kinders wat dink dat hulle ook die werk van die skoolraad en hoofleiers sou kon doen en graag wil doen, maar die belofte is verbreek. Somtyds is die fokus nie sodanig daarop om die posisie van byvoorbeeld dagbestuurvoorsitter te wil hê nie, maar die meeste kinders met aspirasies sou byvoorbeeld ook die vlag wou stryk, of die saalopening wou waarneem. Die erkenning wat deur die kinders van die skool sowel as deur onderwysers gegee word aan kinders wat die posisie het, ontgaan nie die verontregte party nie.

Die opinie is uitgespreek dat beloftes deur die skool verbreek word en dat die skool aan die kinders gejoj het:

- “Die kinders wat in die skoolraad is, mag nie weer in die skoolraad wees nie. Op die vergadering het hulle dit gesê. My ma was ook daar gewees.”
- “Dit het al gebeur dat twee keer na mekaar is dieselfde meisie hoofmeisie. So, almal kry nie regtig 'n kans nie want dieselfde kinders word oor en oor gekies.”
- “Tien van die kinders wat laas kwartaal in die skoolraad was is nou weer in die skoolraad.”

Dit word as onregverdig beskou omdat die meeste van die kinders uiteindelik nie 'n geleentheid sal kry om op die skoolraad te dien nie, of op die dagbestuur te wees, soos belowe is nie. Die bestuursplan word as onbetroubaar beskou en die belangrikheid wat aan leiers gegee word, word deur sommige letterlik afgelaag en met minagting bejeën.

Sekere kinders stel nie belang om op komitees te dien nie en het geen aansoekvorm ingevul nie. Hulle word dan klaarblyklik geplaas in 'n komitee, soos die mediakomitee. Omdat van die kinders gewild is, is hulle as voorsitter gekies en beland so op die skoolraad. Dit is onverstaanbaar en pas nie in by die sogenaamde demokratiese aard van die model nie.

Die dilemma word gestel dat sommige kinders geen werk doen op die komitee nie en verwag dat hulle as voorsitters/leiers gekies moet word. Aan die ander kant is daar kinders wat hard werk, maar nie gekies word as voorsitters/leiers nie en ook nie die erkenning kry nie. Dit word as hartseer en onregverdig beskou dat selfs hierdie belowende model nie die kind met voor die hand liggende goeie eienskappe akkommodeer nie. Die kinders voel magteloos om die probleem op te los. Dit word aangedui dat hulle nie seggenskap het om dit op te los nie.

Aan die een kant word aangedui dat die Departement van Onderwys die model bepaal het; aan die ander kant word aangedui dat die skool dit self beplan het. Daar word soms aktief na 'n sondebok gesoek, maar dit moeilik om te identifiseer. Magteloosheid word ervaar, maar dit is moeilik om te besluit vir wie om kwaad te wees. Die komplekse samestelling van die model maak dit moeiliker vir kinders om hulle emosies te projekteer. Projeksies kan in die nuwe model nie liniêr en simplisties op "leiers" of "nie-leiers" gemaak word nie. 'n Groter kompleksiteit van dinamika is ingebou in die komiteemodel. Daar is tien formele subgroepe geskep, wat tientalle nuwe kommunikasielyne in die sisteem beskikbaar maak. Verder is die groepe nie rigied saamgestel vir 'n volle jaar nie. Die groepe is buigsaam in die sin dat nuwe lede bykom en oues

uitgaan. Dit maak die konsep van leierskap meer vloeibaar en projeksies is minder rigied, omdat leierskap nie net in een groep gesetel is nie, maar in almal. Nogtans word projeksies steeds gemaak, hoewel meer subtiel:

“Die komitees is almal ‘up and waned’ oor van die ander komitees wat nie hulle werk doen nie, maar hulle self doen nie hulle werk nie. En dit is nog 'n helse storie van kinders wat ander kinders blameer, en hulle self is skuldig aan hulle klagtes.”

Aan die een kant voel sommige kinders dat hulle “ ‘n kans gehad het en homself kon bewys” deur ‘n komiteelid te wees en daar deur toegang tot die gesogte leiersposisies gehad het. Hulle moet dus hulleself blameer. Aan die ander kant ontwikkel die besef, weliswaar in gefragmenteerde argumente, dat dit nie eintlik saak maak hoe ‘n oulike kind, goeie leier of bekwaam jy is nie; daar is steeds onoorkombare hindernisse om die “pie in the sky” te bekom:

“Dit hang af of baie kinders jou ken. As baie kinders jou ken dan is jy populêr. As min kinders jou ken dan weet hulle nie eers wie jy is nie. Dan is jy nie baie populêr nie.”

Die uiterste voorbeeld is die dogter wat haar ergste misnoeë en verontwaardiging teenoor die model en die skool as geheel letterlik uitroep as sy verwys na haar beste vriendin wat op die jaareindfunksie van die skool as “staatmaker van die jaar” aangewys is, maar nie as hoëprofielleier gekies is nie. Dit is ‘n kontradiksie in terme en totaal onverstaanbaar en belaglik. Dit wat deur die bestuurspan en skool voorgehou word as die waardes van leierskap, hou nie stand met die hierdie uitkoms nie. Hierdie paradoks is die metafoor van die laerskool se leierskapmodelle:

“Die helfte van daai kinders verdien nie om ‘n hoëprofielleier te wees nie. En hulle het gesê almal gaan ‘n kans kry om ‘n leier te wees. Daar mag net een kind in die skoolraad wees, maar daar was ‘n kind wat van die begin tot die einde van die jaar op die skoolraad was en goed. En nie almal het ‘n beurt gekry soos wat hulle ons belowe het nie. En die staatmaker van die jaar is nie 'n leier nie. Nou hoe werk dit?”

Sommige kinders wat in skoolraad en dagbestuurposisies gekies is voel verantwoordelik en skuldig teenoor hulle maats. Hulle weet hulle is wederregtelik, teen die belofte van die sisteem, gekies, en voel ongemaklik daaroor. Sommige wil graag afstand doen van hulle posisie in die skoolraad en/of dagbestuur, maar kan niks doen om dit te verander nie. Die bestuurspan is deur ‘n paar besorgde kinders genader oor die aspek van onregverdigheid, naamlik dat daar nie by die onderneming gehou word nie, maar daar is aangedui dat die gekose kinders moes bly in hulle posisies omdat die komitee hulle gekies het. ‘n Alternatiewe voorstel was om te staak om die aandag van die bestuur daarop te vestig. Die saad van revolusie en aktivisme is in hierdie gevoelens te bespeur:

“Al hoe ons dit kan verander is om te ‘strike’ maar ons kan dit nie doen nie!”

Kinders noem dat hulle opinies wat gevra word, maar indien ‘n opinie gegee word, sê die onderwyser deur sy gedrag aan die kind om sy mond te hou en tevrede te wees. Die volgende aanhaling illustreer die ontevredenheid van ‘n kind in hierdie verband:

“Hulle vra vir ons op papier, skryf vir ons wat julle hiervan dink, maar as ons vir hulle wil sê, dan sê hulle vir ons: man hou jou mond en wees tevrede.”

Daar kan tereg gevra word oor die implikasie van sodanige gesindheid. Die bestuurspan kon nie of het nie kans gesien om die foute wat ingesluit het reg te maak. Die kinders het 'n aanduiding gehad van wat verantwoordelik was teenoor hulleself, hulle maats en die geïmplementeerde model, maar hulle stem is nie gehoor nie.

Dit blyk dus dat 'n deel van die onreg nie noodwendig net in die model geleë is nie, maar ook in die feit dat die speelveld deur die jaar verander het. Reëls en ondernemings is nie deur die skool se bestuurspan nagekom nie. Kinders is herkies as voorsitter en op die dagbestuur en daar is byvoorbeeld nie in die derde kwartaal nuwe komitees en voorsitters gekies nie, omdat die kwartaal te kort is. Die verandering is unilateraal aangebring sonder om kinders te raadpleeg of dit te verduidelik. Dit is 'n minagting van prosedures wat 'n bepaalde gesindheid ontlok by sekere kinders van "as hulle die reëls kan oortree hoekom dan nie ons nie". Indien reëls vir die aanstel van magshebbers in 'n land byvoorbeeld sodanig sou verander, sou daar anargie geheers het.

Daar is verskuilde voorregte vir die voorsitters van komitees. Hulle kon byvoorbeeld hulle bakkies behou terwyl gewone komiteelede dit moes inhandig. Dit impliseer dat daar tog spesiale waarde daaraan geheg word deur die besluitmakers in die skool. Voorsitters het ook ander voordele gehad wat die gewone komiteelede nie gehad het nie, soos om klasse vroeër te verlaat om sekere dienste te doen, om take te verrig wat vir hulle gereserveer is, en om noodwendig 'n sekere hoeveelheid van erkenning op grond van hulle posisie te kry wat ander kinders ontwyk het, al was hulle deel van die span.

Die probleem van die onreg bly. Dit is kompleks en kan nie binne die raamwerk van 'n leiermodel opgelos word nie. Kinders wat byvoorbeeld vrywillig werk in die kantoor kry debiete as hulle laat kom, maar die leiers kry nie debiete as hulle laat kom nie. Die leiers se werk word

op 'n ander manier geïnterpreteer as die gewone leerder se werksaamhede in die skool. Die leierstitel sanksioneer dat hulle mag laat kom, oftewel dan sekere voorregte het:

“Ja, dit is kinders wat daar wou wees en hulle het dit geniet om dit te doen. En nou as die skoolraad dit doen, en ek was eenkeer te laat vir my klas omdat ek boeke in die kantoor gehelp bind het, toe sê die meneer vir my: ‘Dit is goed dat jy die skoolraad so help,’ maar toe gee hy nog steeds vir my ‘n debiet. Omdat ek nou die klas gemis het ... , maar as die skoolraad werk en laat kom, kry hulle nie ‘n debiet nie.”

Kinders dink dit is nutteloos om oor die onregverdigheid te gaan kla. Hulle sal byvoorbeeld eerder die debiet verduur as om na die skoolhoof te gaan om die debiet van hulle naam af te haal. Die ervaring is dat indien die onreg via die onderwysers en/of direk met verantwoordelike maats aangespreek word, die gevolge te veel is vir die kind om te dra. Daar volg die werklikheid en moontlikheid van spot, viktimisering en om geïsoleer en uitgestoot te word. Hoe die frustrasie en woede van sulke kinders hanteer word, is nie duidelik nie. Logika wil tog hê dat dit êrens in die skoolkonteks of in kinders se persoonlike verhoudings moet figureer:

Dogter: Behalwe as jy nou regtig ernstig is en jy gaan na Meneer X toe en sê vir hom: “Ek het my werk gedoen en toe gee die meneer vir my ‘n debiet.”
Maar wie sal dit nou doen?

Onderhoudvoerder: Met ander woorde jy sal dit nou nie doen nie?

Dogter: Nee, ek sal dit nie doen nie.

Onderhoudvoerder: Hoekom sal jy dit nie doen nie?

Dogter: Want, dit is mos ... (sy lag en huiwer).

Ander dogter: Dit is simpel.

Seun: Nie vir sulke onnodige goeters nie.

Belewenisse van onregverdigheid en praktyke van magsmisbruik loop hand aan hand. Daar is verskeie verwysings daarna dat die leier sy/haar posisie tot eie voordeel en dié van vriende gebruik. Sommige leiers gebruik hulle outoriteit en mag om geleenthede vir hulleself en vriende te skep. Daardeur word die titel van leier gebruik om bevoorregting daar te stel. Sommige voorsitters gebruik hulle posisie om die belangrikste take op hulle te neem om te verseker dat hulle die oog vang, om later as hoëprofielleier gekies te word. Sommige onderwysers gebruik hulle posisie om eensydig 'n werk wat hoog geag word, slegs aan voorsitters toe te ken. Die res van die kinders is kwaad hieroor. Dit word ervaar asof die meneer hulle nie vertrou met wat eintlik 'n eenvoudige werk is nie:

Jy kon nie sê: juffrou kan ek haar gaan help om die stoele reg te pak in die saal nie, want dan sal sy sê: nee, dit is die leiers se werk. En as jy die juffrou sou vra om die paaltjies te gaan regsit op die rugbyveld, sal sy nog steeds, sal dit nog steeds die leiers se werk wees.”

Seun: Hier is kinders wat ... soos ons is ... ek is in die funksiekomitee. Ons moet die saal regkry. Dan is daar 'n meisie ... dan is daar mense wat elke dag, elke week alles wil doen en niemand kans gee om iets te doen nie. Onderhoudvoerder: En wat doen dit aan die ander kinders?

Seun: Dit maak dat ander kinders uit voel en dat niemand na hulle wil luister nie.

Dogter: Hulle nie beurte kry nie ... (praat baie saggies).

Dogter: Ander ook nie beurte kry nie. Sê nou maar soos met die truprojektor ... ”

Die aspek van geslag van die kinders is ook ter sprake. In sommige komitees is daar meer dogters as seuns, maar dan moet 'n seun verkies word wat voor die hand liggend nie opgewasse is om die taak te doen nie. Die vraag word gevra:

“Hoekom moet seuns dan gekies word, hoekom nie eerder meisies kies wat belangstel nie?”

Die antwoord word self deur die groep verskaf:

“Anders is daar 'n ongelyke getal dogters en seuns in die skoolraad.”

Die beperking op watter geslag voorsitters moet wees blyk as problematies ervaar te word en kan inperkend wees ten opsigte van die funksionering van die komitee.

- **Terminologie**

Die woorde *leier*, *hoofleier* en *leierskap* moet verkieslik uit die skool verdwyn:

- Mnr X: “Ek dink die woord *leierskap*, soos netnou genoem, moet dalk weggevat word. Ons kan dalk net sê dit is kinders wat ons geïdentifiseer het deur die jaar, maar dan moet jy dit koppel aan 'n eienskap, dan kan ons die eienskappe opnoem.”
- Mnr Y: “So die woord *leiers* dink ek nie gaan enigsins ter sprake kom nie. Eers aan die einde van die jaar praat ons van leiers – dan sal ons sê – hier is ons hoëprofielleiers, maar gedurende die jaar praat ons van komiteevoorsitters,

komiteelede en die skoolraad. En dan gaan dit oor dienslewering eerder as leierskap.”

So 'n ideaal is egter nie moontlik met hierdie model nie, want kinders is steeds hiërargies oor ander kinders aangestel, al is dit onder die dekmantel van diens wat gelewer word. Die onderwysers en die kinders self hanteer die verskillende groepe (skoolraad en dagbestuur) asof hulle onderskeidelik die leiers en hoofleiers is:

- “Daar is in die skoolraad weer twee voorsitters en twee ondervoorsitters gekies. Die kinders is dan ‘basically’ die leiers.”
- “Hulle maak dan die dagbestuur uit en dit is maar die hoofleiers. Dit is die hoofseun en die onderhoofseun en daardie goeters.”

Die proses verloop soos volg. Die hele groep graad 7-leerders word verdeel in komiteelede, komiteevoorsitters en skoolraad- en dagbestuurlede. Met die indeling het die bestuurspan 'n kragtige lopie uitgeoefen om die woord *leier* te vervang met die funksionele terme. Die hiërargiese aard van die struktuur van die leierskapmodel het egter gou meegebring dat die skoolraad en dagbestuur spontaan beskou word as die skool se leiers. Die bedoeling is dat die hoëprofielleiers aan die einde van die jaar aangewys word. Dit sal die graad 7-leerders verdeel in hoëprofielleiers en “geen naam”-kinders:

“Ja, want aan die een kant moet die ou die hele jaar sy goeie voetjie voor sit om in die skoolraad te wees of leier te wees. En aan die ander kant ‘suck’ dit want jy moet baie diens doen, dit is al.”

Die semantiese gimnastiek word ontmasker in die strukturele oneerlikheid in die model, naamlik om gelykheid as doelwit te stel binne 'n hiërargiese struktuur. Dit blyk onversoenbaar te wees. Die kinders reageer op die ongelykheid/hiërargie wat hulle waarneem en ervaar.

- **Kompetisie**

Intense kompetisie is aan die orde van die dag tussen sekere kinders om die gesogte voorsitter- en dus skoolraadtitel te kry:

- “Net omdat sy nie populêr is nie, sê almal: ja maar jy gaan nooit 'n kans kry om voorsitter te wees nie.”
- “Hulle sê vir my ek gaan nooit 'n voorsitter wees nie, want ek is nie populêr nie.”

Die titel *voorsitter* behou die sterk assosiasie met die woord *leier*. Die kompetisiegees ontvou in 'n tragiese drama indien stemprosedures verkeerd loop, en ouers gryp in om hulle kinders te help om hulle “regmatige” titel te kry.

- **Interpersoonlike en bestuursvaardighede**

Daar word hoë eise gestel aan die vermoëns van voorsitters en voogde om te kommunikeer met hulle lede en om inligting effektief te laat vloei sodat alle lede ingelig is. Dit blyk of die afwesigheid van hierdie vaardigheid dikwels konflik veroorsaak het. Die volgende aanhaling illustreer die kommunikasiedilemma:

- “Hier is nou ‘n baie interessante ding nou op die oomblik besig. Ek is voorsitter van die skoolraad. Ek hoor nou daar word ‘n sokkie gereël deur my komitee, en ek het nie eers daarvan geweet nie.”
- “Daar is nie eers ‘n vergadering om te sê oukei jy skuif nou daarnatoe en jy daarnatoe nie.”

Gebrekkige interpersoonlike en bestuursvaardighede skep konflik tussen kinders. Van voorsitters word verwag om hulle komitees te motiveer, te bestuur, te beheer, opdragte te gee, vergaderingsprosedure toe te pas, en idees te skep. Die afwesigheid van die komplekse vaardighede skep konflik en ongelukkigheid. Van dagbestuur en voorsitters word verwag om hulle komiteelede te dissiplineer en aan te spreek indien take nie na wense uitgevoer word nie. Dit gaan gepaard met verwyte en wedersydse blamering tussen die kinders. Delegeringsvaardighede is nie aangeleer nie en voorsitters “doen al die werk” of “neem die komitee oor”. Die oordeelsvermoë van die kinderleiers laat soms verstaanbaar veel te wense oor. Wat reg en toepaslik vir die geleentheid is, is nie altyd so duidelik nie en perspektiewe van volwassenes is nodig om uitkomst en oplossings te genereer:

“Verlede kwartaal was ek in die kultuurkomitee. Daar was ‘n ding wat ons elke Vrydag, daar moet drie mense wees wat iets opvoer in die saal terwyl ons sang het. Ons het probeer om dit te reël maar dit realiseer nooit nie.”

5.5.2.3 Intrapsigiese fasette

Onder die intrapsigiese fasette wat by die fokusgroepe geïdentifiseer is, was verwagtings die prominentste. Die kinders het naamlik sekere verwagtings gehad oor die model. Die verwagtings is geskep deur die bestuursplan met die bekendstelling van die nuwe

leierskapmodel aan die kinders, en in 'n vergadering met die ouers. Die model is soos volg voorgestel:

- Daar is 8 komitees. Elke graad 7-kind kan in die begin van die jaar op vrywillige basis aansoek doen om op drie komitees te dien in volgorde van voorkeur. Die kinders sal dan deur die bestuurspan aan 'n komitee toegewys word.
- Elke komitee kies sy eie 2 voorsitters en 2 ondervoorsitters. Die voorsitters van die komitees mag net deur die kinders gekies word, nie deur die voogonderwysers nie, sodat dit 'n demokratiese verkiesing is.
- Die 2 voorsitters van elke komitee vorm die skoolraad.
- Die skoolraad kies 4 kinders uit hulle geledere, wat die dagbestuur vorm.
- Dit is 'n vrywillige model. Slegs die kinders wat belangstel doen aansoek om op 'n komitee te wees.
- Die proses word vier keer deur die jaar – elke kwartaal – herhaal. Voorsitters mag nie herkies word nie. Elke komitee moet elke kwartaal nuwe voorsitters en ondervoorsitters kies. Die skoolraad sal ook dan elke kwartaal nuwe lede hê en die dagbestuur van die skool sal ook elke kwartaal wissel. Dit sal so gedoen word sodat elkeen 'n redelike geleentheid kry om 'n leiersposisie te beklee. Die verwagting is baie sterk dat elkeen 'n geleentheid sal kry om hom- of haarself te bewys as leier of 'n geleentheid sal kry om gekies te word as 'n leier.
- Elke kind kan weer vir dieselfde of 'n ander komitee aansoek doen vir die nuwe kwartaal.
- Daar word wegbeweeg van die “leiertradisie” na 'n “samenwerking-en-diensleweringtradisie” waar almal gelyk is. Daar sal slegs komitee-, voorsitters-, en dagbestuurslede wees vir taakdoeleindes. Die gedagte is oorgedra dat al die graad 7-

leerders gelyk sal wees en dat geen leiers gekies word nie. Slegs teen die einde van die jaar sal hoëprofielleiers gekies word.

- Aan die einde van die vierde kwartaal sal die hoëprofielleiers deur die kinders en onderwysers gekies word. Die hoëprofielleiers is kinders wat hulle onderskei as leiers en volgens die onderwysers hulleself deur die loop van die jaar bewys het as kinders met leierspotensiaal. Hulle sal beskou word as die werklike leiers. Die hoëprofielleiers word deur die graad 5-, 6-, en 7-leerders en -onderwysers volgens 'n demokratiese stemprosedure verkies. Die leerders en onderwysers se stemme dra gelyke gewig. Sommige leerders verkeer onder 'n wanindruk en plaas hulle hoop daarop dat slegs die onderwysers aan die einde van die jaar die keuse sal maak. Die aanname word gemaak dat onderwysers die vermoë het om die werklike leierspotensiaal van elke kind raak te sien, en dat hoëprofielleiers dan daarvolgens aangewys sal word.

5.5.2.4 Interpersoonlike fasette

Interpersoonlike fasette wat hier van belang is, is die interaksie tussen kinders en ouers, vriendskappe en die rol van voogde. Elkeen van hierdie aspekte word hieronder nader ondersoek.

- **Ouers**

Die inmenging van ouers namens hulle kinders om leierskapposisies te bekom, het 'n fenomenale impak op die kollektiewe bewussyn van die groep gemaak. Elkeen van die eerste graad 7-fokusgroepe verwys na sodanige voorvalle. Die persepsie is dat ten minste een kind se ouers ingemeng het of gekla het oor prosedures nadat die kind nie ingestem is as voorsitter van 'n komitee nie. Nadat die ouers ingetree het is stemming herhaal en die betrokke kind is

ingestem as voorsitter en as skoolraadlid. Dit wil vir die kinders voorkom dat indien ouers invloed het, dit help om as leier gekies te word. Die voogde wat afwesig was tydens die verrigtinge het volgens kinders ook nie verweer teen die invloedryke ouers nie, aangesien die onderwysers eerder die ouers glo as die kinders self wat in die vergadering was terwyl die stemming plaasgevind het. Dit is 'n voorbeeld van tot watter mate klaarblyklik eenvoudige handeling kan verkeerd loop en verreikende gevolge kan hê. Drie ander voorvalle, met volledige situasiebeskrywings, word aangehaal waar ouers geskakel het met komiteevoorsitters en hulle vermaan het oor hulle werkswyse. Daar is ook 'n geval waar die komitee die voorsitter gerepudieer het omdat hy nie betyds was om sy werk te doen nie, maar dan na willekeur aan die komitee opdragte gegee het. In die besondere geval het die voorsitter se ma saam met die onderwyser met die komitee vergader en die komitee geroskam omdat hulle nie saam met haar voorsitterseun werk nie. Die ouer was nie bereid om te luister na die komitee se verduideliking dat haar seun eintlik nie sy werk doen nie. Die komitee se respek vir die voorsitter was as gevolg van hierdie optrede daarmee heen. Hulle voel ook verontwaardig teenoor die onderwyser wat net die ma 'n kans gee om haar saak te stel. Sommige ouers het komitee lede gebel en oor die telefoon uitgetrap of persoonlik ingemeng in kinders se onderlinge konflikte in skoolkonteks. Dit is gedrag wat buite die grense van die ouer se verantwoordelike sfeer is. Die skool het die onderskeie kinders nie beskerm nie, alhoewel die outoriteit van die voorvalle bewus was. Kinders was verstom en oorweldig deur die gebeure:

Dogter: Jy kry nie 'n kans om jou kant van die storie te vertel nie, want die ouers glo hulle kinders. Ek bedoel dit is jou kind. Jy dink dan al hierdie ander kinders is sulke "low life" goed wat soos niks maniere het nie, en wat niks werd is nie. En jou kind doen alles reg en die ander kinders doen alles verkeerd.

Groep: Ja.

Dogter: Maar dit is eintlik anders om. Want soos die kind eintlik die goed verkeerd doen en dan sien jy dit nie.

Onderhoudvoerder: Goed. Dit was vir drie van julle baie sleg gewees, waar ouers ingekom het en eintlik julle lewe omgekrap het?

Seun: Nee, vir Pieter. Dit is eintlik net ek, hy en meneer wat daarvan weet. Want toe hy het hy sy ouers, sy ma gaan bel dat ons hom vals beskuldig. Toe kom sy ma skool toe. Toe soek meneer 'n vergadering met ons vier voorsitters. Toe kom sy ma daar aan en toe trap sy ons uit oor alles, maar ...

Onderhoudvoerder: Julle vier, die onderwyser en sy ma was saam, en toe trap sy julle uit? Wat het sy gesê?

Seun: Ja. En toe sê sy ons moet ons gatte in rat kry en begin werk ... (hy lag verleë). Dit is nou soos sy dit gesê het. Maar toe sê ons vir die tannie ons werk maar hy kom eers tien voor agt elke keer daar aan. Toe kook sy nou eers en trap ons nog erger uit en skree op ons, toe gaan Pieter saam met haar huis toe. Die volgende dag hou ons toe vergadering en toe begin hy sommer weer met sy streke.

Dogter: Ja, want dit was nie haar beurt volgens die lys nie. En toe bel sy haar ma en toe sit sy haar ma ... Toe bel sy haar ma en toe raas haar ma met my. Toe sit sy haar ma op die foon sodat haar ma met my raas. Onderhoudvoerder: Hoe bedoel jy sy sit haar ma op die foon. Het sy haar telefoon vir jou gegee? Dogter: Ja, sy het haar foon vir my gegee en toe skree haar ma op my. Onderhoudvoerder: Wat het die tannie geskree?

Dogter: Sy het gesê sy is moeg vir hierdie skool se katterigheid, en as ek nie vandag ophou nie dan kom sy skool toe. En toe wou ek nog vir haar verduidelik dat ons 'n lys het en dat dit nie is asof ons vir Marie afskeep, en sy niks werk kry nie. Sy doen eintlik meer my werk as wat ek kans kry om dit te doen. Ek

het net sover gekom om te sê “maar”, toe sê die tannie vir my: “Nee, jy luister nou vir my dogtertjie, en as jy vir jou ouers hiervan wil vertel, sal ek bly wees om met hulle te praat oor jou gedrag.”

- **Vriendskappe**

Die kwessie van vriendskappe wat onder onnodige spanning geplaas word blyk nie so prominent te wees nie, alhoewel daar sprake daarvan is by verskillende vriendepare. Dit is eerder die gevolg van die rigiede toepassing van kleinlike reëls soos byvoorbeeld maats wat nie saam op dienspunte mag staan nie. Daar is groter wisseling tussen dienste vanweë die ingeboude rotasiemodel. Die skep van verskeie leierskapsubgroepe verlig die druk op vriende. Natuurlike vriendskapgroepe is nou beperk tot 10 subgroepe wat deur die nuwe model voorsien is om as ‘n vriendskapentiteit opgeneem te word. Die verdeling tussen groepe is minder rigied.

- **Rol van die voogde**

Voogde is veronderstel om teenwoordig te wees op komiteevergaderings. Die wyse van betrokkenheid verskil: sommige voogde is oorbetrokke en neem alles in eie hande terwyl kinders net sit en kyk wat gebeur, of hulle is te min betrokke en daag nie by vergaderings op nie en stel min of glad nie belang in die funksionering van die komitee nie. Sommiges handhaaf egter die regte balans ten opsigte van betrokkenheid:

Dogter: Hulle stel ‘n hoof of ‘n onderwyser aan wat by ‘n komitee, waar ons, by die komitee ... (word in rede geval deur ‘n seun).

Seun: Maar dit werk ook nie altyd nie. Party van die onderwysers is net reg betrokke, ander is te min wat nie die kinders soort van help nie, en ander is weer te

betrokke wat heeltemal alles oorvat en die kinders sit daar en kyk wat gebeur.

Die teenwoordigheid van voogde op komiteevergaderings blyk essensieel te wees vir die suksesvolle uitvoer daarvan. Die suksesvolle en korrekte stemprosedures moet onder die voog se toesig plaasvind. Die volgende aanhaling illustreer dit:

“Ons beïnvloed mekaar en dit is daar waar as ‘n onderwyser nie by is met die stemmery nie, daar gaan dit heeltemal verkeerd.”

Die kinders is dit eens dat betrokke voogde ‘n plesier is en dit maak die komitees lekker, veral as die voog geesdriftig is en hou van wat die kinders wil doen. Dit blyk nie ‘n buitensporige verwagting te wees wat die kinders stel nie.

Die suksesvolle komitee is beïndruk met hulle voog. Die voog is bekwaam om die kinders aan sy kant te kry en ‘n werkende groep te skep. Hy is altyd teenwoordig en sorg dat die komitee besig bly, al is dit net om hulle eie sosiale geleentheid te reël.

Dikwels gebeur dit egter dat voogde afwesig is by vergaderings. Die gevolg is dat die vergadering verdaag sonder dat enige iets gebeur. Dit stel kinders teleur en hulle voel ‘n mislukking. Die kinders se eie pogings om sekere reëlings te tref slaag nie, by gebrek aan outoriteit en volwasse ondersteuning. Somtyds is die kinders moedeloos en weet nie meer hoe om die situasie reg te stel nie:

- “Soos ons komitee, daar is nie regtig iets wat ons kan doen nie, want daar is nie debatte of iets wat gereël kan word nie. As ons nou ‘n vergadering het dan sal die

onderwysers nie daar wees nie. Dan sal hulle net vir ons sê; ons moet nou maar gaan.”

- “Soos met party vergaderings, die meeste, is van die onderwysers nie eers daar nie. So, dan het mens nie eers beheer oor die kinders nie. Jy staan daar voor en niemand luister eers vir jou nie en jy mors net jou tyd.”

Dit blyk dat sommige voogde swak ingelig is oor prosedures en hoe die model veronderstel is om te werk. Die kinders buit die situasie uit deur die voog inligting te gee wat tot hulle eie voordeel sal strek. Dit lei tot prosedures wat onregverdigheid en ongelukkige kinders ten gevolg het. Die volgende aanhaling illustreer dit:

“Ons het na die vergadering gegaan, toe het die juffrou nie eers geweet party kinders mag nog op die komitee dien nie ... Want sy het alles geglo wat ons gesê het. Party kinders praat nie altyd die waarheid nie.”

Die afwesigheid van voogde word deur die kinders geïnterpreteer as ‘n gebrek aan belangstelling. Die voogde word gemis deur die kinders. Soms is daar ‘n algemene gevoel van sukkel en onsekerheid. Hulle moet gaan vra vir hulp en kry soms ambivalente reaksies van die voog. Sommige voogde laat die komitee aan hulleself oor – dit gebeur soms dat kinders op die verkeerde manier reëlings tref en take uitvoer, en dan daarvoor raas kry. Die voog is teenwoordig op die vergadering waar besluit word wat gedoen moet word, maar nie teenwoordig by die uitvoering nie. Die gevolg is dan dat dinge soms skeefloop. Die opinie is dat indien die voog teenwoordig sou wees, minder reëlings verkeerd sou gaan, minder goed sou breek en wegraak en dat daar beter organisasie en minder konflik tussen die kinders sou wees:

- “Nee, en dan doen ons dit verkeerd en dan kry ons raas. Maar die onderwysers het nie vir ons gesê hoe dit gedoen moes word nie.”

- “Die hoof is nie baie betrokke nie. Hulle gee nie regtig om vir die kinders se behoeftes nie.”
- “Maar nie soos om as ons werk moet doen nie, dan is hulle nooit daar nie. Dit is maar net die voorsitters wat daar is. Hulle is nooit daar nie. Hulle is nie regtig betrokke daar by ons nie.”

Die teenwoordigheid van die volwassene het 'n behoudende funksie in 'n groep kinders. Die afwesigheid en onbetrokkenheid van sommige voogde bring mee dat kinders katterkwaad aanvang of uit beheer raak. Sekere lede van die groep probeer werk en ander doen katterkwaad. Dit lei tot konflik onder die kinders. Die leiers speel ook saam; hulle is per slot van sake ook net kinders. Die leiers is deur die kinders gekies; nie deur die onderwysers nie. Dus moet leiers se maats meesal saam met hulle in die komiteegroepe werk. Dit is dan moeilik vir die leiers om nie ingetrek te word by die pret van hulle maats nie. Die informele maatstruktuur is sterker as die formele outoriteitverhouding wat die voorsittermodel meebring. Onderwyserteenwoordigheid is noodsaaklik vir die regverdige en gemaklike verloop van sake tussen kinders. Voogde mag nie lui wees of besig wees met ander goed nie; hulle werk is om 'n klimaat skep waar gewerk kan word. Die volgende aanhalings is hier van toepassing:

- “As die onderwysers meer betrokke wil wees dan sou ons nie voorsitters en ondervoorsitsters nodig gehad het, om vir ons te sê wat om te doen nie. Dan sou die onderwysers vir almal 'n regverdige beurt gee.”
- “Ek dink as hulle meer betrokke was, veral by die vergaderings sou die kinders meer geluister het en meer aandag gegee het aan die voorstelle wat gemaak word. Want soos ek was laas kwartaal voorsitster en dan luister hulle nie vir jou nie. Want dan moet jy vir hulle skree want jy kan nie ... want dan moes jy goeters gereël het vir 'n sportdag of iets, en dan wil hulle nie vir jou luister nie. En dan kom

hulle in elk geval nie daardie dag nie. Maar ek dink as die onderwysers daar is en presies vir elkeen kan sê waar hy is en net beheer oor die kinders kan hê sodat hulle ons kan hoor as ons praat ... ” (ander dogter val haar in die rede). Ander dogter: “Ons werk makliker kan maak.”

5.5.2.5 Voorstelle en kommentaar

Die komitees en take wat komitees uitvoer is belangrik vir die skool. Leerders beseft dat die skool nie kan funksioneer sonder sy lede – dit is alle kinders – se samewerking en bereidwilligheid om te help nie. Die instelling van die skoolraad en dagbestuur word as die probleem geïdentifiseer. Kinders streef daarna om daarop te dien want dit word steeds beskou as die elite posisie van die skool. Uit die dagbestuur se eie geledere word voorgestel dat die komitees behou word en werksverdeling gedoen word, maar dat die skoolraad en dagbestuur nie funksioneer nie. Indien die hiërargiese strukture en aktiwiteite verwyder word, kan elke kind in die bestuurstrukture gelyk wees. Komiteevoorsitters kan steeds gekies word om die werk van die komitee te help organiseer en te koördineer, maar die posisie moet nie uitgesonderd word as 'n statusposisie nie.

Die opinie dat daar nie leiers hoef te wees nie, omdat enige iemand mos kan help, sluit hierby aan. Die volgende opmerkings illustreer hierdie gesindheid:

- “Hulle noem hulle maar net leiers. Maar enige iemand kan mos nou maar help. Dit hoef nie 'n skoolraadslid te wees nie. Dit kan kinders wees wat gewoonweg is. Want ek weet die skolierepatrolie is mense wat daar wou staan. Mense wat daar wil wees.”

- “Ja, kinders wat briewe help bind en so aan in die kantoor. Dit is kinders wat daar wou wees en hulle het dit geniet om dit te doen.”

Die fokus is hier dan op 'n samewerkingsklimaat deur kinders wat gewillig is om te help. Die voorbeeld van die skolierepatrollie en eenvoudige administratiewe take word genoem. Dit is gewoonlik veeleisend en harde werk en pas selde by die statuur van prestigeleiers. Dit is gewone kinders wat bereid is om elke dag sy/haar deel te doen. Sodra die sogenaamde leiers betrokke raak by die take, loop dit skeef, veral as die leier aangestel word oor ander kinders in 'n toesighoudende of verantwoordelike rol.

Die algemene opinie is dat die spanwerk lekker is en goed werk, as almal net gelyk is en niemand gekies is om oor ander toesig te hou nie. Die teenwoordigheid van 'n volwassene word as noodsaaklik beskou.

Aansluitend by die samewerkingvoorstel is die opinie ook dat die kultuur gekweek word dat elkeen na homself moet kyk en nie na mekaar nie; dat elke kind moet voel hy/sy is 'n leier in hom-/haarself en daarvolgens optree.

Kinders is van mening dat elkeen op papier in die komiteemodel 'n kans moet kry om “hulleself te bewys as leiers”, maar dat dit in die praktyk nie gebeur nie. Aan die een kant volg sommige kinders die “geleenthede vir almal”-argument: die opinie is dat elkeen 'n leier is. *Leier* in hierdie konteks beteken dat die kind sy deelname aan die komitee en die verantwoordelikheid vir 'n taak interpreteer as leierskap. Sodanige kind is dus tevrede met homself in die sisteem. Aan die ander kant is individuele lede vinnig om te reageer dat hulle nie iets doen in hulle komitee nie en nie soos leiers voel nie, om verskeie redes. Die belangrikste rede is omdat hulle nie ingeskakel is by die bevoorregte skoolraad nie. By sommige komitees vind daar nie meer vergaderings

plaas nie en het die komitee ophou funksioneer, die voorsitter en onderwyser doen meeste van die werk, of die voorsitter is hoofsaaklik gefokus op sy skoolraad werk, en stel nie meer belang in die komitee nie. Soms is die voorsitter laks en stel glad nie belang om die werk te doen nie. Dit laat die komiteede voel of hulle misluk het; hulle sou graag 'n sukses van die komitee se werksaamhede maak en hulle is gefrustreerd.

5.6 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die resultate beskryf na aanleiding van die derde stap in die analiseproses, naamlik selektiewe kodering. Die bevindinge rakende die bestuurspan, tradisionele leiers en nie-leiers, sowel as van die kinders wat deel was van die voorgestelde nuwe model, is aangegee. In hoofstuk 6 sal hierdie resultate geïntegreer word met die literatuur en aanbevelings sal gemaak word.